

ดนตรีประกอบการแสดง "หุ่นกระบอกอีสาน" กรณีศึกษาคณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ
จังหวัดขอนแก่น

ปริญญาานิพนธ์
ของ
ธีระศักดิ์ มาเพชร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
มีนาคม 2552

ดนตรีประกอบการแสดง "หุ่นกระบอกอีสาน" กรณีศึกษาคณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ
จังหวัดขอนแก่น

ปริญญาานิพนธ์
ของ
ธีระศักดิ์ มาเพชร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

มีนาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ดนตรีประกอบการแสดง "หุ่นกระบอกอีสาน" กรณีศึกษาคณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ
จังหวัดขอนแก่น

บทคัดย่อ
ของ
ธีระศักดิ์ มาเพชร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
มีนาคม 2552

ธีระศักดิ์ มาเพชร. (2552). *ดนตรีประกอบการแสดง "หุ่นกระบอกอีสาน" กรณีศึกษา คณะเพชร
หนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น. ปริญญาโท. ศป.ม. (มานุษยวิทยา)
วิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม
: รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์ , รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์*

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา

- 1.) เพื่อศึกษาดนตรีประกอบการแสดง "หุ่นกระบอกอีสาน" คณะเพชรหนองเรือ
อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
- 2.) เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของดนตรีประกอบการแสดง "หุ่นกระบอกอีสาน"
คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ในวัฒนธรรมของชาวอีสาน

ดำเนินการวิจัยตามหลักการทางมานุษยวิทยาโดยยึดข้อมูลที่ได้จากภาคสนามเป็นหลัก เรียบ
เรียงและสรุปผลข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า

ดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน กรณีศึกษาคณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ
จังหวัดขอนแก่น พบว่า การแสดงหุ่นกระบอกอีสานแต่เดิมเป็นการแสดงหนังตะลุง ได้มีการ
ปรับเปลี่ยนโดยนำเอาแบบอย่างตัวหุ่นกระบอกของภาคกลาง มีการเปลี่ยนองค์ประกอบและรูปแบบ
การแสดงให้เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวอีสาน โดยประยุกต์การแสดงหมอลำ
หมู่และการแสดงหนังตะลุงของภาคอีสานเข้าด้วยกัน จนกระทั่งการแสดงหุ่นกระบอกอีสานมี
ลักษณะเฉพาะตัวมากยิ่งขึ้น

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในการแสดงหุ่นกระบอกอีสานใช้เครื่องดนตรีสากล และเครื่องดนตรี
พื้นบ้านอีสานทั้งหมด 9 ชิ้น ได้แก่ 1.แคน 2.พิณ 3.กีตาร์ 4.ซอด้วง 5.ฉิ่ง 6.ฉาบเล็ก 7.กลองชุด 8.กลอง
ทอม 9. กีตาร์เบส

เพลงบรรเลงประกอบการโหมโรงมี 3 เพลง ได้แก่ 1.เพลงหงษ์ทองคะนองลำ 2.เพลงคันทนีย์
หนีข้า 3.เพลงฉันทนาที่รัก

การแสดงหุ่นกระบอกอีสานมีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ประการ ได้แก่ เรื่องที่ใช้แสดงตัวหุ่น, ผู้
เชิด, ผู้พากย์, ดนตรีประกอบการแสดง, เวทีแสดง และโอกาสที่แสดง ส่วนขั้นตอนการแสดงหุ่น
กระบอกอีสาน มี 7 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมพร้อม, การไหว้ครู, การโหมโรง, การร้องเพลงและการ
เต้นโชว์, การออกรูป, การดำเนินเรื่อง และการจบ

เพลงบรรเลงประกอบการแสดงแต่ละฉากเป็นเพลงลูกทุ่ง เพลงประเภทนี้จะมีเนื้อร้องและ
ทำนองปะปนกันระหว่างการลำของอีสานกับเพลงลูกทุ่งไทยภาคกลาง โดยใช้การลำขึ้นต้นเพลงแล้ว

จบด้วยการใช้เพลงลูกทุ่งไทยภาคกลาง หรือขึ้นต้นด้วยเพลงลูกทุ่งไทยภาคกลางแล้วจบด้วยการลำ สลับกันไป มีทั้งหมด 8 เพลง ได้แก่ เพลงคนชายเลือด, เพลงแม่, เพลงคิดฮอดอ้ายแน่เด้อ, เพลง มอเตอร์ไซด์ฮ้าง, เพลงโบว์รักสีดำ, เพลงก่องข้าวน้อยหม่าแม่, เพลงสายเปลสายใจ และเพลงกล่อมนาง นอน

ความเชื่อที่เกี่ยวกับดนตรีและขั้นตอนการแสดงหุ่นกระบอกอีสานที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมของ ชาวอีสาน พบว่า มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวอีสานในด้านสังคม, ด้านการศึกษา, ด้าน เศรษฐกิจ และด้านศาสนา

การแสดงหุ่นกระบอกอีสาน เรื่องที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ เรื่องวิญญานรักนางผีดิบ, ดนตรีบรรเลงประกอบ, การร้องเพลง, การเต้นโชว์, การแสดงของหุ่นตัวตลก คือ อ้ายนาบ อ้ายหน้อย และการแสดงของตัวฤๅษี ตามลำดับ

TITLE MUSICAL IN E-SAN PUPPET-SHOW : A CASE STUDY OF PETNONGRUA GROUP
IN NONGRUA DISTRICT, KHON-KHAN PROVINCE

AN ABSTRACT
BY
THEERASAK MAPHED

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Fine Arts degree in Ethnomusicology
at Srinakarinwirot University
March 2009

Theerasak Maphed. (2009). *Music in E-san Puppet-Show, A Case Study of Petch*

Nong Rua Group, Nong Rua District, Khon Khan Province. Master Thesis. M.F.A. (Ethnomusicology) Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor committee: Associate Professor Kanchana Intarasunanon, Associate Professor Dr. Manop Wisutthipat.

Purposes of the research

1. To study Music in E-san puppet-show, a case study of Petch Nong Rua group, Nong Rua district, Khon Khan province.
2. To study roles and obligation of Music in E-san puppet-show, a case study of Petch Nong Rua group, Nong Rua district, Khon Khan province.

The research is based on Ethnomusicology principle, compiling and summarizing the study grounded on primary data and found that

The result of the study of Music in E-san puppet-show, A case study of Petch Nong Rua group, Nong Rua district, Khon Khan Province shows that "Hoon Kra Bok" was originally a shadow play, and had been adapted and modeled from Central traditional puppet play. Change of structures and form of performance, to suit North Eastern way of life and traditional culture, combining North Eastern style group performance and Isan puppet-show together, reveals its identity and unique.

Musical instruments in E-san puppet - show are consists of Kan, Pin, Guitar, Sor-Au, Ching, Chap Lek, Drum, and Bass Guitar. The music score that they have played for the prelude are Hong Thong Ka Nong Lam, Sansani Nee Cham, and Chantana Tee Rak.

"Hoon Kra Bok" has 7 main structures; subject, puppet, puppet player, narrator, musical score, stage and occasion to perform. There are 7 processes in performing "Hoon Kra Bok"; preparation, teacher salutation, prelude, singing and dancing, introduction, performance continuity and ending. The music scores for each scene is folk song. This special type of song is a perfect combination between North Eastern style rhythm or "Lam"

and Thai central region folk song or “Luk Thung”. It sometimes begins with “Lam” and ends with “Luk Thung”, while other time, starts with “Luk Thung” and finishes with “Lam” alternately. There are 8 songs altogether, which are Khon Khay Leard, Mae, Kid Hod Aai Nae Der, Motor Sai Hang, Bow Rak See Dam, Kong Khao Noi Kaa Mae, Sai Plae Sai Jai and Klom Nang Non

The belief of music and “Hoon Kra Bok” performance precession, relates to the people in North Eastern culture and ways of life in all aspects; social, education, economy and religion.

The most famous performance of E-san puppet-show or “Hoon Kra Bok” is Win Yarn Ruk Nang Phi Dip, while music score, singing, dancing, comedy or joker puppet is Aay Narb, Aay Noi and Hermit respectively.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ดนตรีประกอบการแสดง "หุ่นกระบอกอีสาน" กรณีศึกษาคณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ

จังหวัดขอนแก่น

ของ

ธีระศักดิ์ มาเพ็ชร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยามหาวิทยาลัย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 25.....

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เล้ารัตนอารีย์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุจี ศรีสมบัติ)

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ความสำคัญของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
ข้อตกลงเบื้องต้น	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
เอกสารตำราและหนังสือวิชาการ	8
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	11
3 วิธีการศึกษาค้นคว้า	16
การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล	16
การศึกษาข้อมูล	18
การวิเคราะห์ข้อมูล	19
4 การนำเสนอผลการวิจัย	21
ประวัติความเป็นมาของอำเภอหนองเรือ.....	21
ที่ตั้ง เนื้อที่ และอาณาเขตติดต่อ.....	21
สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป.....	22
ข้อมูลการปกครอง.....	22
ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม.....	23
ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอ.....	23
ด้านประชากร	23
ด้านการประมง	23

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
ข้อมูลสภาพพื้นที่ของตำบลในการพัฒนาการประมง.....	24
แผนที่จังหวัดขอนแก่น.....	26
แผนที่อำเภอหนองเรือ.....	27
ประวัติความเป็นมาหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ.....	28
เครื่องดนตรีประเภทต่างๆ ที่ใช้บรรเลงประกอบในการแสดง หุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ.....	30
วิธีการบรรเลงดนตรีและนักดนตรี	41
การประชุมวง	42
บทพากย์ เจริญ.....	45
โอกาสในการบรรเลงดนตรีและโอกาสในการแสดง.....	47
ขั้นตอนในการแสดงหุ่นกระบอก.....	49
การไหว้ครู.....	54
เปิดวง.....	58
การโหมโรง.....	58
การร้องเพลงและเต้นไซวี.....	61
เพลงบรรเลงประกอบ.....	62
การขีดดำเนินเรื่อง.....	73
การจบ.....	79
บทบาทในประเพณีสำคัญของชุมชนงานว่าจ้างทั่วไปในวัฒนธรรมของ ชาวอีสาน	80
หน้าที่ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ เรื่อง วิญญาณรักนางผีดิบ.....	81

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	84
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	84
ความสำคัญของการวิจัย	84
วิธีดำเนินการวิจัย	85
สรุปผลการวิจัย	85
อภิปรายผล	91
ข้อเสนอแนะ	94
 บรรณานุกรม	 95
 ภาคผนวก.....	 98
ภาคผนวก ก ภาพประกอบ.....	99
ภาคผนวก ข โฉมไทยและเนื้อเพลง.....	120
ภาคผนวก ค โฉมสากล	132
ภาคผนวก ง บทพากย์, เฉรา.....	135
 ประวัติย่อผู้วิจัย	 145

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่จังหวัดขอนแก่น.....	26
2 แผนที่อำเภอหนองเรือ.....	27
3 ภาพประกอบ รูปแคน.....	32
4 ภาพประกอบ รูปพิณ.....	33
5 ภาพประกอบ รูปกีตาร์.....	34
6 ภาพประกอบ รูปซอคู่.....	35
7 ภาพประกอบ รูปขลุ่ย.....	36
8 ภาพประกอบ รูปฉาบเล็ก.....	37
9 ภาพประกอบ รูปกลองชุด.....	38
10 ภาพประกอบ รูปกลองทอม.....	39
11 ภาพประกอบ รูปกีตาร์เบส.....	40
12 นายสังวาลย์ ผ่องแผ้วเป่าแคน.....	42
13 การประสมวง.....	43
14 ภาพประกอบ รูปฉากหลัง.....	53
15 อุกกฤษฎ์การไหว้ครู.....	55
16 ผู้ทำพิธีไหว้ครู.....	55
17 เครื่องดนตรีประกอบที่สำคัญกับพิธีไหว้ครู.....	56
18 ไม้ตะเกียบ.....	78
19 แคนให้สำหรับหมุนศรีษะหุ่น.....	79

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วิถีชีวิตและกิจวัตรของชาวไทยโดยทั่วไปนั้นมีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย มีการติดต่อ สื่อสาร และแสดงออกทางภาษาต่างๆ ทั้งภาษาทางกายและภาษาทางใจ ซึ่งล้วนแสดงให้เห็นถึงการติดต่อสื่อสารและการแสดงออกถึงขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่ได้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ โดยทั่วไปแล้วมนุษย์เราย่อมต้องการแสดงออกทางกายผ่านสื่อภาษาต่างๆ เพื่อเป็นการถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับรู้ในสิ่งนั้น และกิจกรรมที่สามารถถ่ายทอดได้ดีที่สุดของมนุษย์คือ การแสดงออกผ่านการละเล่นต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมนันทนาการ การละเล่นตามวิถีชีวิตของไทย รวมไปถึงการละเล่นที่สามารถถ่ายทอดตามวัฒนธรรมไทย

การละเล่นของชาวบ้านที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ นั้นเรียกว่า “การละเล่นพื้นบ้าน” ซึ่งการละเล่นมีอยู่ในทุกสังคมอาจมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์และสังคมแต่ละท้องถิ่น เป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง que แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพราะมนุษย์ได้นำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างและประดิษฐ์เป็นอุปกรณ์และเครื่องมือเพื่อใช้ในการควมบันเทิงแก่ตนเอง เช่น การแสดงการละเล่นของคนไทย ถือว่าวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ทุกคนร่วมกันปฏิบัติมาแต่บรรพบุรุษโดยมากเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ

การละเล่นพื้นบ้านไม่ว่าจะเกิดจากมูลเหตุใดก็ตาม ต่างก็มีขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของมนุษย์ และสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละสังคม และสังคมไทยมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน จึงเป็นแหล่งหนึ่งที่มีการสั่งสมมรดกวัฒนธรรมต่างๆ ไว้มากมาย วัฒนธรรมการละเล่นเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ปรากฏเด่นชัดในแต่ละภูมิภาค และมีความแตกต่างกันตามสภาพท้องถิ่น ศิลปะการแสดงต่างๆ ของคนไทย เป็นสัญลักษณ์แห่งจิตใจของคนในแต่ละท้องถิ่นที่แสดงออกให้ปรากฏโดยทางหูและทางตา จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมอันได้แก่สภาพภูมิอากาศถิ่นที่อยู่ ซึ่งแต่ละชนชาติมีพัฒนาการที่แตกต่างกันออกไป มีธรรมชาติของการปรับเปลี่ยนและมีการรับแบบอย่างมาจากสังคมอื่นบ้างเช่นเดียวกับวัฒนธรรมอื่นๆ ทั่วไป แต่กลุ่มชนที่รับวัฒนธรรมการละเล่นมาจากแหล่งอื่นก็ย่อมนำมาปรับแต่งเพิ่มเติมจนมีลักษณะเฉพาะในกลุ่มของตนได้

การละเล่นต่างๆนี้แต่ละเผ่าพันธุ์ก็ย่อมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวไป แม้จะเลียนแบบกันบ้างระหว่างชาติใกล้เคียงกัน แต่ก็ได้ดัดแปลงเติมลักษณะของเผ่าพันธุ์ของตนเข้าไปจนสามารถเป็นของตนได้ ศิลปะพื้นบ้านอยู่ในลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในบางแห่งก็อาจกล่าวได้ว่าสลายตัวไป

อันเนื่องมาจากการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมที่ติดต่อถึงกันอย่างรวดเร็วระหว่างเมืองกับหมู่บ้าน การแพร่หลายของสื่อมวลชน ความนิยมทางวัฒนธรรมสมัยใหม่และขาดการผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมเก่ากับใหม่ วัฒนธรรมพื้นบ้านถูกละเลยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก

ดังนั้นมรดกทางวัฒนธรรมทุกชนิดจึงเป็นหลักฐานที่แสดงถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมตั้งแต่อดีต แล้วอาจส่งผลกระทบต่อมายังปัจจุบันอันอาจเสริมสร้างสิ่งที่ตั้งงามในอนาคตเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการละเล่นให้ดียิ่งขึ้น และมีความหมายต่อสังคมยิ่งขึ้น ศิลปะพื้นบ้านพื้นเมืองของไทยถูกละเลยมาเป็นเวลาช้านาน จนกระทั่งจะถูกทำลายสูญหายไปจากสังคม ทั้งที่สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีประโยชน์มหาศาลต่อการดำรงอยู่ของสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสาระสำคัญของสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง และการละเล่นพื้นบ้านเป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ โดยชาวบ้านจะคิดการละเล่นต่างๆขึ้นมาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งที่เป็นสภาพทางธรรมชาติและสภาพสังคมวัฒนธรรม เนื่องจากการละเล่นพื้นบ้านเป็นการแสดงออก เพื่อนันทนาการ ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานทางด้านจิตใจอย่างหนึ่งของมนุษย์ ประกอบกับสภาพสังคมในสมัยก่อนการเกิดและสืบทอดการละเล่นพื้นบ้าน ด้วยสังคมยังไม่เจริญก้าวหน้ามากนักและรูปแบบของความบันเทิงยังไม่หลากหลายเช่นปัจจุบันการละเล่นพื้นบ้านจึงปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกสังคม เพียงแต่อาจมีรูปแบบและลักษณะการเล่นที่แตกต่างกันไปตามสภาพท้องถิ่น (สุนันทา ไสริัจจ์. 2526: 8)

ประเทศไทยมีการแสดงดนตรีพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านที่หลากหลายทั่วทุกภูมิภาคไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคอีสาน ซึ่งมีการละเล่นและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น บ้างก็รับเอาวัฒนธรรมของชาติที่อาณาเขตติดต่อกัน บ้างก็รับวัฒนธรรมของชาติที่ติดต่อกันค้าขาย แตกต่างกันไป และพัฒนาเพิ่มเติมจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง

ภาคอีสานเป็นภูมิภาคหนึ่งที่เป็นแหล่งรวมของศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆที่มีคุณค่ามากมายไม่ว่าจะเป็นภาษา อาหาร ศิลปหัตถกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ การแสดงดนตรีพื้นบ้านอีสานและ การละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาของชาวอีสาน ที่ได้ถ่ายทอด สืบทอด สัมมาอันเป็นเวลายาวนาน ทั้งยังพัฒนาศิลปวัฒนธรรมที่ชาวอีสานมีอยู่นั้นให้สามารถดำรงอยู่ในภาวะที่สังคมกำลังเจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว

ดังที่กล่าวมาข้างต้นวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านของภาคอีสานมีมากมายหลากหลายสามารถแบ่งกลุ่มตามวัฒนธรรมของดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งมีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหมอลำ กลุ่มกันตรึม และกลุ่มโคราช ซึ่งแต่ละกลุ่มดังกล่าวได้รับการยอมรับกันโดยทั่วไป ถือเป็นวัฒนธรรมทางด้าน

แสดงของคนภาคอีสานที่แบ่งออกตามลักษณะเด่นของคนตรีและวัฒนธรรมทางสังคมแต่ละท้องถิ่น เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน (ชนิตร์ ภูภาณจน์. 2544: 144)

ในดินแดนอีสานมีหมอลำหมอลำแคน ที่มีความรู้ความสามารถและมีบทบาทมากในการให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังและยังให้ข้อคิด ไม่ว่าจะเป็นด้านประเพณีหรือวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตอีกมากมาย ซึ่งนับว่าเป็นการแสดงและการละเล่นที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมประเพณีของชาวอีสาน อีกทั้งยังเป็นการละเล่นที่บันทึกเหตุการณ์ในช่วงเวลานั้นๆอีกด้วย (จารุวรรณ ธรรมวัตร. ม.ป.ป. : 119-128)

ในอดีตหมอลำได้รับความนิยมมากในพื้นที่ดินแดนอีสาน และมีบทบาทมากที่สุด ในการให้ความบันเทิงแก่ชุมชนอีสาน เพราะในกลอนลำนั้นนอกจากจะให้ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน สามารถเข้าถึงจิตใจของชาวอีสานได้อย่างลึกซึ้งแล้วกลอนลำยังแฝงคติให้คิดไม่ว่าจะเป็นด้านประเพณี ศิลธรรม การดำเนินชีวิต และอื่นๆอีกมากมายหมอลำก็เช่นเดียวกับมหรสพอื่นที่มีขึ้นย่อมมีลงเป็นเรื่องธรรมดา มีช่วงที่นิยม และลดความนิยมลงด้วยปัจจัยหลายประการ ในยุคที่หมอลำย้ายอยู่กับที่ยังคงใช้การแสดงรูปแบบเดิมไม่มีการพัฒนาให้ทันสมัยตามสังคมที่เปลี่ยนแปลง การละเล่นอย่างอื่นก็ได้โอกาสแทรกเข้ามามีบทบาทแทนที่หมอลำ ซึ่งเป็นการทดแทนในเรื่อง การให้ความบันเทิงเช่นกันนั้นก็ คือ “หนังตะลุง” หรือ “หนังบักต้อ” หรือ “หนังประโมทัย” นั่นเอง

หนังประโมทัยนี้ ปราภฏตัวที่อีสานและค่อยๆกระจายสู่ภูมิภาคอีสานจนโด่งดังเป็นขวัญใจเด็กอีสาน โดยหนังประโมทัยอีสาน ได้แนวคิดมาจากการดูหุ่นกระบอกของภาคกลาง แล้วหาเศษไม้และวัสดุพื้นบ้านอีสานมาทำเป็นหุ่นแบบพื้นบ้าน ก็กลายเป็นความแปลกใหม่ที่เรียกว่า “หุ่นอีสาน” การแสดงหนังประโมทัยถือเป็นศิลปะการแสดงที่ถือได้ว่า เป็นศิลปะชั้นเยี่ยมของชาวอีสานอีกประเภทหนึ่งที่มีความงดงามและสนุกสนานโดยการรวมศิลปะในแขนงต่างๆ ทั้งดนตรี การร้อง การเล่น วรรณคดี รวมทั้งภาษาที่ใช้พากย์เจรจา ยังคงแสดงถึงภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานอย่างแท้จริง การแสดงหุ่นกระบอกอีสาน ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งของภาคอีสาน เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่สำคัญและมีประวัติมาช้านาน หนังประโมทัยหรือหุ่นกระบอกอีสาน ยังคงเป็นที่นิยมสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันเป็นมหรสพพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่ได้ทำหน้าที่รับใช้สังคมอีสานมายาวนาน คู่กับหมอลำ (รัตพร ชังธาดา. 2526 : 14-21)

หนังประโมทัยหรือที่เรียกว่าหุ่นกระบอกอีสานนั้นเป็นการแสดงที่ให้ความบันเทิง และมีคณะที่แสดงหุ่นกระบอกอีสานนี้ไม่ก็คณะหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือเป็นคณะของชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่รวมตัวกันของตระกูล “ผ่องแผ้ว” เพื่อหาทางออกให้กับการละเล่นที่จำเจ เช่นเดียวกับหมอลำซึ่งนายสวน ผ่องแผ้ว หัวหน้าคณะละครหุ่นคณะเพชรหนองเรือ นำคณะไปแสดงงานต่างๆ ผู้เคยชมก็จะ

ติดอกติดใจเชิญไปแสดงอีกหลายครั้ง และยังคงถ่ายทอดความรู้และกลวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาหุ่นได้รับความนิยมนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ก็ให้แก่ลูกหลานและผู้สนใจอย่างไม่มีปิดบัง

ด้วยสังคมที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้เอง การสร้างสรรค์กิจกรรมบันเทิง นันทนาการมีให้เลือกมากมาย หุ่นกระบอกอีสาน การละเล่นพื้นบ้านเอกลักษณ์ของชาวอีสานจึงได้รับความนิยมน้อยลง หุ่นกระบอกคณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ยังคงเป็นคณะหุ่นกระบอกที่ยังคงสืบทอดอยู่ในปัจจุบัน หุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือมีลักษณะพิเศษของตัวละครที่สร้างขึ้นมาจากจินตนาการด้วยฝีมือชาวบ้านและมีเอกลักษณ์ของตัวเอง ความพิเศษของหุ่นกระบอกอีสาน คือ ใบหน้าสร้างเป็นชาวอีสาน นอกจากนั้นทุกส่วนของร่างกายสามารถเคลื่อนไหวได้ ปัจจุบันยังสามารถยืนและไหว้ซาได้ แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกคณะเพชรหนองเรือในแง่มุมต่างๆ เพื่อรวบรวมและจัดองค์ความรู้ ทางด้านดนตรีที่บรรเลงประกอบการแสดงหุ่นกระบอก ภาษาที่ใช้พากย์เจรจา รวมทั้งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งแสดงเอกลักษณ์ของชาวอีสานอย่างแท้จริง และยังเป็น การสืบสาน “หุ่นกระบอก” การละเล่นของชาวอีสานให้อยู่คู่วัฒนธรรมของชาวอีสานและดำรงอยู่ในสังคมในฐานะภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาดนตรีประกอบการแสดง “หุ่นกระบอกอีสาน” คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของดนตรีประกอบการแสดง “หุ่นกระบอกอีสาน” คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ในวัฒนธรรมของชาวอีสาน

ความสำคัญของการวิจัย

หุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เป็นคณะหุ่นกระบอกอีสานซึ่งมีศิลปินที่มีผลงานเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะการแสดง เป็นคณะหุ่นกระบอกอีสานที่ได้รับความนิยมในท้องถิ่นอีสาน ทั้งด้านการแสดงและการบรรเลงดนตรีมีการถ่ายทอดการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านและการแสดงหุ่นกระบอกอีสานให้แก่ลูกหลาน และยังคงพัฒนาการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกและกลวิธีการแสดงหุ่นกระบอกให้การแสดงหุ่นกระบอกอีสานมีความสัมพันธ์กันกับเครื่องดนตรีและบทเพลงต่างๆ และสามารถคงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงควรศึกษาดนตรีประกอบการแสดง “หุ่นกระบอกอีสาน” คณะเพชรหนองเรือ อำเภอ

หนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบของดนตรีในการบรรเลงประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน และเพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของดนตรีประกอบการแสดง”หุ่นกระบอกอีสาน” คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ในวัฒนธรรมอีสาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะดนตรีประกอบการแสดง”หุ่นกระบอกอีสาน” คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
2. ศึกษารวบรวมเฉพาะเนื้อหาของดนตรีประกอบการแสดง “หุ่นกระบอกอีสาน”
 - 2.1 ดนตรีและบทเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน
 - 2.2 การแสดงหุ่นกระบอกอีสานเรื่อง วิญญาณรักนางผีดิบ
 - 2.3 บทพากย์เจรจา

ข้อตกลงเบื้องต้น

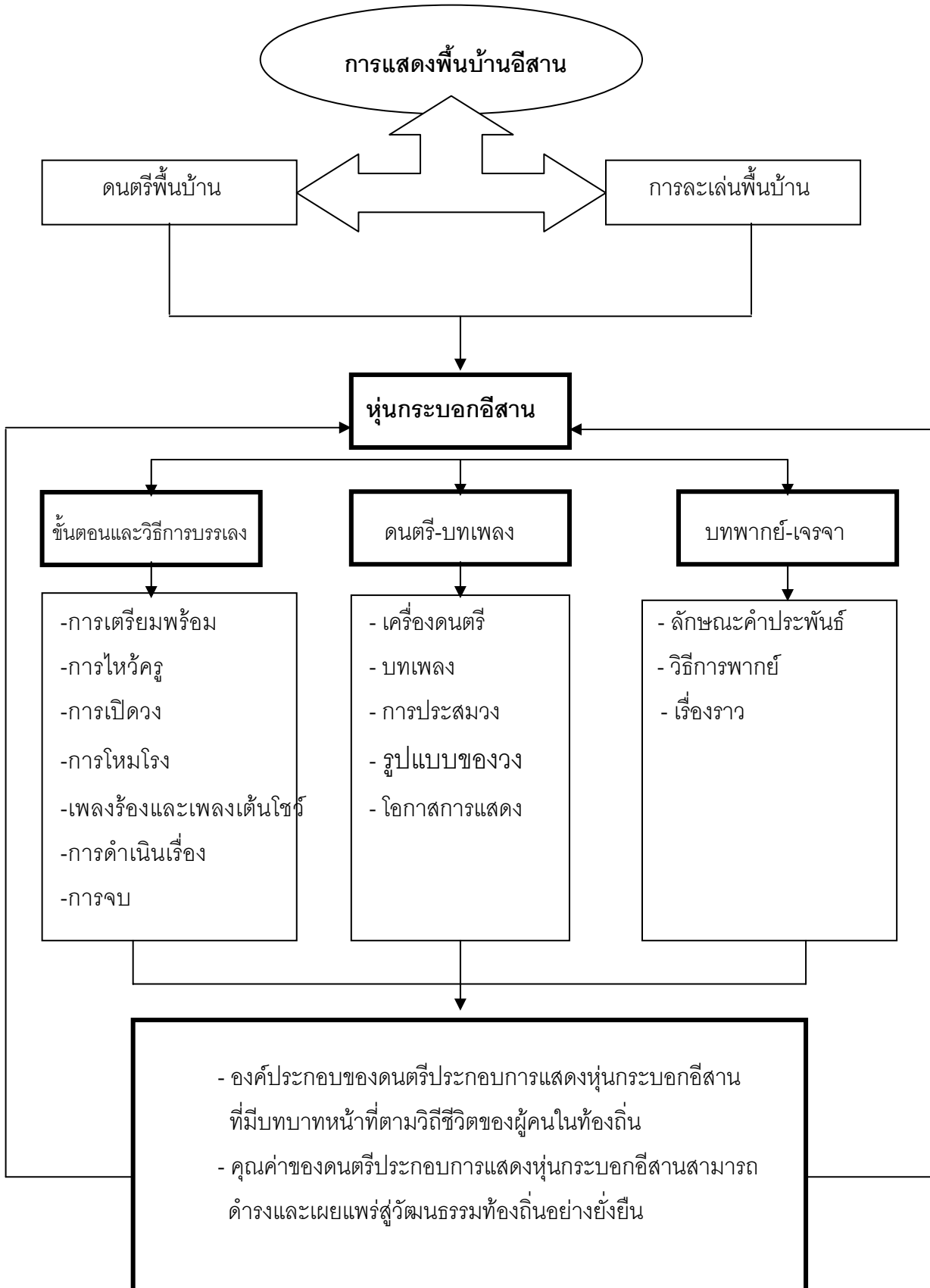
1. การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลที่ได้จากตำราวิชาการและข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการบันทึกการสัมภาษณ์ การบันทึกภาพนิ่ง และการบันทึกภาพเคลื่อนไหวจากวิทยากรหรือศิลปินพื้นบ้านของคณะเพชรหนองเรือเท่านั้น
2. การศึกษาใช้หลักการวิเคราะห์ทางด้าน Ethnomusicology เพลงที่ใช้ในการวิเคราะห์ คัดเลือกจากบทเพลงที่มีความสำคัญ และมีความจำเป็นต่อการแสดงดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
3. การบันทึกบทเพลง บทพากย์ บทร้องต่างๆ ที่ใช้ประกอบการศึกษาเป็นการบันทึกเสียงจากเครื่องดนตรีและเสียงร้องที่ผู้บรรเลงเป็นศิลปินพื้นบ้านคณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น โดยผู้วิจัยนำมาถอดและบันทึกเป็นโน้ตไทยและโน้ตสากล

นิยามศัพท์เฉพาะ

ข้อชะล่า	หมายถึง	ข้อห้ามที่การทำสิ่งใดก็ตามที่ไม่ถูกต้อง
เต่ง	หมายถึง	เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานหรือที่รู้จักว่า “พิณ”
จัน	หมายถึง	การแสดงสมโภช
เสี้ยว	หมายถึง	เพื่อนรัก เพื่อนแท้

ค่าขาย	หมายถึง	ค่าให้ครู หรือ เงินกำหนด
ฮ้าน	หมายถึง	เวที
หางเครื่อง	หมายถึง	นักแสดง ผู้เต้น
ไม้ตะเกียบ	หมายถึง	ไม้ที่ผูกติดกับมือหุ่นทั้งสองข้างเพื่อจับเชิด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลต่างๆ ที่นำมาใช้ประกอบการวิจัยครั้งนี้ถือว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการวิจัย แหล่งข้อมูลนี้ได้มาจากเอกสารงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ และหนังสือตำราต่างๆ ได้นำเสนอในหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารและตำราทางวิชาการ
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหุ่นกระบอกอีสาน

1. เอกสาร ตำรา และหนังสือวิชาการ

ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีการแสดงและการละเล่นพื้นบ้านด้านดนตรีมากมายและมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพของวัฒนธรรมและผู้คนในชุมชนท้องถิ่นดังมีผู้กล่าวถึงการดนตรีของภาคอีสานดังนี้

จารุบุตร เรืองสุวรรณ (2520: 23) ได้อธิบายถึงดนตรีของภาคอีสานในสมัยโบราณไว้ดังนี้ เครื่องดนตรีตามหลักฐานที่มีมาแต่สมัยที่หัวเมืองภาคอีสานต่างก็เป็นนครรัฐ และมีเจ้าผู้ครองนครอยู่ การดนตรีถือเป็นเครื่องประกอบบารมีด้วย แต่ละเมืองจะต้องมีวงดนตรีหลวงอยู่ 2 ประเภท คือวงเล็กหรือเสพน้อย และวงใหญ่หรือเสพใหญ่ วงเสพน้อยจะประกอบด้วยเครื่องพิณพาทย์คือนางนาหรือลานานาหรือระนาด ซอวง ซอ แคนหรือไค้ สำหรับวงเสพใหญ่ประกอบด้วยพิณพาทย์เช่นเดียวกับเสพน้อยแต่ไม่มีซอและแคน หากแต่ใช้ปี่หรือขลุ่ยกับกลองใหญ่อีกหลายใบเข้ามาแทน สำหรับวงเสพน้อยบางที่ก็บรรเลงเฉพาะซอกับแคน หรือซุง(ซึง)กับแคน(ไค้)

พรทิพย์ ชังธาดา(2529: 23) ได้กล่าวถึงประเภทของเพลงพื้นบ้านของภาคอีสานไว้ว่า ประเภทของเพลงพื้นบ้านอีสาน สามารถแบ่งได้โดยยึดหลักการของเวลาและโอกาสในการร้อง ซึ่งสามารถแบ่งประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภทคือ 1.เพลงร้องเล่นเพื่อความสนุกสนานในงานเทศกาลหรือวาระพิเศษ 2. เพลงพิธีกรรมซึ่งเป็นเพลงที่ใช้เกี่ยวกับพิธีการทำบุญเวส การแห่ การบายศรีสู่ขวัญในโอกาสต่างๆ 3. เพลงกล่อมลูกเป็นเพลงที่ชาวบ้านร้องเพื่อกล่อมลูกให้หลับไม่กวนโยเย เนื้อหาและทำนองจะแตกต่างกันออกไปแล้วแต่ท้องถิ่น นอกจากการแบ่งประเภทในรูปแบบดังกล่าวแล้ว ยังสามารถแบ่งประเภทในลักษณะอื่นๆ เช่น การแบ่งประเภทตามกลุ่มของวัฒนธรรมทางดนตรีที่ปรากฏในพื้นที่ของภาคอีสาน

การละเล่นและการแสดงของภาคอีสานนั้นมีด้วยกันหลายลักษณะ ซึ่งแต่ละแห่งจะมีเอกลักษณ์ของการแสดงแตกต่างกันไป การแสดงหุ่นกระบอกก็เช่นเดียวกัน มีลักษณะเด่นเฉพาะที่มีความแตกต่างกับการแสดงอื่นๆ อย่างมาก เนื่องจากการรวบรวมศิลปะหลายแขนงเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะการแสดงหมอลำ ซึ่ง จารุวรรณ ธรรมวัตร (ม.ป.ป.: 60-67) กล่าวถึงการแสดงดนตรีหมอลำในภาคอีสานว่า วัฒนธรรมทางด้านการแสดงดนตรีของชาวอีสานที่รับใช้ยามสุข เช่นยามเจ็บป่วยชาวอีสานรักษาด้วยการส่อง และลำผีฟ้า รำผีฟ้ามีความมุ่งหมายเพื่อบูชาพญาแถน ขอความอนุเคราะห์ช่วยเหลือรักษาคนเจ็บป่วย ลำอีกประเภทหนึ่งเพื่อความบันเทิงใจหรือสอนใจ โดยหมอลำจะนำเอานิทานพื้นเมือง วรรณคดี สุภาษิต คติโลก คติธรรม ความเป็นอยู่ ร้อยกรองเป็นกลอนลำ คือหมอลำกลอน และหมอลำหมู่ อธิบายขั้นตอนของการแสดงหมอลำและยกตัวอย่างกลอนประเภทต่างๆ ประกอบซึ่งสอดคล้องกับ มลฤดี บุญยกุล (2521: 57) ที่กล่าวถึงการแสดงหมอลำในบทความอีสาน ม่วนหลายว่า หมอลำเป็นมหรสพอีกอย่างหนึ่งที่นิยมกันมาก ไม่ว่าเทศกาลใดๆ จะมีหมอลำเสมอ จะเห็นได้ว่ามีหมอลำ และสำนักงานหมอลำต่างๆ และมีวิวัฒนาการมาตลอด ภาษาในการร้องเป็นภาษาอีสาน ประกอบดนตรี คือแคน แต่งตามบทบาทที่แสดง เรื่องที่แสดงมีเรื่องอยู่แล้วแต่จะเลือกเรื่องจากนิทานพื้นบ้านเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532: 4-5) ได้กล่าวถึงการละเล่นว่าการละเล่นในยุคแรกๆ มิได้มีขึ้นมาเพื่อความสนุกสนาน หรือเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดอย่างเดียว เพราะผู้เล่นและผู้ร่วมการละเล่นต่างมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เช่นละเล่นเพื่อความอุดมสมบูรณ์หรือเพียงความมั่งคั่งและความมั่นคงของส่วนบุคคลและส่วนรวม ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่เกิดจากความชั่วอันศักดิ์สิทธิ์ระยะเริ่มแรกเป็นเรื่องของการ “ละเล่น” เพราะยังไม่ใช้การแสดงต่อมาภายหลังเมื่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองเปลี่ยนไป ลักษณะพิธีกรรมก็ค่อยๆ คลี่คลายลดลงไปเรื่อยๆ การละเล่นก็ค่อยๆ ปรับเปลี่ยนเป็นการแสดงเพื่อความสนุกสนานไปเรื่อยๆ จนหลงลืมเค้าดั้งเดิมและไม่เหลือร่องรอยของพิธีกรรมไว้เลยจนการละเล่นบางอย่างกลายเป็นการแสดงเพื่อความสนุกสนานอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับ เจนภพ จบกระบวนวรรณ (2528 : 81) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การละเล่นการแสดงของไทยได้พัฒนาสืบทอดจากอดีต ตั้งแต่สมัยสุโขทัยยืนยาวผ่านยุคสมัยเรื่อยมาจนไม่มีใครค้นพบทั้งที่พัฒนาจนเป็นรูปแบบที่ชัดเจนในรูปแบบราชสำนักรวมทั้งชนบทธรรมเนียมที่เรียบง่ายที่เรียกว่ารูปแบบพื้นบ้าน

เจริญชัย ชนไพโรจน์ (2526: 10) ได้กล่าวถึงดนตรีพื้นบ้านไว้ว่า ดนตรีพื้นบ้านหรือเพลงพื้นบ้านภาษาอังกฤษใช้คำว่า Folk music หรือ Folk song ซึ่งทั้งสองคำนี้ใช้แทนกันได้ และคำว่าเพลงพื้นบ้านดูจะนิยมใช้มากกว่าดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งนักปราชญ์บางท่านให้เหตุผลว่า เนื่องจากดนตรีพื้นบ้าน

ให้กำเนิดด้วยการขับร้องไม่ใช่กำเนิดด้วยการบรรเลง บางท่านบอกว่าที่ใช้คำว่า “เพลงพื้นบ้าน” แทนคำว่า “ดนตรีพื้นบ้าน” เนื่องจากดนตรีพื้นบ้านประเภทขับร้องมีมากกว่าการบรรเลง

สมหวัง คงประยูร(ม.ป.ป.: 17) ได้เขียนหนังสือเรื่องศิลปะพื้นบ้าน โดยได้กล่าวถึงศิลปะการเล่น โดยทางหูและทางตา จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม อันได้แก่สภาพภูมิอากาศ ถิ่นที่อยู่ เช่นคนที่อยู่ในท้องถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ไม่ต้องต่อสู้ดิ้นรน ก็จะมีศิลปะที่สวยงามประณีตแซมซ้อย ในทำนองเดียวกันคนที่อยู่ในสภาพที่ต้องต่อสู้ดิ้นรน ก็จะมีศิลปะการแสดงที่ไม่พิถีพิถัน จะแสดงออกในลักษณะเข้มแข็งรวดเร็ว และสนุกครึกครื้น

เจริญชัย ชนไพโรจน์(2526 : 87-95) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านอีสาน โดยเฉพาะหมอลำ สรุปได้ว่า การลำกลอนลำเป็นเป็นเพลงพื้นบ้านของชาวอีสานชนิดหนึ่งที่ชาวอีสานชื่นชอบมาก กลอนลำนอกจากจะเคลียดลด้วยเสียงแคนแล้ว สิ่งที่หมอลำจะขาดไม่ได้ก็คือการฟ้อน ซึ่งเป็นการเพิ่มรสชาติละความน่าสนใจให้กับผู้ชม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหุ่นกระบอกอีสาน ซึ่งการศึกษานี้ต้องใช้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาหุ่นกระบอกจากเอกสารต่างๆ ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหุ่นกระบอกไว้ดังนี้

สมหวัง คงประยูร.(ม.ป.ป.: 17) ได้กล่าวถึงศิลปะการแสดงของไทยไว้ว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งจิตใจของคนในแต่ละท้องถิ่นที่แสดงออกให้ปรากฏโดยทางหูและทางตาจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมอันได้แก่สภาพภูมิศาสตร์อากาศถิ่นที่อยู่ซึ่งแต่ละชนชาติมีพัฒนาการที่แตกต่างกันออกไป

ศิลปะการแสดงของไทยนั้นมีทุกภูมิภาคซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามสภาพของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะภาคอีสานนั้นมีการแสดงที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของชุมชนและสังคมดังมีผู้กล่าวถึงลักษณะของภาคอีสานดังนี้

เดิม วิภาคนิพนธ์กิจ (2537: 11) ได้กล่าวว่าภาคอีสานมีสภาพแตกต่างกันทั้งพื้นที่ภูมิประเทศ สำเนียงภาษาขนบธรรมเนียมหลายอย่างตลอดจนความรู้สึกนึกคิด แม้จะเป็นชนเผ่าเชื้อชาติเดียวกัน มาแต่โบราณกาล ซึ่งสอดคล้องกับพวงผกา ประเสริฐศิลป์ (2541: 27-31) ที่กล่าวถึงวัฒนธรรมของภาคอีสานด้านการละเล่นและการดนตรีว่า การละเล่นมีหลายรูปแบบตามสภาพของสังคมในท้องถิ่น ซึ่งแยกเป็นอีสานเหนือและอีสานใต้เช่นทางอีสานเหนือจะมีหมอลำ ลายแคน ลำเต้ย โปงลาง จำเข็ง การเล็งกลอง ฟ้อนชวมือ และยังมีการเล่นอีสานใต้เช่น กันตรึม เรือมอันเร(จำกระบาสาก) เจริง (การขับลำนำ) โฉลมมัวต (เข้าฝึมด) เรือมจับเตราะ (จำจับกรับ) เรือมตรด(จำตรุษสงกรานต์) เครื่องดนตรีมีหลายชนิด เช่น แคน โปงลาง (ขอลอ) พิณ ซอ กลองเล็ง หมากกับกับ ผางฮาด (ซ้องชนิดหนึ่ง) โหวด (เครื่องเป่าชนิดหนึ่ง)พิณไห(ไหของ ไหสวรรค์) ดนตรีอีสานใต้คือ กันตรึม ปี่อ้อ ปี่เถียน ปี่เจริญ กลองกันตรึม พิณน้ำเต้า เสนงเกล(เป็เขาควาย) เป็นต้น

2 . เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

สุพรรณิ เหลือบุญชู (2546 : 27) ศึกษาวิเคราะห์ทำนองเพลงพื้นบ้านอีสานใต้ ได้แก่ เพลงอมตูก เพลงรำเปย เพลงกโนปติงตอง และเพลงระบำสุ่ม โดยวิเคราะห์ตามหลัก ดุริยางคศิลป์ด้าน องค์ประกอบทางด้านดนตรี ได้แก่ จังหวะ ทำนอง เสียงประสาน และพื้นผิวระบบเสียง และคีตลักษณ์ ของบทเพลง ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่าบทเพลงพื้นบ้านอีสานใต้สามารถจัดระบบคีตลักษณ์ได้ตาม องค์ประกอบด้านจังหวะ ซึ่งประกอบด้วยจังหวะฉิ่ง และจังหวะกลอง ด้านทำนองวิเคราะห์ตามโน้ต ดนตรีสากลและดนตรีไทย ตามการเคลื่อนที่ของทำนอง ประกอบด้วยการเคลื่อนที่ แบบซ้ำทำนองแบบ เคลื่อนที่โดยลำดับ และแบบการเคลื่อนที่โดยกระโดด ด้านเสียงหลักเป็นแบบสัปตะโทนิค และเพนตาโท นิค ด้านเสียงประสานมีทั้งแบบโฮโมโฟนี และเฮเทอโรโฟนี

ตุ้ย สมศรี (2525 : 9)ศึกษาทำนองสรภัญญะ พบว่าการสวดสรภัญญะซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาว อีสาน ที่คนเก่าแก่ได้ศึกษาเล่าเรียนและถ่ายทอดกันสืบมา การสวดอะระยะปริตตั้ง และการสวดคาถา เพื่อดับเทียนชัย

แก้วตา จันทรานุสรณ์ (2545 : 15-16) ศึกษาเรื่องการศึกษาบทบาทของสรภัญญะที่มีต่อสังคม อีสานจากอดีตถึงปัจจุบัน ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ที่ สะท้อนผ่านตัวบทสรภัญญะและศึกษาแนวทางและวิธีการถ่ายทอด ภูมิปัญญาชาวบ้านไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ ในภาคอีสาน ผลการศึกษา สรุปได้ว่าสรภัญญะเป็นทำนองสวดที่มีมาพร้อมกับคัมภีร์ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ประเทศไทยได้รับเอา การร้องสรภัญญะมานาน ควบคู่กับ พุทธศาสนา มีพัฒนาการมาจาก การสวดพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ มาเป็นการขับร้องของฆราวาส เนื้อหาจะกล่าวถึงความศรัทธาในพุทธศาสนาและแบบแผนการประพฤติ ปฏิบัติอันดีงามตาม อุดมการณ์ทางศาสนา จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีผลทำให้บทบาทของสรภัญญะในสังคมอีสานเริ่ม ลดลง การประกวด การขับร้องสรภัญญะเป็นอุบายในการสืบทอดสรภัญญะให้คงอยู่ แต่ในขณะเดียวกันก็มี ผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาและการสื่อ ความหมาย อย่างไรก็ตามบทบาทที่ยังคงอยู่ของสรภัญญ ก็คือ การสื่อความหมายที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมหรือแบบแผนการดำเนิน ชีวิตที่เหมาะสม ซึ่งอาจกล่าว ได้ว่าเป็นภูมิปัญญาในการปลูกฝัง ค่านิยมอันดีงาม รวมทั้งการถ่ายทอดปทัสถานทางสังคมจากคนรุ่น หนึ่ง สู่อีกคนหนึ่ง

จรรยาลักษณ์ ทพยธธา (2536: 37)ศึกษาเกี่ยวกับทำนองเพลงกล่อมเด็กพบว่าทำนองของแต่ละ ภาคจะมีความไพเราะไปคนละแบบ แต่จะมีลักษณะของเพลงเหมือนกันคือมีจังหวะที่นุ่มนวล ซ้ำ และ มีการเอื้อนเสียงเพื่อต้องการขับกล่อมให้ลูกหลับ สำหรับเพลงกล่อมเด็กของชาวบ้านนาสีนวล อ.กันทร วิชัย จ.มหาสารคาม นั้น มีหลากหลายสำนวน และเพลงที่ใช้กล่อมเด็ก มากที่สุดคือเพลง "นอนสา หล้า" เนื้อหาของเพลงส่วนใหญ่ไม่ซับซ้อน ใช้ถ้อยคำง่ายๆ คล้องจองกันเช่นเดียวกับกลอน ไม่นั้น

สัมผัสภายในวรรณคดี นิยมสัมผัสระหว่างวรรค ความยาวของเพลงไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับเนื้อความที่ร้อง และขึ้นอยู่กับภาระหลับง่ายหรือยาก ของเด็ก คำขึ้นต้นของเพลงกล่อมเด็กอีสานจะขึ้นโดยใช้คำ อือ เอ เอ้อ เออ

ฉัตรชัย สุนทรส (2546: 10) ศึกษาเกี่ยวกับทำนองเพลงกล่อมเด็กพบว่าเพลงกล่อมลูก เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านแขนงหนึ่ง เป็นสื่อพื้นบ้านที่ถ่ายทอดความรัก ความรู้สึกของแม่ต่อลูก ด้วยเนื้อร้องสั้นๆ ง่ายๆ เนื้อหาแฝงด้วยวิถีชีวิต วัฒนธรรมของสังคมเพื่อให้ลูกเพลิดเพลินจนนอนหลับหรือสงบรูปแบบ และเนื้อหา ตลอดจนบทบาทการใช้เพลงจะมีความแตกต่างกัน ในแต่ละสังคม สำหรับเพลงกล่อมลูกภาคอีสาน มีลักษณะเด่นที่เสียงขับร้อง เป็นธรรมชาติ บ่งบอกความจริงในความสนุกสนานและสอดคล้องกลมกลืนกับเครื่องดนตรีท้องถิ่น คือ แคน เพลงกล่อมเด็กภาคอีสาน มีหลายสำเนียงอีสานตอนเหนือ สำเนียงคล้ายลาว อีสานตอนใต้ สำเนียงคล้ายเขมร เพลงกล่อมเด็กที่แพร่หลาย และได้รับการยอมรับว่าเป็นเอกลักษณ์ของอีสานคือ สำเนียงอีสานตอนเหนือมักขึ้นต้นด้วย "นอนสาหล่า" หรือ "นอนสาเดอ" หรือ "นอนสาแม่เยอ" มีลีลาทำนองเรียบ ซ้ำๆ ใช้คำพื้นบ้านที่มีความหมายในเชิงสั่งสอนลูกหลายด้วยความรัก และความอบอุ่น

สมชาย ลำดวน (2537: 43-44) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมโหรีอีสานพบว่า มโหรีอีสานเป็นวงดนตรีที่มีเครื่องดนตรีทั้ง 4 กลุ่ม คือเครื่องดนตรีประเภท ดีด สี ตี เป่า อยู่ครบครัน เครื่องดนตรีประเภทวงมโหรีอีสานประกอบด้วย ปี่ 1-3 เล้า ซอด้วง 1-2 คัน ซออู้ 1-3 คัน กลอง 1 ใบ ฉาบใหญ่ 1 คู่ ฉิ่ง 1 คู่ หรืออาจมีเครื่องดนตรีอื่นประกอบบ้าง เช่น แคน โหวต วงดนตรีอาจมีนักดนตรีเป็นชายล้วนประมาณ 9-14 คน

สุพรรณิ เหลือบุญชู (2541: 111-112) วิจัยเรื่องวงดนตรีมโหรีอีสานพบว่า จะนำเอาเครื่องดนตรีที่ได้รับอิทธิพลจากภาคกลาง และเครื่องดนตรีพื้นบ้านมาผสมกัน ชาวบ้านบางท้องถิ่นเรียกวงเครื่องแปด หรือพิณพาทย์ เครื่องดนตรีมีสภาพเก่าแก่มาก หาผู้เล่นได้ยากนำออกมาใช้ในบางโอกาส นักดนตรีส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ

อุดม บัวศรี (2526: 31-34) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหมอลำพบว่า หมอลำเป็นองค์ประกอบหนึ่งในห้า ของวิญญาณชาวอีสานที่มี ได้แก่ ลาบ ข้าวเหนียว ส้มตำ หมอลำ หมอแคน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหมอลำหมอแคนว่า หมอลำได้ทำหน้าที่สื่อสารมวลชน รักษาไว้ซึ่งประเพณีพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ตลอดจนให้ความบันเทิงแก่ชุมชนทุกระดับชั้น หมอลำจึงได้ชื่อว่าเป็นศิลปินที่อยู่คู่แผ่นดินอีสาน

อนิต อยุธยา (2521: 64-65) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องลายแคนพบว่า แคนเป็นเครื่องเป่าของไทยนิยมเล่นกันมาแต่โบราณ ทำด้วยขางลำขนาดเท่านิ้วมือ ใสลั่นตรงกลางลำ แบบเดียวกับลั่นปี่ซอ แล้วเอามาเรียงกันเป็นสองแถว ทุกลำจะต้องทะลุปี่องตลอด แล้วใสลั่นตรงกลางให้อยู่ในระดับแนวเดียวกัน

แล้วเอาไม้จริงมาตากเจาะรูเป่าเรียกว่าเต้า สอดไม้ข้างติดลิ้นแล้วนำเอาชัน หรือ รังแมงชีสุต พอกมิให้ลมที่เป่ารั่วออกมา แคนเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่นิยมเล่นกันมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และในประเทศลาว ใช้เป่าประกอบหมอลำ

บูรานันท์ โรมรัน (2526: 1) ศึกษาเกี่ยวกับก๊ับแก๊บดนตรีพื้นบ้านอีสานพบว่า ก๊ับแก๊บเป็นดนตรีพื้นบ้านชาวอีสาน ก๊ับแก๊บเป็น เครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี คือ กรับไม้ซึ่งทำด้วยไม้เนื้อแข็ง พวกไม้พยูง ไม้ประดู่ ไม้ชิงชัน ทำออกมาเป็นหลายรูปร่าง เช่น เป็นแผ่นเล็กสั้นสามารถจับ ได้ทั้งสองแผ่นในอุ้งมือเดียว มีลักษณะคล้ายกรับของภาคกลางเป็นแท่ง เล็กยาวประมาณศอก จับมือละอันตีกระทบกัน มีลักษณะคล้ายกับไม้โปกเปก เครื่องดนตรีของลาว จีนเรียกดนตรีประเภท ก๊ับแก๊บว่า ซวงมู ญี่ปุ่นเรียกฮิโยซิกิ เวียดนามเรียกไซ ก๊ับแก๊บ เป็นเครื่องดนตรีที่ตกทอดมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย จนกระทั่งถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ของชาวอีสานจนถึงปัจจุบัน

พูนพิศ อมาตยกุล (2537: 27) ศึกษาวิจัยเรื่องกันตรึมพบว่า กันตรึมเป็นเพลงประเพณีของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่อยู่ในเขตอีสานตอนใต้ มีอยู่ตาม หมู่บ้าน น้อยใหญ่ทั่วไปมานาน ชาวบ้านเหล่านี้พูดภาษาเขมร ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นเพลงที่นำมาร้องจึงเป็นเพลง ภาษาสำเนียงเขมรแท้ๆ ตามชาติพันธุ์อันกำเนิด ของเขาโดยแท้ หน้าที่ของเพลงกันตรึมรับใช้ในสังคมพื้นบ้าน เช่น เล่นในโอกาสพิธีกรรม เช่นสรงบวชาในงานแต่งงาน งานบุญ งานศพ

ธนิตร ภูภาณูจน์ (2543: 7) ศึกษาวิจัยตำนานเพลงพื้นบ้านของไทย รากเหง้าแห่งศิลปะทางดนตรีพบว่า เพลงพื้นบ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะร้องเพื่อ ความสนุกสนานในงาน รื่นเริงต่างๆ เพลงพื้นบ้านอีสาน แบ่งตามกลุ่มวัฒนธรรมได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ 1)กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ จัดอยู่จังหวัดแถบอีสานเหนือ ได้แก่ เลย อุดรธานี สกลนคร นครพนม หนองคาย ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ มุกดาหาร ชัยภูมิ ยโสธร อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด 2)กลุ่มวัฒนธรรม เพลงโคราช อยู่แถบ จ. นครราชสีมา 3)กลุ่มวัฒนธรรมเจริญกันตรึม อยู่แถบอีสานใต้ ได้แก่ จ.สุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ ลักษณะเด่น ของเพลงพื้นบ้านของอีสานคือการขับร้องจะใช้ดนตรีพื้นบ้านประกอบ ได้แก่ แคน พิณ ซอ โปงกลาง โหวด หิน และร้องได้ทุกโอกาส โดยไม่จำกัดเทศกาล ฤดูกาล แต่จะใช้ร้องในงานรื่นเริง จะคล้ายกับเพลงพื้นบ้านของภาคเหนือ ซึ่งร้องเพื่อคลายอารมณ์ และต้องมีดนตรีประกอบอยู่ด้วยเสมอ เช่น ปี่ ซึง สะล้อ สำหรับเพลงพื้นบ้านของภาคกลางเกิดจากการประกอบอาชีพแล้วพักเหนื่อย ร้องเล่นกันพอคลายเหนื่อย มักร้องเล่นเป็นเทศกาล และไม่ใช่เครื่องดนตรีประกอบ ส่วนใหญ่จะใช้ตบมือให้จังหวะ

ถวัลย์ มาศจรัส (2545: 18) ศึกษาของไส ทับถนน'พ่อครูพิณอีสาน' พบว่า ทองไส ทับถนน เป็นพ่อครูพิณดนตรีพื้นบ้านอีสานเกิดเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2490 ในครอบครัวหมอลำ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี บิดาคือหมอลำปิ่น หมอลำที่มีชื่อเสียงและมีความสามารถทั้งด้าน หมอลำ ดนตรี

พื้นบ้าน และการแสดงหนังตะลุง จากการที่เกิดในครอบครัว ศิลปิน ทองใสจึงได้รับการถ่ายทอดบทกลอนและดนตรีโดยเฉพาะพิณ ทองใสได้เรียนกับนักดนตรีที่มีความเชี่ยวชาญอย่างครบถ้วน สมบูรณ์ จนมีความเชี่ยวชาญ สามารถผสมผสานการแสดงดนตรีระหว่าง พิณพื้นบ้านกับเครื่องดนตรีสากลได้อย่างไพเราะ ความเป็นนักพิณ พื้นบ้านมือหนึ่งของภาคอีสาน ทำให้ได้รับเกียรติคุณมากมาย อาทิเป็นศิลปินดีเด่น สาขาศิลปะการแสดงของจังหวัดอุบลราชธานี ผู้ให้การสนับสนุน กิจกรรมวัฒนธรรมดีเด่น จากสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และล่าสุดได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็น ครูภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม(ดนตรีพื้นบ้าน-พิณอีสาน) จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ประจำปี 2544

ศักดิ์ ปั่นแห่งเพชร (2535: 1) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องวิวัฒนาการหุ่นกระบอกไทย: สื่อพื้นบ้านในภูมิภาคตะวันตก พบว่า ศิลปะการเชิดหุ่นเพื่อเล่นแสดงเป็นการมหรสพอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นมรดกของชาติต่างๆ ที่เจริญยั้งแล้วด้วยวัฒนธรรมในทวีปภาคของโลกมาช้านานนับปี จากหลักฐานที่ปรากฏชนชาติไทยมีการเล่นหุ่นเป็นเครื่องบันเทิงมาแต่สมัยที่พระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานี หุ่นที่นิยมเล่นกันในยุคนั้น คือ หุ่นหลวง ซึ่งได้รับความนิยมควบคู่ไปกับสิ่งบันเทิงอื่นๆ ที่สำคัญอันได้แก่ โขนและละคร ความนิยมเช่นว่านี้ สืบเนื่องเจริญพัฒนามาจนแม้กระทั่งสิ้นยุคอยุธยาเข้าสู่กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ครั้นเวลาล่วงมาถึงแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวงสมเด็จพระปิยมหาราช รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ได้เกิดมีความนิยมหุ่นกระบอกขึ้นภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว หุ่นกระบอกซึ่งได้แพร่พิลมาจากทางเมืองเหนือของไทยก็ได้กลายเป็นเครื่องเล่นมหรสพอันเป็นที่รู้จักดีเพื่อฟังดูอยู่ทั้งในกรุงเทพมหานครและมณฑลหัวเมืองสำคัญทั่วไป ในเวลานั้นได้เกิดมีคณะหุ่นกระบอกที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีขึ้นมากมายหลายคณะ ยุคนี้เป็นยุคทองของศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกโดยแท้ เช่นเดียวกับกับศิลปะการแสดงแขนงอื่นๆ ในยุคนั้นที่เริ่มเกิดมีขึ้นภายใต้ความอุปถัมภ์ของเจ้านาย โดยเกิดขึ้นในวังของเจ้านายเป็นส่วนมาก ดังนั้นเจ้าของคณะหุ่นกระบอกในยุคแรกเริ่มจึงเป็นพระราชวงศ์หรือผู้มียศตำแหน่งอันสูงในทางราชการ แล้งจึงค่อยแผ่กระจายมาอยู่ภายในความดูแลของผู้คนในฐานะสามัญ ในที่สุดหุ่นกระบอกได้กลายเป็นเครื่องบันเทิงนันทนาการบันเทิงประกอบอยู่ทั้งในงานพระราชพิธี และงานมหรสพทั่วไป อย่างไรก็ตาม เมื่อมีความบันเทิงอย่างใหม่ ที่ได้เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่หลั่งไหลสู่ประเทศไทยจากประเทศต่าง ๆ ทางตะวันตก ความนิยมหุ่นกระบอกที่เคยมีก็จืดจางลงดังเช่นเห็นในปัจจุบัน ส่วนวิวัฒนาการของหุ่นกระบอกในฐานะสื่อพื้นบ้านของไทยในภูมิภาคตะวันตกเท่าที่มีหลักฐานให้สืบเสาะศึกษาได้จะเห็นว่า เป็นอิทธิพลของคณะหุ่นกระบอกที่ได้เกิดขึ้นภายหลังที่หม่อมราชวงศ์เกาะได้นำศิลปะการแสดงชนิดนี้มาเผยแพร่ในกรุงเทพมหานคร ต่อจากนั้นก็เกิดมีเจ้านายหลายพระองค์รวมทั้งพระองค์เจ้าสุทนต์นรินทร์ ได้ทรงดำริสร้างคณะหุ่นกระบอกขึ้นเพื่อแสดงความบันเทิงภายในวัง และต่อมาก็ได้นำออกรับงานแสดงทั่วไป คณะ

หุ่นกระบอกของพระองค์เจ้าสุทนต์นินาธรได้เข้ามาเล่นแสดงเป็นเครื่องมหรสพ ในจังหวัดต่างๆ หลายจังหวัดบริเวณภาคกลางของประเทศไทย รวมทั้ง ณ จังหวัดสมุทรสงคราม ด้วยความงดงามวิจิตรตระการการของตัวหุ่นกระบอก และลีลาอ่อนหวานแถมซ้อยทางกระบวนการเชิดจิ้งก้อให้เกิดแรงประทับใจแล้วบันดาลใจให้ชาวบ้านคนหนึ่งในเขตท้องถื่นแม่กลองนี้ คือ นายพลอย ช่วยสมบุญณ์และภรรยาชื่อสาหร่าย มีความปรารถนาใคร่จะมีคณะหุ่นกระบอกของตนเอง ประกอบกับขณะนั้นเป็นโอกาสอันดีของสามีภรรยา เนื่องจากแม่ครูเคลือบ นักเชิดหุ่นกระบอกฝีมือเอก ซึ่งเดิมสังกัดอยู่ในคณะหุ่นกระบอกของหม่อมราชวงศ์เถาะ ได้มาพบกับคุณตาพลอยและคุณยายสาหร่าย ช่วงระยะเวลานี้อาจนับได้ว่าเป็นจุดแรกเริ่มของคณะหุ่นกระบอกต่าง ๆ ในภูมิภาคตะวันตก ต่อมาคุณยายสาหร่ายและแม่ครูเคลือบได้ถ่ายทอดวิชาการเชิดหุ่นกระบอกให้แก่ศิษย์อีกท่านหนึ่งคือ นายวงศ์ ร่วมสุข ผู้เป็นเจ้าของคณะหุ่นกระบอกชูเชิดชำนาญศิลป์แห่งอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจุบันคณะหุ่นกระบอกแม่สาหร่ายคงไม่มีโอกาสได้เล่นแสดงแก่มหาชนได้ชมอีกต่อไป จะเหลือก็แต่เพียงหุ่นกระบอกคณะชูเชิดชำนาญศิลป์เท่านั้นที่ยังคงสามารถออกรับงานได้เพื่อความบันเทิงของสังคม

ชุมเดช เดชกิมล (2531: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาหนึ่งประมอทัยในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยศึกษาประวัติความเป็นมาองค์ประกอบการแสดงวิถีแสดงควมสำคัญของบทพากย์และจุดเด่นของหนึ่งประมอทัย ผลการศึกษาพบว่า หนึ่งประมอทัยในจังหวัดร้อยเอ็ด มีต้นแบบมาจากหนังตะลุงภาคใต้และภาคกลาง โดยรับช่วงมาจากจังหวัดอุบลราชธานีและอุดรธานี ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือโรงหนัง ตัวหนังดนตรีประกอบ ผู้เชิด บทพากย์ และบทเจรจา วิธีการแสดงหนึ่งประมอทัยจะมีขั้นตอนดังนี้ คือไหว้ครู การโหมโรง การประกาศชื่อเรื่อง การออกอุบาย การเชิดตามเนื้อเรื่องและการจบการพากย์หนึ่งประมอทัยมีทั้งภาษาไทยกลางและภาษาอีสานปะปนกันลักษณะเด่นของหนึ่งประมอทัยที่ปรากฏคือ मुखตลกที่สร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ชมได้เป็นอย่างดี

สุริยา สมุทคุปต์ (2535: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาหนึ่งประมอทัยบ้านสระแก้ว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น โดยได้ศึกษาพัฒนาการของหนึ่งประมอทัยบ้านสระแก้วนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับหนึ่งประมอทัยอีสาน องค์ประกอบของหนึ่งประมอทัยบ้านสระแก้ว การแพร่กระจายของหนังตะลุงภาคใต้เข้ามาในหมู่บ้านอีสาน การปรับเปลี่ยนหนึ่งประมอทัยให้เป็นแบบพื้นบ้านอีสานและเหตุผล เงื่อนไขของการปรับเปลี่ยนหนังตะลุงให้เป็นแบบอีสาน

บทที่ 3

วิธีการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาทางด้านมานุษยดุริยางควิทยา(Ethnomusicology) และเป็นงานศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆทั้งทางด้านเอกสารจากตำราวิชาการและการศึกษารวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนามโดยการศึกษาได้มี การวางแผนงานและกำหนดหัวข้อที่ต้องศึกษาค้นคว้าเพื่อทำการวิจัยทำการศึกษาสภาพปัญหาในด้าน ต่าง ๆ ของสังคมวัฒนธรรมอีสาน จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ จากนั้นนำข้อมูล ทั้งหมดที่รวบรวมมาวิเคราะห์เรียงเรียงเป็นรายงานการวิจัยในรูปแบบของการบรรยาย ซึ่งได้กำหนด แนวทางวิธีการศึกษาวิจัยดังขั้นตอนต่อไปนี้

การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลต่างๆทั้งด้านเอกสารงานวิจัยและข้อมูล ภาคสนามรายละเอียดดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลจากสถาบัน และองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้แก่ เอกสาร ตำรา วิชาการ วารสารสิ่งพิมพ์

หอสมุดจากสถาบันต่างๆ

- ศูนย์สารสนเทศดนตรีสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม

- สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

- หอสมุดแห่งชาติ

- สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ข้อมูลประเภทเอกสาร

- เอกสารเกี่ยวกับพื้นที่ที่ทำการศึกษา
- เอกสารที่เกี่ยวกับการแสดงการละเล่น
- เอกสารที่เกี่ยวกับหุ่นกระบอก
- เอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรีที่ใช้แสดงประกอบการแสดงหุ่นกระบอก

2. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตสภาพทั่วไป รวมทั้งบริเวณใกล้เคียง ตลอดจนกิจกรรมของคณะเพชรหนองเรือเป็นข้อมูลพื้นฐานและเพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร

2.2 การสัมภาษณ์แบบทางการ วิธีการสัมภาษณ์แบบนี้ ผู้วิจัยจะกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า โดยคำถามจะมีลักษณะที่ต้องการคำตอบที่เฉพาะเจาะจง ในประเด็นที่เกี่ยวกับความสำคัญต่างๆที่เกี่ยวข้องกับดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน ได้แก่

- ประวัติความเป็นมาของการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน
- เครื่องดนตรี
- วิธีการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ
- นักดนตรี
- บทเพลง เนื้อร้อง บทพากย์ เจรจา
- โอกาสในการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน

2.3 สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นวิธีที่ผู้วิจัยใช้มากที่สุด และใช้ควบคู่ไปกับการสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วม โดยบุคคลทั่วไปในหมู่บ้านเป็นผู้ให้ความร่วมมือ ใช้สัมภาษณ์ในเรื่องสภาพทั่วไปของชุมชน วัฒนธรรมดนตรีที่เกี่ยวข้องกับดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ

วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1. ติดต่อและแนะนำตนเองกับเจ้าของคณะเพื่อขออนุญาตศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล
2. จัดทำแบบสัมภาษณ์
3. เข้าพื้นที่แนะนำตนเอง
4. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้านในชุมชน
5. ทำการพูดคุย สอบถามและสัมภาษณ์ จากชาวบ้าน
6. นัดหมายกับผู้ที่ต้องการพูดคุย สัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ รวมทั้งนักดนตรี เพื่อบันทึกข้อมูลทั้งหมดลงเทปบันทึกเสียง และเทปบันทึกภาพตามเวลา และโอกาสที่เหมาะสม
7. บันทึกข้อมูลทั้งหมดลงเทปบันทึกเสียง และบันทึกภาพ

อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. อุปกรณ์ในการจัดบันทึก แบบสัมภาษณ์และกระดาศบันทึกโน้ตดนตรี
2. เครื่องบันทึกเสียงและแถบบันทึกเสียง
3. กล้องถ่ายภาพนิ่ง ระบบดิจิทัล
4. กล้องถ่ายทำวีดิทัศน์และเทปบันทึกภาพ

การศึกษาข้อมูล

ได้ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามเป็นข้อมูลหลัก และจากเอกสาร ตำราวิชาการต่างๆ มาเรียบเรียงเนื้อหาให้สอดคล้องกันและได้จัดข้อมูล และแบ่งประเด็นการศึกษา ทั้งด้านเอกสาร และข้อมูลภาคสนามดังนี้

1. ศึกษาดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน” คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

1.1 ดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอก

- ประวัติความเป็นมาหุ่นกระบอกคณะเพชรหนองเรือ
- เครื่องดนตรีต่างๆที่บรรเลงดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ
- วิธีการบรรเลงดนตรี
- การประสมวง
- บทพากย์ - เจาจา
- โอกาสในการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดง

1.2 ขั้นตอนในการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน

- การเตรียมพร้อม
- การไหว้ครู
- การเปิดวง
- การโหมโรง
- เพลงร้องและเพลงเดินไซ้
- การดำเนินเรื่อง
- การจบ

2. ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของดนตรีประกอบการแสดง "หุ่นกระบอกอีสาน" คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ในวัฒนธรรมของชาวอีสาน

2.1 บทบาทในประเพณีสำคัญของชุมชนและงานว่าจ้างทั่วไป

2.2 หน้าที่ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ เรื่อง วิญญาณรักนางผีดิบ

การจัดทำข้อมูล

1. นำข้อมูลจากการค้นคว้า และรวบรวมเอกสารสิ่งพิมพ์ งานวิจัยและตำราวิชาการต่างๆ มาจัดเรียงลำดับตามความสำคัญของเนื้อหา

2. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ และข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ตรงนำมาถอดข้อมูลจากแถบบันทึกเสียงและเรียบเรียงคำสัมภาษณ์จัดเรียงเรียงให้มีความสัมพันธ์และมีความต่อเนื่องกับเนื้อหา

3. ถอดข้อมูลจากเทปบันทึกเสียง และเทปบันทึกภาพเพื่อบันทึกเป็นโน้ตไทยและโน้ตสากล โดยการบันทึกทาง "พิน" เป็นหลัก

4. ศึกษาเปรียบเทียบจากเอกสาร รายงานการวิจัย ตำรา และหนังสือต่างๆ ทางวิชาการ รวมทั้งวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

5. ขอความคิดเห็นและข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงข้อมูล

6. นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบแก้ไข เรียบเรียงเนื้อหา โดยจัดลำดับให้สัมพันธ์กัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นข้อมูลหลัก ใช้ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย ตำราหนังสือวิชาการ และหนังสือทั่วไปต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นข้อมูลสนับสนุน โดยมีรายละเอียดของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้หลังจากผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลมาแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ตรวจสอบความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการตรวจสอบแหล่งของข้อมูล โดยมีรายละเอียดของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ศึกษาดนตรีประกอบการแสดง"หุ่นกระบอกอีสาน" คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

1.1 ดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอก

- ประวัติความเป็นมาหุ่นกระบอกคณะเพชรหนองเรือ
- เครื่องดนตรีต่างๆที่บรรเลงดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ
- วิธีการบรรเลงดนตรีและนักดนตรี
- การประสมวง
- บทพากย์ - เจาจา
- โอกาสในการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน

1.2 ขั้นตอนในการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน

- การเตรียมพร้อม
- การไหว้ครู
- การเปิดวง
- การโหมโรง
- เพลงร้องและเพลงเต้นไซว์
- การดำเนินเรื่อง
- การจบ

2. ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของดนตรีประกอบการแสดง "หุ่นกระบอกอีสาน" คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ในวัฒนธรรมของชาวอีสาน

2.1 บทบาทในประเพณีสำคัญของชุมชนและงานว่าจ้างทั่วไป

2.2 หน้าที่ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ เรื่อง วิญญาณรักนางผีดิบ

บทที่ 4

การนำเสนอผลงานวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาทางด้านมานุษยดุริยางควิทยา(Ethnomusicology) และเป็นงานศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล เกี่ยวกับดนตรีประกอบการแสดง”หุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น โดยการรวบรวมข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมดนตรี และวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องจากการลงพื้นที่ภาคสนาม ดนตรีของหุ่นกระบอกอีสานนี้ มีทั้งดนตรีพื้นบ้าน และดนตรีสากล อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา ทางสังคม จึงทำการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัญหาในด้านต่างๆ ของสังคมวัฒนธรรมอีสาน จาก การสัมภาษณ์ผู้รู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ซึ่งมีข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาอำเภอนองเรือ

อำเภอนองเรือ เดิมมีฐานะเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีการเรียกขานชื่อตำบลนองเรือ ซึ่งเรียกชื่อตามชื่อสันนิษฐานไว้เป็น 2 ทาง คือ

1. มีหนองน้ำใหญ่ลักษณะคล้ายเรืออยู่ติดกับหมู่บ้าน

2. เป็นแหล่งน้ำที่มีคนมาทำการซักล้างไม้มาขุดเจาะเป็นเรือพายมากกว่าท้องถิ่นใดๆ มีการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอมือ พ.ศ. 2502 โดยรวมหมู่บ้าน ตำบลต่างๆ จากอำเภอมืองขอนแก่น และตำบลในเขตอำเภอกุเวียงเข้าด้วยกันเป็น 7 ตำบล ต่อมาได้รับมายกฐานะเป็นอำเภอนองเรือ เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2506 ปัจจุบันมี 10 ตำบล 149 หมู่บ้าน

2. ที่ตั้ง เนื้อที่ และอาณาเขตติดต่อ

อำเภอนองเรือ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดขอนแก่น โดยมีระยะห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่น ประมาณ 45 กิโลเมตร บนถนนสายมะลิวัลย์และห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 494 กิโลเมตร พื้นที่อำเภอนองเรือ มีประมาณ 673 ตารางกิโลเมตร หรือ 420.624 ไร่ และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

3. สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป

มี 3 ฤดู ฤดูร้อน (กุมภาพันธ์-เมษายน) ฤดูฝน (พฤษภาคม-ตุลาคม) ฤดูหนาว (พฤศจิกายน-มกราคม)

4. ข้อมูลการปกครอง

ตำบล	10 แห่ง
หมู่บ้าน	149 แห่ง
เทศบาล	3 แห่ง

4.1 องค์การบริหารส่วนตำบล 10 แห่ง มีเขตการปกครอง 10 ตำบล 146 หมู่บ้าน

1. ตำบลหนองเรือ	13 หมู่บ้าน
2. ตำบลโนนทอง	21 หมู่บ้าน
3. ตำบลโนนทัน	14 หมู่บ้าน
4. ตำบลโนนสะอาด	14 หมู่บ้าน
5. ตำบลกุดกว้าง	20 หมู่บ้าน
6. ตำบลบ้านเม็ง	18 หมู่บ้าน
7. ตำบลยางคำ	13 หมู่บ้าน
8. ตำบลจระเข้	13 หมู่บ้าน
9. ตำบลบ้านกง	10 หมู่บ้าน
10. ตำบลบ้านฝ้อ	10 หมู่บ้าน

4.2 องค์การบริหารส่วนตำบล 10 แห่ง คือ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ
2. องค์การบริหารส่วนตำบลโนนทอง
3. องค์การบริหารส่วนตำบลโนนทัน
4. องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสะอาด
5. องค์การบริหารส่วนตำบลกุดกว้าง
6. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเม็ง
7. องค์การบริหารส่วนตำบลยางคำ
8. องค์การบริหารส่วนตำบลจระเข้

9. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกง

10. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านฝื่อ

4.3 เทศบาล 3 แห่ง

1. เทศบาลดอนโมง	มีพื้นที่ 3.03 ตารางกิโลเมตร
2. เทศบาลหนองเรือ	มีพื้นที่ 4 ตารางกิโลเมตร
3. เทศบาลหนองแก	มีพื้นที่ 2.5 ตารางกิโลเมตร

5. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม

5.1 อาชีพหลัก ได้แก่ เกษตรกรรม

5.2 อาชีพเสริม ได้แก่ รับจ้าง

6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอ

6.1 ทรัพยากรดิน มีพื้นที่ทั้งหมด 420,625 ไร่ โดยแยกเป็นพื้นที่ทำนาพื้นที่ทำไร่พื้นที่เลี้ยงสัตว์ พื้นที่พักอาศัย พื้นที่ป่าไม้ และพื้นที่ประกอบการอื่น ๆ

6.2 ทรัพยากรน้ำ อำเภอหนองเรือมีพื้นที่ลำห้วย หนอง คลอง บึง รวมประมาณ 12,618.75 ไร่ ได้แก่ เขื่อนอุบลรัตน์ ลำน้ำเชิญ ห้วยเลิง ห้วยบุนา ห้วยยาง หนองแปน

6.3 ทรัพยากรป่าไม้ มีพื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ป่าโคกหลวง ป่าหนองนกเขียน ป่าภูเม็ง ป่าโสกแต่ ป่าโคกตลาดใหญ่

7. ด้านประชากร

7.1 จำนวนประชากรทั้งสิ้น	82,369 คน
7.2 จำนวนประชากรชาย	40,857 คน
7.3 จำนวนประชากรหญิง	41,512 คน
7.4 ความหนาแน่นของประชากร	124 คน / ตารางกิโลเมตร

8. ด้านการประมง

8.1 คริวเรือนที่ทำการประมงน้ำจืด 310 คริวเรือน

8.2 เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ขึ้นทะเบียนแล้ว

- เลี้ยงปลาในบ่อดิน จำนวน 1,726 ราย 2,597 บ่อ 1,289 ไร่

- เลี้ยงปลาในกระชัง จำนวน 8 ราย 36 กระชัง 828 ตารางเมตร

8.3 แหล่งน้ำที่สำคัญ (แม่น้ำ/บึง/คลอง) ได้แก่ เขื่อนอุบลรัตน์ ลำน้ำเชิญ ห้วยเลิง ห้วยบุนา ห้วยยางหนองแปน

9. ข้อมูลสภาพพื้นที่ของตำบลในการพัฒนาการประมง

9.1 ตำบลหนองเรือ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีลำน้ำเชิญและมีหนองน้ำธรรมชาติกระจายอยู่ในพื้นที่รวม 24 แห่ง เนื้อที่ 435 ไร่

9.2 ตำบลบ้านเม็ง

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีแหล่งน้ำ เช่น ลำน้ำเชิญ พื้นที่บางส่วนติดกับเทือกเขาภูเม็งทอง ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญของตำบล

9.3 ตำบลบ้านกง

สภาพทั่วไปของตำบล มีเนื้อที่ทั้งหมด 19 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 11,903 สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเรียบ ด้านทิศเหนือของตำบลอยู่ติดกับเขื่อนอุบลรัตน์ พื้นที่อยู่ในระดับความสูง 180 - 200 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ดินเป็นดินร่วนปนทรายมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงค่อนข้างต่ำมีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำเชิญ เขื่อนอุบลรัตน์ และลำห้วยทราย

9.4 ตำบลยางคำ

สภาพทั่วไปส่วนใหญ่เป็นที่ราบติดเชิงเขามีพื้นที่ติดต่อเขตป่าสงวนแห่งชาติ และมีแหล่งน้ำธรรมชาติกระจายตามหมู่บ้านต่างๆ ประมาณ 20 แห่ง

9.5 ตำบล

สภาพทั่วไปของตำบล ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดขอนแก่น เนื้อที่ทั้งหมด 40 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 25,000 ไร่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีเทือกเขากระแตอยู่ทางทิศตะวันออก มีลำห้วย 4 สาย มีหนองบึง 6 แห่ง ฝายกั้นน้ำ 15 แห่ง มีป่าไม้กระจายตามหมู่บ้านต่างๆ ในตำบล 6 แห่ง

9.6 ตำบลโนนทอง

ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอหนองเรือ ระยะทาง 6 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 99.48 ตารางกิโลเมตร ภูมิประเทศพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ สูงลำนํ้าเชิญทางทิศตะวันออกของตำบล แหล่งน้ำธรรมชาติประกอบด้วย ลำห้วยและลำน้ำ จำนวน 8 สาย มีสระน้ำ หนองน้ำ บึง ประมาณ 20 แห่ง กระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ในตำบล และมีพื้นที่ป่าสงวน จำนวน 1 แห่ง เป็นพื้นที่สำหรับหาอาหารจากป่าและพื้นที่ใช้เลี้ยงโค กระบือ ของหมู่บ้านที่อยู่รอบๆ ป่า

9.7 ตำบลกุดกว้าง

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มดินเป็นดินปนทรายมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่คือหนองแปน

9.8 ตำบลโนนทัน

สภาพทั่วไป มีเนื้อที่ทั้งหมด 61 ตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบดิน เป็นดินจืดมีกรวดทราย และดินขาดความอุดมสมบูรณ์

9.9 ตำบลโนนสะอาด

สภาพทั่วไปเป็นพื้นที่ตอนลาดและราบเรียบสลับกัน มีลำห้วยกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย

แผนที่อำเภอหนองเรือ

ภาพประกอบ 2 แผนที่ตัวอำเภอหนองเรือ (www.kk.ru.ac.th)

1.1 ประวัติความเป็นมาของหุ่นกระบอกคณะเพชรหนองเรือ

หุ่นกระบอกเกิดขึ้นครั้งแรกในภาคอีสานเมื่อปี พ.ศ.2528 ที่บ้านหนองเรือหมู่ที่ 2 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่นโดยนายสวน ผ่องแผ้ว ปัจจุบันได้เสียชีวิตไปแล้วนายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว อายุ 59 ปี ซึ่งเป็นน้องชายจึงรับการสืบทอดแทนโดยเป็นหัวหน้าคณะและทำการแสดงหุ่นกระบอกอีสานในปัจจุบัน

จากการบอกเล่าของนายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว ว่าเมื่อก่อนที่จะมาแสดงหุ่นกระบอก พี่ชายได้เคยแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนมาก่อน ราวๆ พ.ศ. 2488 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2498 ได้เลิกจากการแสดงหมอลำหันมาแสดงหนังตะลุงโดยอยู่ในคณะของนายเตี้ย ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยของนายเตี้ย และร่วมแสดงเรื่อยมาเมื่อนายเตี้ยเลิกจากการแสดงจึงมอบกิจการให้นายสวนเป็นหัวหน้าคณะดำเนินการต่อ เมื่อนายสวนเข้ามาดำเนินการคณะหนังตะลุงจึงเปลี่ยนชื่อคณะใหม่เป็น “คณะเพชรหนองเรือ” โดยมีกลุ่มลูกหลานของนายสวนเป็นผู้ร่วมคณะหนังตะลุงหรือหนังประมัตย คณะเพชรหนองเรือ จากนั้นได้ทำการแสดงเรื่อยมาด้วยลีลาการเชิดที่เร้าอารมณ์โดยใช้ผู้เชิดเป็นชายจริงหญิงแท้ตามตัวหนัง เครื่องดนตรีที่ใช้ส่วนใหญ่ใช้เครื่องดนตรีภาคอีสานเป็นหลัก เช่น พิณ และแคน การพากย์การร้องก็ใช้รูปแบบเดียวกันกับการแสดงหมอลำหมูจึงทำให้ได้รับความนิยมและเป็นที่ยุ้จักของคนในภาคอีสานมากขึ้น และเมื่อได้รับเชิญไปแสดง ณ สถานีวิทย์โทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 4 ของกรมประชาสัมพันธ์ จังหวัดขอนแก่น ในช่วงเปิดสถานีใหม่จึงได้รับความนิยมสูงสุดคณะหนึ่งในช่วงเวลานั้น ในปี พ.ศ.2528

หนังตะลุงคณะเพชรหนองเรือได้รับการว่าจ้างให้ไปแสดงในงานสวนสนุกวันลอยกระทงที่สวนอัมพร กรุงเทพฯ ในงานเดียวกันนี้ก็ยังมีหมอลำหลายประเภทจากทุกภาคของไทยเข้าร่วมแสดงในจำนวนนี้มีคณะหุ่นกระบอกของภาคกลางซึ่งเป็นคณะของนายบุญรอด ประกอบนิล ร่วมอยู่ด้วย การแสดงหนังตะลุงของคณะเพชรหนองเรือในครั้งนั้นได้รับความสนใจจากผู้ชมมาก เพราะเป็นหนังตะลุงของภาคอีสานคณะเดียวที่ร่วมแสดงในงาน และการเชิด การพากย์และดนตรีประกอบก็แตกต่างจากหนังตะลุงของภาคอื่นโดยสิ้นเชิงเมื่อคณะหนังตะลุงของคณะเพชรหนองเรือหยุดพักระหว่างการแสดง นายสวน และนายสังวาลย์ ผ่องแผ้วได้เดินชมหมอลำจากภาคอื่นๆ จนทั่วบริเวณงาน และได้พบเห็นการแสดงหุ่นกระบอกของภาคกลางคณะของ นายบุญรอด ประกอบนิลทำให้เกิดความคิดว่าถ้านำหุ่นกระบอกไปแสดงที่ภาคอีสานคงจะน่าชมเพราะหุ่น มีเครื่องแต่งกาย และอาภักิริยาต่างๆ ที่แสดงออกซึ่งใกล้เคียงกับการเคลื่อนไหวของคนจริงๆ มากที่สุดจึงสื่อความรู้สึกได้ดีกว่าเมื่อกลับถึงบ้านที่อำเภอหนองเรือ นายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว ซึ่งมีฝีมือในการแกะสลักอยู่ก่อนแล้วเพราะเคยเป็นผู้แกะสลักตัวหนังตะลุงของคณะเพชรหนองเรือ จึงทดลองประดิษฐ์ตัวหุ่นขึ้นมาตามจินตนาการของตนเองโดยยึดแบบอย่างของหุ่นภาคกลางเป็นแกนหลัก

เท่านั้น ส่วนวัสดุ และกระบวนการประดิษฐ์ต่างๆ ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้แตกต่างไปจากแบบที่พบเห็นมาเช่นวัสดุที่นำมาทำเป็นศิระษะและคอหุ่่นจะทำจากไม้ และหมุนรอบได้ผมทำด้วยด้ายสีดำหรือเส้นใยประเภทอื่นเครื่องแต่งกายใช้ผ้าตัดเย็บเป็นตัวเสื้อ ตัวหุ่่นผู้หญิงจะใส่กระโปรง ส่วนลำตัวของหุ่่นเย็บผ้าเป็นถุงแล้วยึดด้วยนุ่่น ส่วนแขน 2 ข้างของหุ่่นมีข้างละ 3 ท่อนสามารถงอพับได้อย่างคล่องแคล่ว เมื่อขีดแสดงทำให้ส่วนต่างๆ ของตัวหุ่่นเคลื่อนไหวเหมือนมีชีวิตจิตใจจริงๆ หุ่่นกระบอกลีसानนำแสดงออกครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2528 ในนามหุ่่นกระบอกลีसानคณะเพชรหนองเรือตามชื่อคณะหนังตะลุงที่แสดงอยู่ก่อนแล้ว ตัวหุ่่นรุ่นแรกๆ เป็นแบบหยาบๆ การขีดก็ใช้วิธีขีดแบบหนังตะลุง ต่อมาจึงมีการปรับปรุงให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นการแสดงระยะแรกเป็นการแสดงเพื่อขอข่าวเปลือกเป็นค่าตอบแทนจากผู้ชมเหตุผลที่แสดงเพื่อขอข่าวนี้ก็คืือเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้รู้จัก เพราะการแสดงหุ่่นกระบอกไม่เคยมีมาก่อนในภาคอีสาน ถ้าหากจะเรียกเก็บเป็นตัวเงินอาจจะไม่มีผู้มาชม การขอข่าวเปลือกจึงง่ายกว่าเพราะชาวบ้านมีข่าวเปลือกทุกครอบครัวและการให้ข่าวเปลือกถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาสำหรับชาวอีสานในยุคนั้นซึ่งถ้าหากปีใดประสบภาวะแห้งแล้งก็จะพบเห็นคนขอข่าวเปลือกหรือข่าวสารอยู่โดยทั่วไปการแสดงช่วงระยะเวลานั้นได้รับความสนใจจากคนทั่วไปพอสมควร ขณะที่มีการแสดงหุ่่นกระบอกอยู่นั้น หนังตะลุงก็ยังมี การแสดงควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ว่าจ้างว่าขอหนังตะลุงหรือหุ่่นกระบอก

ต่อมาการแสดงหุ่่นกระบอกลีसानของคณะเพชรหนองเรือได้พัฒนาปรับปรุงองค์ประกอบต่างๆ ของการแสดงให้มีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของอีสานมากยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นตัวหุ่่นที่ทำให้มีลักษณะใกล้เคียงคนจริงๆ ทั้งรูปร่างหน้าตาเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายการขีดที่ขีดแบบหนังตะลุงการร้องการลำและเครื่องดนตรีประกอบเหมือนหมอลำหมู่การแสดงหุ่่นกระบอกลีसानคณะเพชรหนองเรือได้รับความนิยมและเป็นที่ยุ่่นักของคนอีสานโดยทั่วไปเมื่อปีพ.ศ.2533 และได้รับความนิยมสูงสุดในปี พ.ศ.2535 จนได้รับเกียรติให้ไปแสดงต่อหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในงานวันอนุรักษ์มรดกไทย ระหว่างวันที่ 24-31 มีนาคม 2535 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ การแสดงในครั้งนั้นได้มีสื่อมวลชนด้านวิทยุโทรทัศน์ได้นำภาพการแสดงไปเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ด้วยทำให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปอย่างกว้างขวาง และหลังจากนั้นคณะหุ่่นกระบอกลีसानก็ได้รับการว่าจ้างและรับเชิญไปแสดงในงานต่างๆ มากมายทั้งในเขตภาคอีสานและภาคอื่นๆ ตลอดมาปัจจุบันหุ่่นกระบอกลีसानคณะเพชรหนองเรือตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 2 บ้านหนองเรือ ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น มีสมาชิกผู้ร่วมแสดงในคณะหุ่่นกระบอกทั้งหมด 24 คน ส่วนมากเป็นกลุ่มเครือญาติของนายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว นั่นเอง หุ่่นกระบอกลีसानคณะนี้นอกจากจะได้รับความนิยมจาก

ประชาชนทั่วไปแล้วยังได้รับความสนใจศึกษาค้นคว้าจากนักศึกษานักวิชาการจากสถาบันการศึกษาหลายสถาบันและยังได้รับการอนุรักษ์ส่งเสริมจากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่นและศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยอีกด้วย

1.2 เครื่องดนตรีต่างๆ ที่ใช้บรรเลงดนตรีประกอบการแสดง "หุ่นกระบอกอีสาน" คณะเพชรหนองเรือ

ขึ้นชื่อว่ามหรสพแล้ว จะต้องมิดนตรีเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วยถึงแม้การแสดงบางอย่างจะไม่ได้ใช้เครื่องดนตรีที่เป็นวัตถุก็ตามแต่ยังต้องมีเครื่องดนตรีที่เกิดขึ้นจากส่วนต่างๆ ของร่างกายมนุษย์ เช่น การร้องการปรบมือเป็นเครื่องประกอบทั้งนี้เสียงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เร้าอารมณ์ของคนดูที่ได้ยินได้ฟังทำให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริงหรือเกิดความเคลิบเคลิ้มไปตามอารมณ์ของตัวละครและผู้แสดง นอกจากนี้เสียงของดนตรีที่บรรเลงประกอบยังกระตุ้นความรู้สึกให้ผู้คนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินสามารถดึงดูดคนดูที่อยู่รอบๆ บริเวณให้มาดูการแสดงได้ ดนตรีประกอบการแสดงนั้นการแสดงของแต่ละคณะจะมีเครื่องดนตรีที่เหมาะสมกับการแสดงของตนและอาจจะมีการเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสมและสมัยนิยมดนตรีประกอบการแสดงนั้นครุอาจารย์ให้ยึดถือเป็นแบบแผนประเพณีต่อมาโดยแบ่งแยกประเภทของดนตรีและเครื่องประกอบให้แตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมของการแสดงนั้นๆ

ปัจจุบันการนำดนตรีมาประกอบการแสดงหลายอย่างได้เปลี่ยนแปลงไปมากไม่เฉพาะเจาะจงว่าดนตรีชนิดนี้ต้องใช้ประกอบการแสดงอย่างนั้นอีกต่อไปโดยเฉพาะการแสดงมหรสพของชาวอีสานได้นำเอาดนตรีประกอบการแสดงอย่างหนึ่งไปปรับประยุกต์ใช้กับการแสดงอีกอย่างหนึ่งซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่างหนึ่งของการแสดงมหรสพในภาคอีสาน เช่น หมอลำหมู่ ลำซิ่ง ลำเพลิน และหนังตะลุง เป็นต้น ดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือก็ได้นำเอาเครื่องดนตรีหลายอย่างหลายประเภททั้งที่เป็นเครื่องดนตรีและบทขับร้องหรือลำมาผสมผสานกันเข้าตามความเหมาะสมของการแสดงหุ่น

เครื่องดนตรีที่นำมาบรรเลงประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสานมี 2 ประเภทคือเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานและสากล ดังนี้

1.2.1 แคน

1.2.2 พิณ

1.2.3 กีตาร์

1.2.4 ซอด้

- 1.2.5 ฉิ่ง
- 1.2.6 ฉาบ
- 1.2.7 กลองชุด
- 1.2.8 กลองทอม
- 1.2.9 กีตาร์เบส

1.2.1 แคน

แคน เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานที่มีความไพเราะเพราะพริ้งกินใจเสียงแคนที่ออกมานั้นมีทั้งทำนองเพลงเสียงประสานเสียงสอดแทรกแสดงถึงอารมณ์และความรู้สึกต่างๆ แคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าประกอบทำนองใช้เป่าเดี่ยวและเป่าประกอบการลำของหมอลำมาแต่โบราณทำนองเพลงหรือที่ชาวอีสานเรียกว่า“ลาย” ลายที่ใช้เป่าแคนนั้นมีหลายลาย เช่น ลายน้อย, ลายใหญ่, ลายเซ, ลายสุดสะแนน, ลายปี่ซ้าย, และลายสร้อย เป็นต้น

แคนมีหลายชนิดซึ่งเรียกตามจำนวนของลูกแคนหรือคู่แคนที่ประกอบกันเป็นแคนหนึ่งเต้า เช่น แคนหก แคนเจ็ด แคนแปด และแคนเก้า แคนแต่ละชนิดจะมีระดับเสียงไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับขนาด ความสั้น-ยาวของลูกแคน ตัวอย่างเช่น แคนแปดเต้าที่มีลูกแคนยาวจะมีระดับเสียงเล็กสูงที่ชาวอีสานเรียกว่า“เสียงน้อย”ฉะนั้นการใช้แคนเป่าประกอบการขับร้อง การลำ หรือร่วมวงกับเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ จึงต้องเลือกใช้แคนที่มีระดับเสียงให้เหมาะสมกับระดับเสียงของการแสดงนั้นๆ ด้วย แคนที่คณะหุ่นกระบอกอีสาน นำมาเป่าประกอบการแสดงหุ่นเป็นชนิดแคนแปดจะใช้เป่าประกอบการขับร้องและการลำและเป่าบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ การเป่าประกอบการขับร้องและการลำนั้นหมอลำจะเลือกแคนเต้าที่เสียงตรงข้ามกันกับเสียงของนักร้องหรือหมอลำคือ ถ้าผู้ร้องหรือผู้ลำมีเสียงเล็กแหลมหรือเสียงน้อยก็จะใช้แคนเต้าที่มีเสียงทุ้มต่ำหรือเสียงใหญ่เป่าประกอบในทำนองเดียวกัน ถ้าผู้ร้องหรือผู้ลำมีเสียงใหญ่ ก็จะใช้แคนเสียงน้อยซึ่งจากการสอบถาม นายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว หัวหน้าคณะหุ่นกระบอกอีสานให้เหตุผลว่า การที่ใช้แคนที่มีเสียงต่างจากผู้ร้องหรือลำนี้เป็นวิธีการทำให้เกิดการประสานเสียงกันระหว่างเสียงผู้ร้องหรือลำกับเสียงแคนเมื่อฟังดูแล้วไพเราะสนุกสนานเพราะได้ฟังทั้งเสียงผู้ร้องและเสียงแคนอย่างชัดเจนทำให้รสชาติของการร้องหรือการลำไพเราะและง่ายยิ่งขึ้น

ภาพประกอบ 3 แคน

1.2.2 พิณ

พิณหรือซุงมีรากฐานมาจากซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมแพร่หลายเช่นเดียวกับแคน พิณอีสานทำจากไม้หลายชนิด เช่น ขนุน ยอป่า และตะแบก เป็นต้น สายพิณทำจากลวดสายห้ามล้อจักรยาน ปัจจุบันใช้สายกีตาร์แทนเนื่องจากหาซื้อได้ง่าย มีจำนวน 3 สาย กลองเสียงเป็นรูปวงกลม หรือมีลักษณะเหมือนใบไม้ กว้างประมาณ 25 เซนติเมตรยาวประมาณ 30-35 เซนติเมตรหนาประมาณ 7-10 เซนติเมตร มีช่องเสียงตรงกลางด้านหน้าคันทันของพิณยาวประมาณ 40-50 เซนติเมตร ติดด้วยแผ่นเขาสัตว์ หรือ แผ่นพลาสติกบางๆตอนปลายของคันทันพิณนิยมทำเป็นลวดลายหัวพญานาค คณะหุ่นกระบอกลำซำนำพิณมาใช้ดีดประสานเสียงกับการร้องหรือลำและดีดประสมวงกับเครื่องดนตรีชนิดอื่นเพลงที่ใช้ดีดเป็นเพลงประเภทเดียวกับที่ใช้เป่าแคน เช่น ลำเพลิน ปลายใหญ่ และลายสุดสะแนน

ภาพประกอบ 4 พิณ

1.2.3 กีตาร์

สำหรับกีตาร์ เป็นเครื่องดนตรีสากลที่ปัจจุบันนำมาบรรเลงร่วมกับการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน เนื่องจากสะดวกในการหาซื้อและสามารถบรรเลงได้หลากหลาย

ภาพประกอบ 5 กีตาร์

1.2.4 ซอคู่

ซอ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายทำให้เกิดเสียงโดยการอาศัยคันชักสีเข้ากับสายปกติ ซอมี 3 ชนิด คือซอสามสาย ซอด้วง และซออู้ แต่ยังมีซออีกจำพวกหนึ่งที่เกิดขึ้นภาคอีสานซึ่งทำขึ้นมาจากวัสดุในท้องถิ่นซอเหล่านี้จึงได้ชื่อตามวัสดุที่นำมาทำกะโหลกซอ เช่น ซอบั้งเป็นซอที่ใช้บั้งไม้ไผ่ทำกะโหลกซอบั้ง เป็นซอที่ใช้ปี่นำมันทำกะโหลกและซอกระป๋องเป็นซอที่ใช้กระป๋องนมหรือกระป๋องสีทำกะโหลกเป็นต้นส่วนประกอบของซอโดยทั่วไป ได้แก่ กะโหลกซอ คันทวนซอสาย ลูกบิด และคันชักสี ซอที่คณะหุ่นกระบอกอีสานนำมาบรรเลงประกอบการแสดงเป็นชนิด ซออู้ ซออู้มีรูปร่างคล้ายซอของจีนชื่อว่า “เอ้อฮู่” ซึ่งเป็นซอ 2 สาย คันทวนซอ ทำด้วยไม้เนื้อแข็งจำพวกชิงชัน ประคู้ พยุงเป็นต้น คันทวนซอยาวประมาณ 79 เซนติเมตร มีลักษณะกลม ปลายบนสุดจะโตกว่าส่วนล่างมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 เซนติเมตรแล้วค่อยๆเรียวเล็กลงเรื่อยๆส่วนล่างสุด

จะมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ซึ่งใช้สอดเข้าไปในกะโหลกซอด้วย ที่ปลายคันทวน ซอด้านบนมีลูกบิด 2 อัน ยาวอันละประมาณ 17-19 เซนติเมตร ปลายลูกบิดทั้งสองสอดเข้าไปใน คันทวนซอห่างกันประมาณ 7 เซนติเมตร ตอนปลายลูกบิดทั้งสองสอดเข้าไปในคันทวนซอห่างกัน ประมาณ 7 เซนติเมตร ตอนปลายลูกบิดทั้งสองสอดเข้าไปในคันทวนซอห่างกันประมาณ 7 เซนติเมตร ตอนปลายลูกบิดจะเจาะรูสำหรับผูกสายซอลูกบิดอันบนนี้ใช้สำหรับผูกสายทุ้มลูกบิดอัน ล่างสำหรับผูกสายเอกทั้งสายเอกและสายทุ้มจะทำได้ด้วยเชือกไม้ควั่นเป็นเกลียวหรือสายลวด ซอ เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้สีคลอไปกับคนขับร้องหรือคนลำทำให้คนร้องหรือคนลำเสียงไม่เพี้ยน และยัง ช่วยให้คนร้องหรือคนลำเบาแรงอีกด้วยนอกจากจะใช้บรรเลงคลอไปกับคนร้องหรือคนลำและยัง ใช้บรรเลงร่วมในวงดนตรีไปด้วย แต่ทั้งนี้ต้องสีให้กลมกลืนและให้มีเสียงสอดแทรกออกมาได้ตาม ความเหมาะสม

ภาพประกอบ 6 ซออู้

1.2.5 ฉิ่ง

ฉิ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ทำด้วยโลหะหล่อหน้าเว้ากลางปากฝากลมรูปคล้ายถ้วยชาไม่มีก้น ชุดหนึ่งมี 2 ฝา แต่ละฝาวัดเส้นผ่าศูนย์กลางจากขอบข้างหนึ่งไปสุดขอบอีกข้างหนึ่งประมาณ 6-6.5 เซนติเมตร เจาะรูตรงกลางไว้สำหรับร้อยเชือกเพื่อสะดวกในการถือตีกระทบกันให้เกิดเสียงเป็นจังหวะฉิ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ทำให้เกิดจังหวะที่แท้จริงถือว่าเป็นวาทกรรมประจำวงผู้ตีฉิ่งต้องเป็นผู้ที่รู้ถึงลักษณะของเพลงว่าเพลงอะไรควรตีฉิ่งอย่างไรและต้องมีความแม่นยำในจังหวะอย่างแท้จริง เพราะการให้จังหวะที่ไขว้เขวย่อมทำให้วงดนตรีชะงักหรือล่มได้นับว่าฉิ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ปฏิบัติยากชิ้นหนึ่งการจะเข้าใจจังหวะที่แท้จริงได้ต้องอยู่ที่การฝึกใช้ทำตามทฤษฎี การตีฉิ่งมิได้ง่ายอย่างที่บางคนเข้าใจเพราะการตีฉิ่งมิใช่สักแต่ว่าตีให้เกิดเสียง แต่ต้องให้เป็นจังหวะด้วยซึ่งผู้ตีที่ดีต้องเป็นผู้เข้าใจจังหวะเป็นอย่างดีด้วยเสียงของฉิ่งกำหนดให้มีอยู่ 2 เสียง คือจังหวะเบามีเสียงเป็น “ฉิ่ง “ และจังหวะหนักมีเสียงเป็น “ฉับ” เสียง “ฉับ” ถือว่าเป็นเสียงจังหวะตกการตีฉิ่งที่ถูกต้องใช้เสียง “ฉับ” อยู่ที่จังหวะตกหรือสิ้นสุดจังหวะจะมีเสียงเป็น “ฉิ่ง-ฉับ” ในบางครั้งแม้ว่าการตีฉิ่งจะถูกต้องตามจังหวะแต่ตอนสิ้นจังหวะเป็น “ฉิ่ง” กลับเป็น “ฉับ-ฉิ่ง” ถือว่าเป็นการตีผิดวิธี เรียกการตีฉิ่งอย่างนี้ว่า “ตีฉิ่งหงาย” ไม่ใช่หงายฉิ่ง แต่เป็นการทำให้ผู้ฟังรู้สึกรำคาญ

ภาพประกอบ 7 ฉิ่ง

1.2.5 ฉาบเล็ก

ฉาบเล็กเป็นเครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่งที่ทำด้วยโลหะเหมือนฉิ่งรูปร่างคล้ายฉิ่งแต่หลอมบางกว่า ฉาบมีขนาดใหญ่และกว้างกว่าตอกลางเป็นปุ่มกลมทำเป็นกระพุ้งขนาดวางลงในอุ้งมือ 5 นิ้วได้พอดี ขอบนอกแบนราบออกไปโดยรอบและเจาะรูตรงกลางกระพุ้งไว้ร้อยเชือกหรือเส้นหนัง สำหรับฉาบมี 2 ขนาดคือฉาบเล็กและฉาบใหญ่ ฉาบเล็กขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12-14 เซนติเมตร ฉาบใหญ่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 24 - 26 เซนติเมตร ชุดหนึ่งมี 2 ฝา ตีกระทบกันให้เกิดเสียงตามจังหวะที่ต้องการ ฉาบเป็นเครื่องดนตรีที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบจังหวะ คือ ผสมจังหวะให้เกิดความครึกครื้น สนุกสนานมากขึ้น เช่น ตีสกัดหลอกล้อกับฉิ่งซึ่งถือเอาจังหวะฉิ่งเป็นจังหวะยืนการปฏิบัติของเครื่องดนตรีที่เป็นผู้ประกอบจังหวะนั้น มิได้ เป็นกฎเกณฑ์ตายตัวทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความงามและความไพเราะของการบรรเลงอีกด้วย

ภาพประกอบ 8 ฉาบเล็ก

1.2.6 กลองชุด

กลองชุดเป็นเครื่องดนตรีสากลประเภทตีประกอบจังหวะที่นำเอากลองชนิดต่างๆ และฉาบมาผสมกันกลองชุดมีทั้งชุดเล็กและชุดใหญ่ ถ้าเป็นชุดเล็กจะประกอบไปด้วยกลองใหญ่ 1 ใบ ที่กลองใหญ่มีกระเดื่องสำหรับเหยียบ มีฉาบคู่ที่มีกระเดื่องเหยียบกลองเล็ก 1 ใบ และมีกลองที่คล้ายกลองเทเนอร์ ติดอยู่ข้างบนกลองใหญ่ 1 ใบ กลองทอม-ทอม 1 ใบ ส่วนชุดใหญ่ก็จะมีการนำฉาบใหญ่และกลองที่คล้ายกลองเทเนอร์มาเพิ่มอีกอย่างละ 1 ใบ วงดนตรีบางวงจะมีส่วนประกอบของกลองชุดมากกว่าที่กล่าวมานี้สำหรับคณะหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือได้นำกลองชุดเล็กมาเล่นประกอบการแสดง

ภาพประกอบ 9 กลองชุด

1.2.7 กลองทอม

กลองทอมเป็นเครื่องดนตรีสากลอีกชนิดหนึ่งที่คณะหุ่นกระบอกอีสานนำมาเล่นประกอบการแสดงหุ่นกลองทอมเป็นเครื่องตีประกอบจังหวะที่มีลักษณะรูปร่างยาวตรงกลางป่องมีหน้าเดียว เวลาเล่นใช้มือตีผู้เล่นจะต้องยืนเล่นการเล่นแต่ละครั้งมักจะเล่นพร้อมกัน 2 ใบ ซึ่งแต่ละใบจะมีระดับเสียงต่างกันคือใบหนึ่งจะมีระดับเสียงสูงอีกใบหนึ่งจะมีระดับเสียงต่ำท่อม ปัจจุบันนิยมนำไปเล่นประกอบวงดนตรีต่าง ๆ

ภาพประกอบ 10 กลองทอม

1.2.8 กีตาร์เบส

กีตาร์เบส เป็นเครื่องดนตรีสากลที่ใช้ดีดประกอบจังหวะชนิดหนึ่งซึ่งดัดแปลงมาจากกีตาร์มีสายเพียง 4 สาย โดยใช้ระบบไฟฟ้าขยายเสียงเช่นเดียวกับกีตาร์ไฟฟ้า เสียงของกีตาร์เบสเป็นเสียงทุ้มต่ำ การนำกีตาร์เบสเข้าไปเล่นผสมวงกับเครื่องดนตรีอย่างอื่นทำให้เพลงที่บรรเลงมีความหนักแน่นขึ้นและใส่อารมณ์ของเพลงได้ตามต้องการ กีตาร์เบสนับว่าเป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญอีกชนิดหนึ่งของวงดนตรีในปัจจุบันนี้

ภาพประกอบ 11 กีตาร์เบส

1.3 วิธีการบรรเลงดนตรี

การบรรเลงดนตรีของคณะเพชรหนองเรือเป็นการนำเอาเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเครื่องดนตรีสากลมาบรรเลงรวมกัน การบรรเลงจะเริ่มต้นด้วยการใช้ซอคู่และแคน จะให้บรรเลงอยู่ที่หน้าเวทีที่จะทำการบรรเลงเพลงโหมโรงไปเรื่อยๆ ประมาณ 5-10 นาที เครื่องดนตรีทุกชิ้นในวงจะบรรเลงสอดแทรกไปพร้อมกับการบรรเลงซอคู่และแคน

วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรี

1. พิณ วิธีการบรรเลงจะใช้วิธีการตีขึ้นลงและกรอสลับกันทำให้เกิดความไพเราะ เพลงที่บรรเลงจะเป็นเพลงลูกทุ่งหมอลำสลับกับลายเพลงต่างๆ เช่น ลำซิ่ง ลายเตี้ยพม่า ลายลำเพลิน เป็นต้น
2. แคน วิธีการบรรเลงใช้วิธีการเป่าลมเข้าแล้วก็ดูดลมออกสลับกันและใช้ลิ้นในการตัดลมบังคับลมให้ได้เสียงตามต้องการ จะใช้นิ้วทั้งสองข้างในการปิดเปิดรูเพื่อบรรเลงบทเพลง แคนจะเป่าประกอบการลำและการร้องเพลงทั้งชายและหญิง บทเพลงที่ให้บรรเลงประกอบคือลำกลอนทำนองขอนแก่น ลำซิ่ง เป็นต้น
3. ซอคู่ วิธีการบรรเลงใช้วิธีการสีหางม้าเข้ากับสายซอใช้นิ้วมือข้างซ้ายกดปิดสายทำให้เกิดเสียงตามต้องการ ลักษณะเด่นของซอคือจะทำให้เกิดอารมณ์โศกเศร้า ซึ่ง ซาบซึ้ง กินใจ เหมาะสำหรับบทโศกเศร้า และอีกอย่างหนึ่งคือ ใช้บรรเลงคลอไปกับการลำและการร้องเพื่อไม่ให้นักร้องเสียงเพี้ยน
4. กีตาร์ เป็นเครื่องดนตรีชิ้นหนึ่งที่คณะหุ่นกระบอกใช้ในการบรรเลงประกอบ วิธีการบรรเลง ใช้วิธีการตีขึ้นตีลงสลับกับการตีคอร์ด และโซโล่เพลงที่ทำการบรรเลงเป็นเพลงลูกทุ่งต่างๆ ปัจจุบันกีตาร์มีส่วนให้วงมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
5. กีตาร์เบส เป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญกับวงเพราะทำให้เกิดความสมดุลในวง ทำให้เกิดความไพเราะมากขึ้น (ชาวคณะเรียกว่าแน่น) ลักษณะเสียงจะมีเสียงทุ้มนุ่มนวล วิธีการบรรเลงจะใช้นิ้วกดลงบนสายใช้มือขวาดีดสลับกันให้เข้าจังหวะเพลง
6. ฉาบ มีหน้าที่ควบคุมจังหวะ แต่เน้นจังหวะที่ย่อยกล้อกับวงและเคาะในบางช่วงบางตอน
7. ฉิ่ง ติเป็นเสียงของฉิ่งกำหนดให้มีอยู่ 2 เสียง คือจังหวะเบามีเสียงเป็น“ฉิ่ง “ และจังหวะหนักมีเสียงเป็น“ฉับ” เสียง “ฉับ”ถือว่าเป็นเสียงจังหวะตกการตีฉิ่งที่ถูกต้องใช้เสียง “ฉับ” อยู่ที่จังหวะตกหรือสิ้นสุดจังหวะจะมีเสียงเป็น“ฉิ่ง-ฉับ“
8. กลองชุด เป็นเครื่องที่เสียงดังที่สุด ควบคุมจังหวะได้ดี ลักษณะการบรรเลงเป็นตัวส่งจังหวะให้เครื่องดนตรีและนักร้องในวงทราบถึงการเปลี่ยนท่อนเพลงหรือการจบเพลงจังหวะที่ใช้ตีส่วนมากจะใช้จังหวะ 3ช่า

9. กลองทอม ลักษณะการบรรเลงตีที่ละลูกสลับกันไปมาสอดแทรกให้เข้ากับการบรรเลงของวง ลักษณะเด่นคือ จะใช้ตีประกอบเพลงช้ากำกับจังหวะให้กับนักร้อง

เครื่องดนตรีทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นมีความสำคัญเท่ากันทั้งหมดจะขาดชิ้นใดชิ้นหนึ่งไม่ได้เพราะขาดความกลมกลืนทำให้งานไม่สมบูรณ์

ภาพประกอบ 12 นายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว เป้าแคน

1.4 การประสมวง

สมัยก่อนเครื่องดนตรีจะเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้าน พอสมัยใหม่ก็ได้นำเอาเครื่องดนตรีสากลมาประยุกต์ใช้บรรเลงร่วมกันทำให้เกิดความแปลกใหม่ ความสนุกสนาน

การประสมวงดนตรีเป็นการนำเอาเครื่องดนตรีที่หาได้ง่ายราคาไม่แพงจนเกินไปส่วนมากจะเป็นเครื่องมือของตัวเองเป็นหลัก

การประสมวง ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้

1. แคน
2. พิณ
3. กีตาร์

4. ซอคู่
5. ฉิ่ง
6. ฉาบ
7. กลองชุด
8. กลองทอม
9. กีตาร์เบส

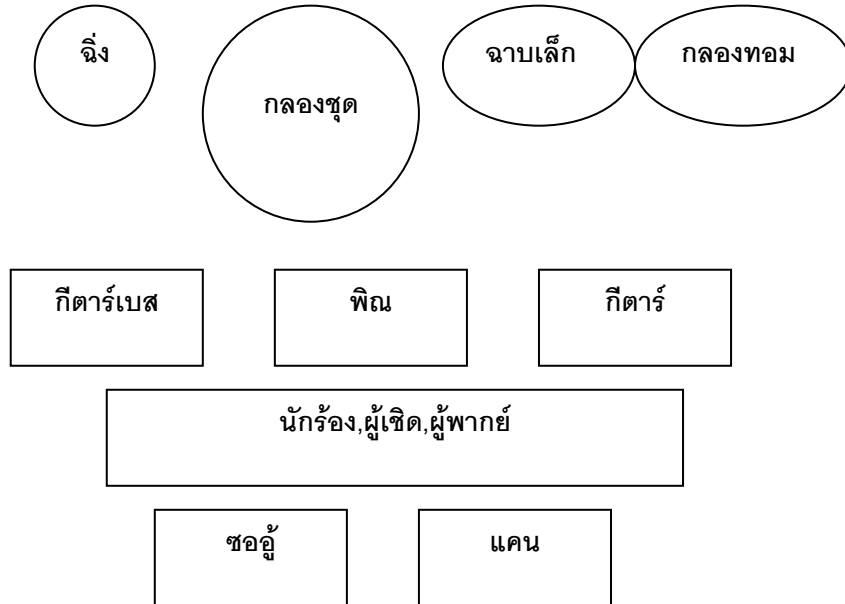

ภาพประกอบ13 การประสมวง

รูปแบบของวง

รูปแบบของวงจะมีลักษณะที่ไม่ตายตัว การจัดวางเครื่องดนตรีแล้วแต่สถานที่ว่ามีพื้นที่กว้างหรือแคบถ้าพื้นที่มากก็จะขยายให้เป็นวงใหญ่ แต่ถ้าพื้นที่แคบก็จะจัดวงให้พอกับสถานที่แต่เครื่องดนตรีที่ต้องอยู่ด้านหน้าเวทีเสมอคือ ซอคู่และแคน

แผนผังวงดนตรีหุ่นกระบอกอีสาน

1.5 บทพากย์, เจรจา

เรื่องที่น่ามาไว้แสดงหุ่นกระบอกนั้น อาจจะทำมาได้หลายทางเช่น จากนิทานพื้นบ้าน เรื่องราวในประวัติศาสตร์จากเรื่องในวรรณคดีและจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน หรือบางครั้งก็นำมาจากบทละครที่มีคนเคยนำมาแสดงก่อนแล้วจึงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่อง บางส่วนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เรื่องที่ใช้แสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ เป็นเรื่องที่น่ามาจากบทละครที่คณะหนังตะลุงของภาคกลางคณะหนึ่งใช้แสดง เมื่อนายสวน ผ่องแผ้ว หัวหน้าหนังตะลุงคณะเพชรหนองเรือในขณะนั้นไปพบเห็น จึงนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใช้แสดงหนังตะลุงของตนเองโดยเปลี่ยนชื่อเรื่องเดิมจาก“ไกรโลกา”เป็น“วิญญานรักนางผีดิบ” และเมื่อก่อตั้งคณะหุ่นกระบอกอีสานขึ้นมาจึงได้นำเรื่อง วิญญานรักนางผีดิบ มาแสดงละครหุ่นด้วยนอกจากนี้ ยังได้นำเรื่องรามเกียรติ์ที่เคยใช้แสดงหนังตะลุงมาแสดงหุ่นกระบอกด้วยแต่ไม่นิยมนำมาแสดงมากเท่ากับเรื่องวิญญานรักนางผีดิบทั้งนี้เพราะเรื่องรามเกียรติ์มีบทเหาะเหิรเดินอากาศมากจึงเป็นการยากที่จะขีดแสดงให้สมจริงได้เหมือนการขีดหนังตะลุงประกอบกับตัวหุ่นที่น่ามาแสดงในเรื่องนี้ต้องสร้างขึ้นเฉพาะเท่านั้นและไม่สามารถนำไปแสดงเรื่องอื่นๆ ได้ สำหรับเรื่องวิญญานรักนางผีดิบหรือชื่อเดิมว่าไกรโลกานั้น เป็นเรื่องที่ผู้แสดงหุ่นกระบอกอีสานส่วนใหญ่คุ้นเคยและเข้าใจในบทละครเรื่องนี้เป็นอย่างดี เนื่องจากเคยใช้แสดงหนังตะลุงมาก่อน เมื่อนำมาแสดงหุ่นกระบอกอีกจึงเป็นเรื่องง่ายในการดำเนินเรื่องทั้งการพากย์และการขีดจึงสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน แก่ผู้ชมตลอดเวลาของการแสดง วิญญานรักนางผีดิบมีเนื้อเรื่องย่อดังนี้

1.5.1 เรื่องย่อวิญญานรักนางผีดิบ

กล่าวถึงเมืองๆ หนึ่งชื่อว่า เมืองพาราณสี มีเจ้าเมืองนามว่าพระยาพรหมทัตและมีมเหสีนามว่าพระนางพิมพา มีโอรสหนึ่งคนนามว่า ไกรโลกา เมื่อไกรโลกาเจริญวัยขึ้นมาพอที่จะศึกษาเล่าเรียนหาวิชาความรู้มาปกครองบ้านเมืองได้แล้ว ผู้เป็นบิดามารดาจึงปรึกษากันว่าจะให้บุตรชายไปเรียนที่ไหนดีเพราะสมัยนั้นโรงเรียนหรือสถานศึกษาจะมีก็เฉพาะตามสำนักฤๅษีชีพรามณ์เท่านั้นสุดท้ายจึงตัดสินใจให้บุตรชายไปเรียนวิชากับพระฤๅษีที่ปลุกอาศรมอยู่กลางป่าใหญ่แห่งหนึ่งฤๅษีตนนี้มีลูกศิษย์ 2 คน ชื่อ อ้ายนาบกับอ้ายหน้อย มีลูกสาวซึ่งเกิดจากดอกบัวหนึ่งคน ชื่อ กาญจนา เมื่อไกรโลกา เรียนวิชาความรู้จากฤๅษีอยู่หลายปีจนจบแล้ว จึงลาฤๅษีกลับเมืองพาราณสี ฤๅษีได้ยกลูกสาวให้เป็นภรรยาของไกรโลกาและให้อ้ายนาบอ้ายหน้อยเป็นเพื่อนเดินทางไปด้วย ระหว่างทางได้พบกับยักษ์ตนหนึ่งชื่อยักษ์กุมภภัณฑ์ ยักษ์ตนนี้มีน้องสาวเป็นยักษ์นางผีดิบซึ่งยักษ์ทั้งสองตนนี้ต่างก็ยังเป็นโสดอาศัยอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งวันนั้นยักษ์ผู้พี่ได้ให้น้องสาวอยู่เฝ้าถ้ำส่วนตนเองออกไปเที่ยวป่าหาอาหารเหมือนอย่างที่เคยเมื่อไปถึงกลางป่าก็ได้พบกับคณะ

ของไกรโลกาซึ่งกำลังนอนหลับอยู่ ยักษ์กุมภภณฑ์ได้ฟังพินิจอยู่นานว่าเป็นใครมาจากไหนพลัน
 สายตาเหลือบไปเห็นนางกาญจนาซึ่งกำลังหลับอยู่ข้างๆ ไกรโลกาด้วยความสวยงามของนาง
 กาญจนาทำให้ยักษ์กุมภภณฑ์อยากได้ไปเป็นเมียจากนั้นยักษ์กุมภภณฑ์ก็เป่าคาถาสะกดให้ชายทั้ง
 สามคนหลับไม่ได้สติแล้วจับไปโยนไว้กลางป่าแล้วจึงอุ้มเอานางกาญจนาไปที่ถ้ำของตนฝ่ายนาง
 ยักษ์น้องสาวของกุมภภณฑ์เห็นพี่ชายอุ้มผู้หญิงเข้ามาในถ้ำนึกแปลกใจจึงถามว่าเธอมาจากไหน
 พี่ชายจึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟังแล้วบอกให้น้องสาวไปเอาไกรโลกาที่ตนเองจับโยนไว้กลางป่ามา
 เป็นผัวนางยักษ์ตามหาไกรโลกาจนกระทั่งมาพบกับอ้ายนาบ อ้ายหน้อย ซึ่งเมื่อตื่นขึ้นมาไม่พบ
 ไกรโลกาและกาญจนาจึงพากันตามหาเช่นกัน เมื่อนางยักษ์พบกับอ้ายนาบอ้ายหน้อยจึงแปลง
 ร่างเป็นสาวงามเพื่อจะหลอกกินคนทั้งสอง เพราะคิดว่าคงไม่ใช่ไกรโลกาแน่เนื่องจากคำบอกเล่า
 ของพี่ชายว่าไกรโลกาเป็นชายรูปงาม อีกอย่างหนึ่งพี่ชายก็ได้บอกว่ามีคนติดตามมาด้วย 2 คน
 เนื่องจากเกรงว่าน้องสาวจะกินคนทั้งสองก่อนตน ซึ่งเมื่อนางกาญจนามาไว้ในถ้ำแล้วจึงจะ
 กลับไปกินคนทั้งสองทันที เมื่อนางยักษ์แปลงร่างแล้วก็วิ่งไล่จับอ้ายนาบอ้ายหน้อยเพื่อกินเป็น
 อาหารส่วนอ้ายนาบอ้ายหน้อยก็วิ่งหนีสุดชีวิตนางยักษ์จึงจับอ้ายนาบอ้ายหน้อยไม่ได้จนกระทั่ง
 มาพบกับไกรโลกากำลังหลับอยู่จึงแปลงร่างเป็นนางกาญจนาเมื่อไกรโลกาตื่นขึ้นมาไม่พบอ้าย
 นาบอ้ายหน้อยจึงถามหานางกาญจนาตัวปลอมได้เล่าให้ฟังว่าอ้ายนาบกับอ้ายหน้อยได้วิ่งหนี
 พวกเราไปแล้วไกรโลกาจึงพานางกาญจนาตัวปลอมเดินทางไปยังเมืองพาราณสีต่อไป

ฝ่ายอ้ายนาบอ้ายหน้อยเมื่อหนีจากการไล่จับของนางยักษ์ก็พากันเดินทางหลงป่าโดยไม่รู้
 ทิศทางจนกระทั่งมาพบถ้ำแห่งหนึ่งซึ่งก็คือถ้ำของยักษ์กุมภภณฑ์นั่นเองทั้งสองคนจึงนอนพักผ่อน
 อยู่ที่ลานหินหน้าถ้ำแห่งนั้น ส่วนยักษ์กุมภภณฑ์เมื่อเอานางกาญจนามายังไว้ในถ้ำแล้วตนเองก็
 กลับออกไปเพื่อจะกินอ้ายนาบอ้ายหน้อยแต่ไม่พบเมื่อกลับมาที่ถ้ำจึงเป็นคนทั้งสองนอนอยู่ที่หน้า
 ถ้ำยักษ์จะจับกินจึงเกิดการต่อสู้กันขึ้นจนกระทั่งยักษ์ถูกอ้ายนาบกับอ้ายหน้อยฆ่าตาย ขณะ
 นั้นเองนางกาญจนาซึ่งอยู่ในถ้ำได้ยินเสียงการต่อสู้และจำได้ว่าเป็นเสียงอ้ายนาบอ้ายหน้อยจึง
 ร้องขอความช่วยเหลือจนสามารถออกมาจากถ้ำได้ ทั้งสามคนจึงออกเดินทางตามหาไกรโลกา
 ต่อไป

ฝ่ายพระเจ้าพรหมทัตกับนางพิมพา บิดาและมารดาของไกรโลกาคิดถึงบุตรชายมาก เพราะ
 จากไปเรียนวิชาตั้งหลายปีเป็นตายร้ายดีอย่างไรก็ไม่รู้ไม่เคยส่งข่าวมาบ้านเลย จึงให้โหรมา
 ทำนายดูว่าไกรโลกายังมีชีวิตอยู่หรือไม่ซึ่งโหรก็ทำนายว่า ไกรโลกายังมีชีวิตอยู่และได้ลูกสาวฤๅษี
 เป็นภรรยา เมื่อพระเจ้าพรหมทัตได้ฟังเช่นนั้นจึงให้จัดขบวนเสนาอำมาตย์ไปรับไกรโลกาซึ่งเป็น
 เวลาเดียวกันกับไกรโลกาและนางกาญจนาตัวปลอมกำลังเดินทางจะเข้าเมืองทั้งสองฝ่ายจึงพบ

กันที่กลางทางแล้วก็เดินทางเข้าเมืองพร้อมกัน พระเจ้าพรหมทัตจึงให้จัดงานสมโภชบุตรชายกับลูกสะใภ้อย่างเอิกเกริก มีการเลี้ยงข้าวปลาอาหารอย่างอุดมสมบูรณ์

ส่วนนางกาญจนาตัวปลอมซึ่งเป็นยักษ์แปลงร่างมาเมื่อเห็นคนมากก็อยากกิน เพราะธรรมชาติของยักษ์มักจะกินคนเป็นอาหารอยู่แล้วจึงแอบจับชาวเมืองกินทีละคนสองคนจนกระทั่งชาวเมืองพากันสงสัยว่านับตั้งแต่ นางกาญจนาตัวปลอมเข้ามาอยู่เมืองทำไมจึงมีคนหายไปเรื่อยๆ ขณะนั้นเองอ้ายนาบอ้ายหน้อยและนางกาญจนาตัวจริงได้ตามหาไกรโลกาจนพลัดหลงมาถึงเมืองพาราณสี และทราบข่าวว่าไกรโลกาเดินทางมาถึงเมืองแล้วทุกคนต่างก็ดีใจ แล้วจึงเข้าไปหาไกรโลกาในเมือง เมื่อไกรโลกาเห็นนางกาญจนาอีกคนหนึ่งจึงเกิดความสับสนว่าใครคือกาญจนาตัวจริง เพราะต่างก็อ้างว่าตนเองเป็นกาญจนาตัวจริง จึงมีการพิสูจน์หาตัวจริงตัวปลอมด้วยการทดสอบการกินอาหารและอื่นๆ อีกมากจนกระทั่งจับได้ว่ากาญจนาคนที่มากับไกรโลกานั้นเป็นตัวปลอม และเป็นนางยักษ์แปลงร่างมาไกรโลกาจึงสั่งให้ทหารจับนางยักษ์ไปประหารชีวิตนับแต่นั้นมาไกรโลกาและนางกาญจนาก็ได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

1.6 โอกาสในการบรรเลงดนตรีและโอกาสในการแสดง

การแสดงหุ่นกระบอกอีสานก็เหมือนกับการแสดงมหรสพประเภทอื่นๆ ของภาคอีสานในสมัยก่อน คือ ช่วงระยะแรกๆ ที่ก่อตั้งคณะการแสดงขึ้นมาหัวหน้าคณะจะนำออกแสดงให้คนดูโดยไม่คิดค่าดูเป็นตัวเงินแต่จะขอบริจาคสิ่งของอย่างอื่นเป็นค่าตอบแทนการแสดง เช่น ข้าวสารหรือข้าวเปลือกเป็นต้น ทั้งนี้เพราะการแสดงช่วงแรกๆ ไม่เป็นที่รู้จักของคนดู การจะเก็บเงินเป็นค่าดูจึงเป็นเรื่องยากซึ่งอาจจะไม่มีคนดูเลยก็ได้ การขอบริจาคข้าวเปลือกหรือข้าวสารจะเหมาะสมกว่าและเป็นการประชาสัมพันธ์การแสดงของคุณะให้คนทั่วไปรู้จักด้วยว่ามีมหรสพชนิดนั้นเกิดขึ้นแล้ว ต่อมาเมื่อมีคนรู้จักและนิยมการแสดงชนิดนั้นมากขึ้นความต้องการมหรสพไปแสดงในงานต่างๆ ก็ตามมา โอกาสที่แสดงจึงเปลี่ยนไป

โอกาสที่คณะหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือไปแสดงในปัจจุบันแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การแสดงในงานรับเชิญ
2. การแสดงในงานรับจ้าง

1. การแสดงในงานรับเชิญ

การแสดงหุ่นกระบอกอีสานในโอกาสเช่นนี้เป็นการแสดงในงานที่ได้รับเชิญจากหน่วยงานหรือองค์กรทั้งของรัฐและเอกชน อาทิ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย, ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด, องค์กรบริหารส่วนจังหวัด, และบริษัท ห้างร้านต่างๆ เป็นต้น และงานที่ไปแสดงส่วนใหญ่จะเป็นที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยอยู่ด้วยเสมอ ที่จัดขึ้นเป็นงานประจำปี หรือ ตามโอกาสต่างๆ เช่น งานประจำปี ของจังหวัดงานวันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย งานปี่มรดกวัฒนธรรมไทย งานเนื่องในวโรกาสต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ และอื่น ๆ สำหรับช่วงเวลาการแสดงฝ่ายที่เชิญจะเป็นผู้กำหนดอาจจะให้แสดงกลางวันหรือกลางคืนก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานแต่ส่วนมากจะเป็นเวลากลางคืนระยะเวลาที่ทำการแสดงอาจจะเป็น 1 ชั่วโมง ถึง 4 ชั่วโมง ต่อคืนสำหรับค่าตอบแทน หรือค่าจ้างนั้นๆ ฝ่ายผู้เชิญจะพิจารณาให้ตามความเหมาะสมกับค่าใช้จ่ายต่างๆ และเป็นสินน้ำใจสำหรับผู้แสดงหุ่นทุกคนนอกจากนี้สิ่งที่คณะหุ่นกระบอกอีสานจะได้รับจากการแสดงในงานประเภทนี้ คือเกียรติบัตร, ถ้วยเกียรติยศ, หรือเข็มเชิดชูเกียรติอื่นๆ อีกด้วยและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือการได้ประชาสัมพันธ์คณะหุ่นกระบอกของตนเองให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปกว้างขวางมากยิ่งขึ้นเพราะงานประเภทนี้เป็นงานใหญ่ระดับจังหวัดระดับภาค จนถึงระดับประเทศเลยทีเดียวและการจัดงานประเภทนี้ก็มีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติอยู่แล้ว จึงมีสื่อมวลชนแขนงต่างๆ มาถ่ายทำข่าวหรือสารคดีเพื่อนำไปเผยแพร่ทางสื่อประเภทรูปนั้นๆ ด้วย

2. การแสดงในงานรับจ้าง

โอกาสที่แสดงในงานประเภทนี้ เป็นการแสดงในงานที่จัดขึ้นตามประเพณีหรือเทศกาลต่างๆ ทั้งที่เป็นงานส่วนบุคคลและงานส่วนรวม ซึ่งผู้ที่เป็นเจ้าของภาพหรือผู้จัดงานมาว่าจ้างให้ไปแสดง เพื่อเป็นมหรสพให้ความบันเทิงแก่แขกที่ไปร่วมงานแต่เพียงอย่างเดียว มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะอนุรักษ์หรือส่งเสริมศิลปะการแสดงประเภทนี้แต่อย่างใดงานประเภทนี้ได้แก่ งานขึ้นบ้านใหม่, งานบวช, งานวันเกิด, งานสู่ขวัญ, งานศพ, งานทำบุญอุทิศส่วนกุศล, งานเทศกาลประจำปีและงานบุญต่างๆ สำหรับช่วงเวลาแสดงปกติจะแสดงเวลากลางคืน ตั้งแต่เวลา 21.00 ถึง 02.00 คือ คืนละประมาณ 4-5 ชั่วโมง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างเจ้าภาพกับคณะหุ่นกระบอกอีสานว่าจะให้แสดงคืนละกี่ชั่วโมงมีบางงานผู้ว่าจ้างให้ไปแสดงตอนกลางวัน เพื่อเป็นมหรสพเสริมในภาคกลางวันส่วนกลางคืนจะมีมหรสพอย่างอื่นแสดงแทน การแสดงตอนกลางวันปกติจะเริ่มแสดงตั้งแต่ 08.00-12.00น.หรือจาก 13.00-17.00 น.การแสดงตอนกลางวันค่าจ้างจะถูกกว่ากลางคืนเพราะพอถึงตอนกลางคืนคณะหุ่นกระบอกก็สามารถไปแสดงงานอื่นได้อีกส่วนค่าจ้างไปแสดงในงานประเภท

นี้ หัวหน้าคณะหุ่นกระบอกจะเป็นผู้เรียก ค่าจ้างจะถูกหรือแพงขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่เดินทางไปแสดง และช่วงระยะเวลาที่ทำการแสดง ตัวอย่างเช่น ถ้าแสดงในเขตอำเภอหนองเรือเริ่มแสดงตั้งแต่เวลา 21.00 - 02.00 น. จะเรียกค่าจ้างประมาณ 4,000- 5,000 บาท ถ้าไปแสดงต่างอำเภอที่อยู่ในเขตจังหวัดขอนแก่นในช่วงเวลาเดียวกันจะเรียกค่าจ้างประมาณ 6,000-8,000 บาท แต่ถ้าเป็นการแสดงในต่างจังหวัด จะเรียกค่าจ้างตั้งแต่ 9,000 บาทขึ้นไป การเดินทางไปแสดงของคณะหุ่นกระบอกแต่ละครั้งจะใช้รถบรรทุกขนาด 6 ล้อ จำนวน 2 คัน เป็นพาหนะขนส่งอุปกรณ์ประกอบการแสดงและคณะผู้แสดงหุ่น ปกติจะไปถึงบริเวณงานก่อนจะทำการแสดงอย่างน้อย 5-6 ชั่วโมง เพื่อเตรียมเวทีและติดตั้งอุปกรณ์ต่างๆ ให้เรียบร้อย

2. ขั้นตอนในการแสดงหุ่นกระบอก

การแสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

1. การเตรียมพร้อม
2. การไหว้ครู
3. การเปิดวง
4. การโหมโรง
5. เพลงร้องและเพลงเดินโชว์
6. การดำเนินเรื่อง
7. การจบ

1. การเตรียมพร้อม

การเตรียมพร้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำงานทุกอย่างทั้งนี้เพราะการทำงานจะบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับความพร้อมขององค์ประกอบของการทำงานนั้นๆ เป็นสำคัญ การแสดงหุ่นกระบอกอีสานก็เหมือนกับการทำงานทั่วไปที่จะต้องการเตรียมพร้อมในการแสดงซึ่งถือว่าเป็นสำคัญของการแสดงเพราะถ้าหากขาดความพร้อม ก็เกิดอุปสรรคต่างๆ นานา ทำให้การแสดงไม่ประสบความสำเร็จคนดูก็จะไม่ได้รับความบันเทิง ความนิยมของคนดูก็จะลดลงโอกาสที่จะได้รับการว่าจ้างให้ไปแสดงก็จะน้อยลงตามไปด้วย

การเตรียมพร้อมในการแสดงหุ่นกระบอกอีสานก็คือการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงซึ่งก็คือองค์ประกอบของการแสดงนั่นเองได้แก่บุคลากรผู้แสดงหุ่นกระบอกทุกคนจะเตรียมความพร้อม ทั้งผู้เชิดผู้พากย์ นักร้อง นักดนตรีและหางเครื่อง ซึ่งจะต้องแต่งตัวผ้าหน้าตาแบ่งให้เหมาะสมกับหน้าที่ของตนเอง โดยเฉพาะนักร้องและหางเครื่องที่จะต้องออกไปร้องและเดินโชว์ที่

หน้าเวที จึงต้องพิถีพิถันในการแต่งตัวมากกว่าบุคลากรฝ่ายอื่นทั้งนี้เพื่อสร้างความตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ชม ถือว่าเป็นสิ่งเร้าความสนใจของผู้ชมที่สำคัญก่อนการแสดงหุ่น ถ้าหากการแต่งตัวไม่เป็นที่สนใจของผู้ชมก็จะทำให้การแสดงหุ่นถูกลดความสนใจลงไปด้วยฉะนั้นทางเครื่องจึงแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สั้นและรัดรูป เพื่อโชว์สัดส่วนของร่างกายส่วนนักร้องชายแต่งชุดสากลใส่สูทผูกเน็คไททำให้ดูภูมิฐานมากขึ้น

เวที อุปกรณ์ ฉาก

เวที การเตรียมเวทีแสดงหุ่นทางคณะหุ่นกระบอกลงจะนำเวทีไปตั้งก่อนถึงเวลาแสดงอย่างน้อย 5-6 ชั่วโมง เว้นแต่จะมีอุปสรรคในระหว่างการเดินทางเมื่อตั้งเวทีเสร็จแล้วก็จะต้องตั้งฉาก ระบบแสงและเสียงแล้วจะทดสอบความพร้อมของระบบต่างๆ ว่าใช้งานได้ตามปกติหรือไม่เพื่อจะได้แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้เรียบร้อยตัวหุ่นปกติตัวหุ่นที่นำมาแสดงจะเก็บไว้ในลังไม้ขนาดกว้าง 60 เซนติเมตร ยาว 1 เมตร สูง 50 เซนติเมตร ก่อนการแสดงจะนำตัวหุ่นทุกตัวออกจากลังไม้มาวางเรียงไว้กับพื้นเวทีซึ่งมีผ้าขาวปูรองพื้นไว้ การเรียงนั้นจะเรียงหุ่นตัวละครที่จะเชิดแสดงตามลำดับก่อนหลังทั้งนี้เพื่อให้มองเห็นได้ง่ายและสะดวกในการหยิบจับขึ้นมาเชิดแสดง

เวทีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการแสดงหุ่นกระบอกลีसान เพราะเวทีเป็นสถานที่ที่ให้ผู้ชมได้ชมลีลาสนุกสนานของหุ่นเวทีประกอบด้วยส่วนสำคัญอื่นๆ อีกที่ทำให้การแสดงมีชีวิตชีวาคือฉากแสงและเสียง เวทีที่ใช้แสดงหุ่นกระบอกลีसानคณะเพชรหนองเรือพอแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. เวทีที่ใช้แสดงชั่วคราว
2. เวทีที่ใช้แสดงถาวร

1. เวทีที่ใช้แสดงชั่วคราว

เป็นเวทีที่เจ้าภาพหรือเจ้าของงานผู้ว่าจ้างคณะหุ่นกระบอกลีसानไปแสดงในงานของตนจัดสร้างขึ้นตามขนาดที่ทางคณะหุ่นกระบอกลงเป็นผู้กำหนดปกติจะสร้างให้มีขนาดและลักษณะเหมือนเวทีแสดงหมอลำหมู่ในภาคอีสานโดยทั่วไปคือเป็นเวทีที่สร้างด้วยไม้ยกพื้นสูงประมาณ 1.50 เมตร เสาเวทีฝังกับพื้นดิน เวทีสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างประมาณ 4-5 เมตร ยาวประมาณ 6-7 เมตร หันด้านยาวของเวทีเข้าหาคนดู พื้นเวทีปูด้วยไม้กระดาน ไม้มุงหลังคาแต่ถ้าเป็นฤดูฝนจะใช้ผ้าใบคลุมเป็นหลังคาแทนเวทีชั่วคราวนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนหน้าและส่วนหลังเวที โดยมีฉากแบ่งกันจากหน้าเวทีลึกเข้าไปด้านหลังเวทีประมาณ 2-3 เมตร เวทีส่วนหน้านั้นเป็นที่ตั้งแสดง

ดนตรี การร้องเพลงและการเต้นโชว์ของหางเครื่องก่อนจะทำการแสดงหุ่นกระบอก ส่วนเวทีด้านหลังใช้เป็นที่พักคนเชิด พากย์ นักร้อง นักดนตรี เก็บตัวหุ่น รวมตลอดถึงการเชิด การพากย์แสดงหุ่นด้วย สองข้างเวทีรวมทั้งด้านหลังของเวทีส่วนนี้ จะมีฝากั้นที่บเพื่อไม่ให้คนดูเห็นคนเชิดด้านในเวทีชั่วคราวนี้จะรื้อถอนออกไปหลังจากการแสดงจบสิ้นแล้ว และเก็บวัสดุที่ใช้สร้างเวทีไปทำประโยชน์อย่างอื่น การใช้เวทีชั่วคราวแสดงหุ่นกระบอกของคณะเพชรหนองเรือนี้ จะเป็นช่วงระยะเวลาที่คณะหุ่นกระบอกอีสานเริ่มออกทำการแสดงใหม่ ๆ ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการแสดงอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะขนาดของเวทีไม่เป็นไปตามที่คณะหุ่นกำหนด และอีกอย่าง คือไม่มีความแข็งแรงทนทานเพียงพอ ประกอบกับวัสดุที่นำมาสร้างเวทีคือไม้ นับวันแต่จะหายากขึ้นทุกที คณะหุ่นกระบอกจึงหาทางแก้ปัญหาโดยการสร้างเวทีถาวร หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “เวทีลอย” ขึ้นมาใช้แสดงแทนเวทีแบบเดิม

2. เวทีถาวรหรือเวทีลอย

เป็นเวทีที่สร้างเป็นโครงสร้างเหล็กแยกชิ้นสามารถประกอบเข้าด้วยกันเป็นเวที หรือถอดออกเป็นชิ้นๆ ได้โดยง่าย จึงสะดวกในการขนย้ายและเก็บรักษาเวทีเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ 4 เมตร ยาวประมาณ 8 เมตร เสาเวทีตั้งกับพื้นดิน พื้นเวทีปูด้วยไม้อัดชนิดหนาสูงจากพื้นดินประมาณ 1.50 เมตร ไม่มีหลังคามุง ด้านข้างและด้านหลังเปิดโล่งทุกด้าน มีบันไดเหล็กสำหรับขึ้นลงอยู่ทางด้านหลังเวที เวลาที่ตั้งเวทีแสดงจะหันด้านยาวเข้าหาคนดู เวทีแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เวทีส่วนหน้าและส่วนหลัง โดยมีฉากแบ่งกัน ส่วนหน้าเริ่มจากขอบเวทีด้านคนดูลึกเข้าไปด้านหลังประมาณ 2 เมตร เวทีส่วนนี้จะมีรางหลอดไฟนีออนติดตั้งอยู่ขอบเวทีด้านหน้าจำนวน 2-3 ราง และด้านบนจะมีรางหลอดไฟสว่างหรือสปอร์ตไลท์ จำนวน 3-4 หลอด เพื่อให้ความสว่างแก่การแสดงหุ่น เวทีส่วนนี้ใช้เป็นที่ประกาศของโฆษกประจำคณะหุ่น และดนตรี การร้องเพลง และเต้นโชว์ของหางเครื่องก่อนจะทำการแสดงหุ่นสำหรับเวทีส่วนหลังจากฉากไปจนสุดเวที ใช้เป็นที่พักของนักร้อง นักแสดง เก็บตัวหุ่น และอุปกรณ์ประกอบการแสดงอื่นๆ ตลอดทั้งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมไหว้ครูของคณะหุ่นอีกด้วย

ฉาก

เป็นส่วนประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของเวทีแสดงหุ่นกระบอกอีสาน นอกจากจะใช้เป็นเครื่องแบ่งกันเวทีแสดงออกเป็น 2 ส่วน และบังตัวผู้เชิด ผู้พากย์ ไม่ให้คนดูเห็นแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างอารมณ์ บอกสถานที่และเวลา เพื่อสร้างความสมจริงของเรื่องราวที่แสดงอีกด้วย ฉากที่ใช้แสดงหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือส่วนแรกเป็นฉากใหญ่รูป

สี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างประมาณ 3.50 เมตร ยาวประมาณ 6 เมตร ฉากส่วนนี้จะตั้งชิดขอบเวทีด้านใดด้านหนึ่ง ทำให้ขอบเวทีอีกด้านหนึ่งมีเนื้อที่ว่างเหลืออยู่ประมาณ 2 เมตร และที่ว่างนี้เองที่ใช้เป็นทางเดินเข้า, ออกระหว่างเวทีส่วนหน้าและเวทีส่วนหลังฉากนี้ตั้งอยู่ได้โดยมีเสาโครงเหล็กสองต้นเป็นตัวยึดกับพื้นเวที เสานี้เป็นรูปทรงสามเหลี่ยมด้านเท่า ยาวด้านละ 50 เซนติเมตร เวลาตั้งเสาคือเอาด้านฐานของสามเหลี่ยมหันออกด้านหน้าเวที ส่วนมุมยอดจะหันไปด้านหลังเวที และที่ปลายมุมยอดของเสาทั้งสองนี้จะมีราว 1 อัน พาดถึงกันเพื่อใช้สำหรับแขวนฉากลักษณะของฉากส่วนนี้คล้ายกรอบรูปขนาดใหญ่ที่มีช่องว่างรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าอยู่ตรงกลาง ขนาดกว้างประมาณ 1.80 เมตร ยาวประมาณ 5 เมตร กรอบบนของฉากเป็นป้ายชื่อบอกประเภทของการแสดง เขียนว่า “ยอดหุ่นกระบอกอีสาน” กรอบนี้กว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ยาวประมาณ 5 เมตร กรอบด้านข้างทั้งสองข้าง เป็นรูปธงไตรรงค์กว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ยาวประมาณ 3.50 เมตร ที่ปลายบนสุดของแต่ละด้านจะติดพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ส่วนกรอบล่างที่ติดกับพื้นเวทีเป็นป้ายชื่อคณะหุ่น เขียนว่า “ละครหุ่นกระบอกคณะเพชรหนองเรือ” กรอบนี้กว้างประมาณ 1.20 เมตร ยาวประมาณ 5 เมตร ฉากส่วนที่ 2 เป็นฉากที่ทำจากผ้าดิบเขียนด้วยสีน้ำมันเป็นรูปท้องพระโรง ขนาดความกว้างประมาณ 2 เมตร ยาวประมาณ 3 เมตร ฉากนี้จะแขวนลงมาจากราวเหล็กด้านบนที่พาดอยู่ระหว่างหัวเสาเหล็กทั้งสอง ที่ขอบด้านข้างทั้งสองและขอบด้านล่างของฉากผ้าใบ จะใช้ผ้าลูกไม้โปร่งตาเย็บต่อออกไปด้านละ 50 เซนติเมตร สำหรับให้ผู้เชิด และผู้พากย์มองลอดออกไปเห็นตัวหุ่นขณะที่เชิด และพากย์ได้ที่ชายฉากด้านล่างจะเย็บสายโซ่ตะกั่วลูกแห่ถ่วงเอาไว้ เพื่อป้องกันไม่ให้ฉากปลิวเวลาลมลม และช่วยทำให้ฉากตั้งด้วย ชายฉากด้านล่างนี้สูงจากพื้นเวทีประมาณ 1.10 เมตร และฉากส่วนนี้อยู่ห่างจากฉากส่วนแรกเข้ามาทางด้านหลังเวทีประมาณ 50 เซนติเมตร ทำให้มีช่องว่างระหว่างฉากทั้งสองส่วน ซึ่งใช้เป็นเวทีเชิดแสดงหุ่น บริเวณด้านบนของช่องว่างนี้จะมีแถบผ้าระบายขนาดกว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 5 เมตร แขนงห้อยลงมาให้ชายระบาย เลยกรอบบนของฉากส่วนที่ 1 ลงมาประมาณ 30 เซนติเมตร และที่ด้านข้างของผ้าระบายจะมีผ้าม่านแขวนห้อยชายลงมาจนถึงพื้นเวทีทั้งสองด้านเพื่อทำเป็นม่านประตูเข้า, ออกของหุ่น ส่วนบริเวณด้านล่างของช่องว่างนี้ จะมีราวไม้ตั้งไว้สูงจากพื้นเวทีประมาณ 1 เมตร โดยเจาะรูราวห่างกันรูละ 30 เซนติเมตร เพื่อเสียบแกนเหล็กของตัวหุ่นเวลาพักการเชิดหุ่นตัวนั้นๆ ในขณะที่หุ่นตัวนั้นยังไม่เข้าหลังเวที นอกจากนี้แล้ว บนเวทียังมีส่วนประกอบที่สำคัญอีก 2 อย่างคือ ระบบเสียงและแสง สำหรับระบบเสียง มีความสำคัญต่อการแสดงหุ่นมาก การให้เสียงเป็นสื่อ จะสร้างอารมณ์สะเทือนใจได้ดีกว่าการแสดงกิริยาท่าทางของหุ่นแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้เสียงยังสร้างความสนใจให้กับผู้คนที่อยู่ห่างไกลออกไปจากจุดแสดงหุ่นได้ดีอีกด้วย ระบบเสียงที่คณะเพชร

หนองเรือใช้ไม้แน่นอนตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับของงานที่ไปแสดง คือถ้าเป็นงานใหญ่ ค่าว่าจ้างสูงๆ ก็จะจัดระบบเสียงที่สมบูรณ์แบบมากขึ้น โดยใช้เครื่องขยายเสียงขนาด 1500 วัตต์ขึ้นไปตู้ลำโพงขนาดใหญ่จำนวน 8 ตู้ พร้อมลำโพงฮอร์นอีก 4 ตัว แต่ถ้าเป็นงานขนาดเล็กค่าว่าจ้างต่ำ ก็จะใช้เครื่องขยายเสียงขนาด 400-500 วัตต์ตู้ลำโพงเพียง 2 ตู้ พร้อมลำโพงฮอร์น 2 ตัว แต่โดยทั่วๆ ไปแล้วจะใช้เครื่องขยายเสียงขนาด 1,000 วัตต์ ตู้ลำโพง 4 ตัว ตั้งกับพื้นดินด้านหลังเวทีแสดง ลำโพงฮอร์น 2 ตัว ตั้งไว้บนตู้ลำโพงข้างละหนึ่งตัวไมโครโฟน 3 ตัว แขนงไว้หลังฉากบริเวณที่ยืนเชิดหุ่นเพื่อให้ผู้เชิดหรือผู้พากย์ ใช้พากย์หุ่นไปด้วยอีก 2 ตัว สำหรับผู้พากย์คนอื่นๆ ใช้พากย์ระบบแสงเป็นอีกระบบหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นเดียวกันถ้าระบบแสงไม่สมบูรณ์การแสดงหุ่นก็ไม่น่าสนใจเพราะแสงสว่างที่เพียงพอจะทำให้เห็นตัวหุ่นที่กำลังเชิดแสดงอยู่อย่างชัดเจนระบบแสงที่คณะหุ่นกระบอกลีसानุใช้ส่วนมากจะใช้บริเวณหน้าเวทีคือ ขอบเวทีด้านหน้าสุดจะติดตั้งหลอดนีออนชนิดรางๆ ละ 2 หลอด จำนวน 4 ราง ด้านบนเหนือพื้นเวทีจะแขวนหลอดสว่างขนาด 500 วัตต์ จำนวน 2 หลอด ขนาด 100 วัตต์ จำนวน 10 หลอด และบริเวณพื้นดินด้านหน้าเวทีจะติดตั้งหลอดสปอร์ตไลท์ ขนาด 1,500 วัตต์ จำนวน 1 หลอด ไว้ที่เสาไม้ไผ่โดยหันหน้าเข้าหาเวทีแสดง

ภาพประกอบ 14 ฉากหลัง

2. การไหว้ครู

การไหว้ครูเป็นประเพณีนิยมอย่างหนึ่งที่จะขาดเสียมิได้ในการแสดงหุ่นกระบอกอีสานของคณะเพชรหนองเรือคือก่อนแสดงทุกครั้งต้องมีการไหว้ครูเช่นเดียวกับการแสดงอื่นๆ การไหว้ครูของคณะหุ่นกระบอกอีสาน มีองค์ประกอบและวิธีดำเนินการดังนี้

องค์ประกอบของพิธีไหว้ครูที่สำคัญมี 3 อย่างคือ

- 2.1 อุปกรณ์การไหว้ครู
- 2.2 ผู้นำและผู้ร่วมพิธี
- 2.3 คำไหว้ครู

2.1 อุปกรณ์การไหว้ครู

ก่อนที่จะมีการไหว้ครู มีการเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในพิธีไหว้ครู โดยแบ่งส่วนที่ใช้เป็นครูกับส่วนที่เป็นเครื่องสักการบูชาครูดังนี้

อุปกรณ์ที่ใช้เป็นครูคณะหุ่นกระบอกอีสานถือว่าหุ่นตัวฤๅษีเป็นครูฉะนั้นเวลากระทำพิธีไหว้ครูจะต้องนำหุ่นตัวดังกล่าวมาเข้าร่วมพิธีด้วยโดยเสียบตั้งไว้กับโต๊ะขนาดเล็กตัวหนึ่งแล้วนำมาตั้งไว้ในพิธี

อุปกรณ์ที่ใช้เป็นเครื่องสักการบูชาครูหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า“ค้าย่อ”ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่จัดเตรียมมาเพื่อเป็นเครื่องสักการะครูโดยทั่วไปแล้วเจ้าภาพจะเป็นฝ่ายจัดหามาให้ตามที่หัวหน้าคณะหุ่นกระบอกกำหนดส่วนประกอบของค้าย่อของหุ่นกระบอกอีสานมีดังนี้

2.1.1 เทียน	5 คู่
2.1.2 ดอกไม้	5 คู่
2.1.3 ผ้าขาว	1 วา
2.1.4 ผ้าถุง	1 ผืน
2.1.5 แป้งฝุ่นทาหน้า	1 กระจบ
2.1.6 น้ำมันทาผม	1 ตลับ
2.1.7 ไข่ไก่สด	1 ฟอง
2.1.8 เงิน	25 สตางค์
2.1.9 เหล้าขาว	1 ขวด

อุปกรณ์ทั้งหมดนี้จะจัดใส่รวมกันไว้ในถาดหรือจานสังกะสีเพื่อสะดวกในการยกและการเก็บ

ภาพประกอบ 15 อุปกรณ์การไหว้ครู

2.2 ผู้นำและผู้ร่วมพิธี

ในการไหว้ครูแต่ละครั้งหัวหน้าคณะคือ นายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว เป็นผู้นำกระทำพิธีไหว้ครู ส่วนผู้ร่วมพิธีไหว้ครูก็คือผู้แสดงหุ่นทุกคน

ภาพประกอบ 16 ผู้ทำพิธีไหว้ครู

ภาพประกอบ 17 เครื่องดนตรีประกอบที่สำคัญกับพิธีไหว้ครู

2.3 คำไหว้ครู

คำไหว้ครูของคณะหุ่นกระบอกอีสาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อ้อปอง” ซึ่งเป็นคาถาที่มีทั้งคำภาษาถิ่นอีสานและภาษาบาลีปะปนกันจากการศึกษาพบว่า “อ้อปอง” ที่ใช้สวดในพิธีไหว้ครูหุ่นกระบอกอีสานนี้ได้เคยใช้เป็นบทสวดในพิธีไหว้ครูของหมอลำหมู่และหนังตะลุงมาก่อนซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดาของนายสวน ผ่องแผ้ว และได้ถ่ายทอดให้กับน้องชายคือนายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะในปัจจุบันและสืบทอดมาจนกระทั่งใช้เป็นบทสวดในพิธีไหว้ครูของหุ่นกระบอกในปัจจุบัน คำไหว้ครูหุ่นกระบอกอีสานมีดังนี้

ตั้งนะโม 3 จบ โดยทุกคนกล่าวพร้อมกัน

นะโม ตัสสะ ภควะเต อาระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภควะเต อาระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภควะเต อาระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ

คาถาอ้อปอง

โอมอ้อเว้าอ้อเข้าศุณยใจเว้าไปทั้งมือ พระพุทฺธ พระธรรม พระจำอ้อเว้าไหลหลั่งลงมาขอให้
ฝูงพระยาลงมาเป็นข้อย เว้นน้อยให้ได้ขุนหมื่นชาวพระยาจึงปลงใจว่าแมนคลองธรรม คลองอะคะ

คลองราชศาสตร์ คลองบาทหนังสือ เมื่อสิ้นอนให้ว่าสาธุเออย หมอนนุเออย บ่อนอนนุเออย มาบอกนุเออย โอมสะโหมติด

โอมคองฟ้าห้าคองปาง สาธุเนอคองฟ้า จงไหลหลังลงมา เมื่อผู้เข้าได้เรียนหนังสือ ขอให้เป็นที่ตั้งน้ำคองคามหาสมุทร ครุฑขนาด เทวดาทิ้งหลายเอ้ย จงลงมาพียงยังคาถาพระยายอดอ้อ ผู้เข้าจักเชิญจักสูติที่ปลัดลงมาเป็นกอกเอากะละกะลงมาเป็นปลายขอให้ย้ายไปฮอดท้าวทีป ขอให้ได้อ้อยหีบพันชั้น ขอให้ทันกันลงมายุติดย้ายเป็นตั้งม้ามณีกาบแก้วลงเล่นน้ำสระใหญ่คองคา แสนพันตาเกล้า่านพระจึงตำว่าคาถาบทนี้ว่าพุทธรธรรมะสังฆะ พุทระ สะหับ คาถาอ้อบองบทนี้หัวหน้าคณะหุ่นกระบอกลีสานจะเป็นผู้สวดเพียงคนเดียว มีเนื้อหาเป็นคำอันวอนพระพุทธรธรรมะ พระสงฆ์และเทวดา ฟาดินทั้งหลาย ให้ช่วยดลบันดาลให้เป็นผู้มีสมองปราดเปรื่อง เวลาเรียนหนังสือหรือคิดอ่านอะไรก็ขอให้เลื่อนไหลเหมือนตั้งน้ำในคองคามหาสมุทร อย่าได้ติดขัดให้มีความรู้ทั่วไกลไปทั่วทุกทวีป การใช้คาถาอ้อบองบทนี้มาใช้สวดในพิธีไหว้ครูของคณะหุ่นกระบอกลีสานมีจุดมุ่งหมายก็เพื่อช่วยดลบันดาลให้ผู้แสดงทุกคนมีสมองปลอดโปร่งความคิดจับใจในการกล่าวกลอนลำหรือบทเจรจาไม่ติดขัดและหลงลืมนอกจากนี้ยังเป็นการสร้างขวัญกำลังใจและเป็นสิริมงคลแก่ผู้แสดงทุกคนด้วยวิธีดำเนินการไหว้ครูของคณะหุ่นกระบอกลีสานมีดังนี้

เริ่มพิธี หัวหน้าจะตรวจดูกายอ้อ ว่ามีเครื่องไหว้ครูครบตามที่กำหนดหรือไม่ เมื่อตรวจครบแล้วก็วางถาดกายอ้อไหว้ด้านหน้าโต๊ะที่หุ่นตัวกำหนดหรือไม่ เมื่อตรวจครบแล้ว ก็วางถาดกายอ้อไหว้ด้านหน้าโต๊ะที่หุ่นตัวฤๅษีตั้งอยู่แล้วจะเรียกให้ลูกวงทุกคนมานั่งด้านหลังของตนเองในท่าคุกเข่าพนมมือ

กระทำพิธี ทุกคนกราบลงกับพื้น 3 ครั้ง แล้วกล่าวนะโม 3 จบ หลังจากนั้นหัวหน้าคณะก็จะยกกายอ้อขึ้นระดับหน้าอกกล่าวคำไหว้ครูแต่เพียงผู้เดียวจนจบแล้วยกกายอ้อขึ้นเหนือศีรษะเป็นการคารวะครู เสร็จแล้วทุกคนจึงกราบลงอีก 3 ครั้ง

จบพิธี หลังจากกราบจบแล้ว หัวหน้าคณะจะเอาแป้งผัดหน้าและน้ำมันทาผมให้กับลูกวงทุกคนทาหน้าและทาผมโดยทั่วกัน เพื่อเป็นสิริมงคลเสริมห่มหานิยมแก่ผู้แสดงทุกคน ส่วนดอกไม้ เทียน และเงินกายอ้อหัวหน้าจะเก็บไว้ สำหรับผ้าขาว 1 วา และผ้าถุง 1 ผืน จะคืนให้เจ้าภาพหลังจากเลิกแสดงแล้ว โดยเจ้าภาพจะนำเงินมาไถ่คืน สำหรับค่าไถ่จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับศรัทธาของเจ้าภาพ ถ้าไม่ไถ่คืนทางคณะหุ่นกระบอกลีสานก็จะเก็บไหว้เช่นเดียวกันกับเครื่องกายอ้ออื่น ๆ

2.4 เปิดวง

การเปิดวง เป็นขั้นตอนหนึ่งของการแสดงมหรสพประเภทต่างๆ ซึ่งถือเป็นประเพณีมาแต่โบราณว่าก่อนการแสดงจะต้องมีดนตรีบรรเลงโหมโรงทุกครั้งการโหมโรงนี้บางทีก็เรียกว่า“ออกแขก”ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประกาศให้ผู้ชมทราบว่าการแสดงมหรสพนั้นได้เริ่มขึ้นแล้ว นอกจากนั้นยังเป็นการร่ำอารมณของผู้แสดงให้เกิดความตื่นตัวมีจิตใจว่าเร้าในอันที่จะทำการแสดงอย่างขะมักเขม้นขึ้นด้วยสำหรับเพลงที่ใช้บรรเลงโหมโรงนั้นก็แตกต่างกันออกไปตามแบบแผนของการแสดงนั้นๆ

2.5 การโหมโรง

การโหมโรงของการแสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือเริ่มขึ้นหลังจากกระทำพิธีไหว้ครูเสร็จสิ้นลงแล้ว โดยผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องทุกคนก็จะเข้าประจำหน้าที่ของตนเอง โดยเฉพาะนักดนตรีก็จะเข้าประจำเครื่องดนตรีที่ตนเองถนัดส่วนผู้ที่ไม่ได้เล่นดนตรีก็จะคอยประมอประกอบจังหวะไปกับเสียงดนตรี ชนิดอื่นๆ โดยไม่อยู่นิ่งเฉยเครื่องดนตรีที่เป็นตัวนำสำคัญในการบรรเลงเพลงโหมโรง คือ แคน ซอคู่ และพิณ, กีตาร์ มีกลองชุด ฉิ่งฉาบ เป็นตัวนำทำจังหวะและมีกีตาร์เบสเป็นตัวเน้นจังหวะให้นักแน่นยิ่งขึ้น การบรรเลงดนตรีโดยเฉพาะพิณ แคน และซอ นั้น จะเปลี่ยนแปลงสถานที่บรรเลงอยู่เป็นประจำ คือบางครั้งจะบรรเลงอยู่หลังเวที แต่บางครั้งก็บรรเลงที่หน้าเวทีสำหรับกลองชุดและกลองทอมจะตั้งบรรเลงอยู่ที่หน้าเวทีเสมอเพลงที่คณะหุ่นกระบอกอีสานนำมาบรรเลงโหมโรงประจำนั้นเป็นเพลงไทยลูกทุ่งมีอยู่ 3 เพลงหงษ์ทองคะนองลำ เพลงคันสนียห์หนีข้า และฉันทนาที่รัก การบรรเลงจะเริ่มด้วยเพลงหงษ์ทองคะนองลำ เพลงคันสนียห์หนีข้า และฉันทนาที่รักเป็นเพลงสุดท้าย ซึ่งใช้เวลาบรรเลงอยู่ประมาณ 15-20 นาที เมื่อบรรเลงจบ การโหมโรงก็สิ้นสุดลง

โน้ตเพลงที่ใช้บรรเลงโหมโรง

เพลงหงษ์ทองคะนองลำ (ลายลำเพลิน)

- ม - ล	-- ม ม	ร ด ท ล	- ม ช ม	ร ม ช ล	-- ท ด	- ร - ม	- - - -
- ล - ช	-- ม ร	ม ด ร ม	ช ม ร ม	ร ม ช ด	ร ม ร ด	ร ด ท ล	- ล ล ล
- ล - ช	-- ม ช	ล ท ล ช	- ฟ - -	ฟ ม - ร	- ด - ร	- ม - ร	- ท - ล
- ช - ม	-- ร ม	-- ช ล	-- ร ม	-- ช ล	- ช - ฟ	- ม - ร	- - - -
- ม - ล	-- ด ร	-- ด ร	- - - -	- ม - ฟ	-- ม ล	-- ม ฟ	-- ม ร
- ม ฟ	-- ช ล	ช ล ด ร	- ร ร ร				

เพลงคันสนีย์หนีข้า

- ด ท ล	- ท - ล	- - - -	- ล - ท	ล ช ล ท	- ด - ร	ม ร ช ม	- ด ร ม
- ม ม ม	- ม - ล	-- ม ช	-- ม ร	- ช ล ท	- ด - ร	ม ร ล ท	ด ม ร ด
- ร ล ท	ด ม ร ด	- ช ล ท	ช ล ล ล	ท ล ช ม	- ช - ล	- ด ร ม	ร ด ท ล
- ด ท ล	- ท - ล	- - - -	- ล - ท	ล ช ท ล	- ด - ร	ม ร ช ม	- - ม ม
- - - -	- ม - ล	-- ม ช	-- ม ร	- ช ล ท	- ด - ร	ม ร ล ท	ด ม ร ด
- ร ล ท	ด ม ร ด	- ช ล ท	ช ล ล ล	ท ล ช ม	- ช - ล	- ด ร ม	ร ด ท ล
- - - ล	-- ช ล	-- ท ล	ช ม ช ล	- - - ล	-- ช ล	-- ท ล	ช ม ร ม
- - - ล	-- ช ล	-- ท ล	ช ม ช ล	- - - ล	-- ช ล	-- ท ล	ช ม ร ม
- ฟ ฟ ฟ	ล ฟ ม ร	ม ร ด ร	- ม - ช	-- ท ล	- ช - ม	ช ม ช ล	ช ม ช ร
- ช ล ท	- ด - ร	ด ร ล ท	ด ม ร ด	- ร ล ท	ด ม ร ด	- ช ล ท	ช ล ล ล
ท ล ช ม	- ช - ล	- ด ร ม	ร ด ท ล	- ด ท ล	- ท - ล	- - - -	- ล - ท
ล ช ล ท	- ด - ร	ม ร ช ม	-- ม ม	- - - -	- ม - ล	-- ม ช	-- ม ร
- ช ล ท	- ด - ร	ม ร ล ท	ร ม ร ด	- ร ล ท	ด ม ร ด	- ช ล ท	ช ล ล ล
ท ล ช ม	- ช - ล	- ด ร ม	ร ด ท ล				

เพลงฉันทนาที่รัก

- ด - ล	ร ม - ร	- - - -	- ด - ท	- ล - ล	ร ท ล ช	- ช ล ท	ร ท ล ช
- ด - ล	- ช - ฟ	- - - -	- ฟ ช ล	- ร - ฟ	- ม - ร	- ล ล ด	ด ม ม ร
- ร - ฟ	- ช - ล	- - ล ช	- ด - ล	- - ด ล	- ช - ฟ	- ฟ ช ล	ด ล ช ฟ
- ร - ฟ	- ช - ล	- - ล ช	- ด - ล	- - ด ล	- ช - ฟ	- - - -	- ล - ช
- - ฟ ช	- ช - ช	- - ช ช	- ล - ท	- - ล ท	ล ช ช ล	- - ด ร	ด ฟ ช ล
- ร - ฟ	- ช - ล	- - ด ช	- ล - ล	- - ด ล	ร ช - ฟ	- ฟ ช ล	ด ล ช ฟ
- ร - ฟ	- ช - ล	- - ด ช	- ด - ล	- - ด ล	- ช - ฟ	- - - -	- ล - ช
- - ฟ ช	- ล - ช	- - ช ช	- ล - ท	- - ล ท	ล ช ช ล	- - ด ร	ด ฟ ช ล
- ด - ด	ร ม - ร	- - - -	- ด - ท	- ล - ท	ร ท ล ช	- ช ล ท	ร ท ล ช
- ด - ล	- ช - ท	- - - -	- ฟ ช ล	- ร - ฟ	- ม - ร	- ล ล ด	ด ม ม ร

การออกรูป

การออกรูปหรือบางครั้งก็เรียกว่าการเบิกโรงเป็นขั้นตอนการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน ต่อจากขั้นตอนการร้องเพลงและการเดินโขนโฉบลง การออกรูปเป็นการให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งออกมาแสดงก่อนตัวอื่นๆ สำหรับการออกรูปของคณะเพชรหนองเรือ มีการออกรูปตัวตลก คือ อ้ายนาบ โดยออกมากล่าวสวัสดีกับผู้ชม กล่าวถึงประเภทของการแสดง ประกาศชื่อเรื่องและเกริ่นเรื่อง ดังนี้

“กู๊ดมอร์นิง”(Good Morning) อันนี้เป็นภาษาอังกฤษปุ่น โอ๊ะ! ภาษาอังกฤษแปลเป็นภาษาไทย แปลว่า “สวัสดี” สวัสดีพ่อแม่พี่น้องที่เคารพ ผมมีนามอยู่แล้วว่าอ้ายนาบ ซึ่งมือนี้ผมออกมาประกาศให้พ่อแม่พี่น้องพี่น้องรู้จักว่ามือนี้แสดงเรื่องอีหยัง อันนี้จะเ็นว่าละครหุ่นกระบอก บ่แม่นหนังตะลุง ศิลปะชิ้นนี้มีมาประมาณหนึ่งร้อยกับหกปีแล้ว แต่หากไปมีอยู่ภาคอื่นๆ สำหรับภาคอีสานเฮาโน้ในเวย์ (No Way) เลย หากก้อสิมีคณะเพชรหนองเรือคณะเดียวทอนี้ในภาคอีสาน ซึ่งไปแสดงกลางบ้าน พ่อแม่พี่น้องอายุเจ็ดสิบแปดสิบยังบ่รู้จักชื่อว่าหุ่นกระบอกเป็นจั่งใด นี่ละพ่อใหญ่แม่ใหญ่ หุ่นกระบอกเป็นผู้งามๆคือผมนี่ละมือนี้จะแสดงเรื่องเป็นต่ายานต่ายานให้ฟังให้เบิ่งคือ วิญญาณรักนางผีดิบไอ้ตั้งแต่เว้าสี่อๆ กะขนคิงลูกแล้วนางผีสุกกะไคแห่น พอได้แก้ลมเหล่าเอาละครับผมบ่เว้าโดน เรื่องนี้เริ่มขึ้นที่นครพาราณสีนคร มีพระยาพรหมทัตครอบครองเมืองนั้นและมีพระราชโอรสอยู่องค์หนึ่งชื่อว่า ไกรโลกา และมีภรรยาชื่อว่าพระนางพิมพา พระองค์มี

พระโอรสองค์เดียวจึงดำรัสตรัสสั่งให้ลูกชายไกรโลกาออกเรียนวิชากับพระฤๅษีเรื่องมันสิเป็นจิ้งได้ ขอเชิญพี่น้องรับชมได้เลยครับ

2.6 การร้องเพลงและเต้นโชว์

เมื่อการเปิดวงและการโหมโรงเสร็จสิ้นลงขั้นตอนการร้องเพลงของนักร้องและการเต้นโชว์ของวงเครื่องก็เริ่มขึ้น ซึ่งถือเป็นขั้นตอนการแสดงที่เรียกความสนใจจากผู้ชมได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าขั้นตอนนี้จะไม่ได้กำหนดไว้เป็นขั้นตอนการแสดงที่ตายตัวคือ การแสดงแต่ละครั้งจะมีการร้องเพลงและการเต้นโชว์หรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อสัญญาระหว่างคณะหุ่นกระบอกอีสานกับผู้ว่าจ้าง ถ้าผู้ว่าจ้างไม่ต้องการให้มีการร้องเพลงและเต้นโชว์ โดยให้แสดงหุ่นเลยทางคณะหุ่นก็จะงดขั้นตอนนี้เสีย แต่ถ้าผู้ว่าจ้างต้องการให้มี ทางคณะหุ่นก็จะสนองตอบความต้องการ ปกติแล้วหากไม่มีข้อตกลงใดๆ ทางคณะหุ่นกระบอกอีสานก็มักจะจัดให้มีการร้องเพลงและเต้นโชว์ของวงเครื่องทุกครั้งที่มีการแสดงหุ่น

การร้องเพลงและเต้นโชว์หน้าเวทีของคณะหุ่นกระบอกอีสานนี้เป็นรูปแบบที่นำมาจากกาเต้นโชว์ของการแสดงหมอลำหม่อีสานโดยทั่วไปซึ่งคณะหมอลำหม่อก็ได้รับเอารูปแบบการเต้นโชว์ของวงเครื่องวงดนตรีลูกทุ่งมาอีกทอดหนึ่ง แล้วมาปรับประยุกต์ให้กลมกลืนเข้ากับลักษณะการแสดงของตนเอง การร้องเพลงและการเต้นโชว์ของคณะหุ่นกระบอกอีสาน มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 4 ฝ่ายคือ

1. โฆษกหน้าเวที
2. นักร้อง
3. หางเครื่อง
4. เพลงบรรเลงประกอบ

1. โฆษกหน้าเวที

ผู้ที่ทำหน้าที่โฆษกหน้าเวที คือนายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว หัวหน้าคณะหุ่นกระบอกอีสานนั่นเอง เมื่อเพลงโหมโรงจบลง นายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว ซึ่งแต่งกายด้วยชุดสากล คือ ใส่เสื้อสูทแต่ไม่ผูกเน็คไท จะเดินออกไปยืนที่หน้าเวทีแล้วประกาศ โดยกล่าวสวัสดิ์กับผู้ชมและกล่าวถึงการแสดงของคณะหุ่น ลำดับการแสดงต่อไป จากนั้นก็จะจัดเพลงให้ผู้ชมรับฟังเป็นช่วงๆ ช่วงละ 2-3 เพลง เมื่อเพลงจบแต่ละช่วงก็จะออกมาดำเนินรายการต่อไปเรื่อย ๆ ในระหว่างที่ดำเนินรายการอยู่ โฆษกก็จะพูดหยอกล้อกับผู้แสดงและผู้ชม ในลักษณะคำพูดตลกไปกฮาสลับไปด้วย เช่น เวลาจัดเพลงแต่ละช่วงมักจะใช้คำพูดว่า “เชิญรับฟังอีกสองเพลงฮิตๆ ชะละละ” ดังนี้ เป็นต้น สำหรับ

ภาษาพูดที่โฆษกหน้าเวทีใช้มีทั้งภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นอีสานปะปนกันไป และพูดเป็นตัวละครไปด้วย ทำให้เกิดความสนุกสนานและเป็นกันเองกับผู้ชม

2. นักร้อง

นักร้องของคณะหุ่นกระบอกอีสานก็คือ ผู้เซ็ดและผู้พากย์หุ่นทั้งชายและหญิง คือ ชายประมาณ 3-4 คน หญิง 2 คนจะสลับเปลี่ยนกันออกมาร้องเพลงตามที่โฆษกหน้าเวทีจัดลำดับเอาไว้ โดยนักร้องแต่ละคนจะได้ร้องช่วงละประมาณ 2-3 เพลงจะสลับกันร้องระหว่างนักร้องชายและนักร้องหญิง เพลงที่ร้องเป็นเพลงไทยลูกทุ่งภาคกลาง และเพลงลูกทุ่งหมอลำอีสานซึ่งมีทำนองและจังหวะครึกครื้นเร้าใจ และเป็นเพลงที่กำลังได้รับความนิยมจากผู้ฟังอยู่ในขณะนั้นด้วย

3. หางเครื่อง

หางเครื่องคือ ผู้ที่เดินประกอบการร้องเพลงของนักร้องหางเครื่องของคณะหุ่นกระบอกอีสานเป็นผู้หญิงทั้งหมด ถ้าหากเจ้าภาพผู้ว่าจ้างต้องการหางเครื่องเพิ่มทางคณะหุ่นก็จะจัดไปให้ตามจำนวนที่ต้องการ หางเครื่องเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นนักร้องไปด้วย

การแต่งกายของหางเครื่องของคณะหุ่นกระบอกอีสานนั้น ก็เหมือนกับการแต่งกายของหางเครื่องหมอลำหมู่โดยทั่วไป คือ ใส่กระโปรงสั้นเหนือเข่า หรือไม่ก็ใส่กางเกงขาสั้นรัดรูปสวมเสื้อยืดแขนสั้นรัดรูป แล้วสวมเสื้อกั๊กทับอีกชั้นหนึ่งทำให้มองเห็นสัดส่วนของร่างกายได้ชัดเจน ยิ่งเมื่อเวลาเดินตามจังหวะเพลงแล้วก็จะเดินด้วยลีลาเอี้ยววนใจจนคนดูทวนไม่ไหวต้องลุกขึ้นมาเดินตามและให้รางวัลเป็นเงินหรือที่ชาวอีสานเรียกว่า “ติดฝั่ง” หางเครื่องอยู่ตลอดเวลาของการเดินโชว์ หางเครื่องแต่ละคนจะไม่เปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นชุดๆ หรือฉากเหมือนหางเครื่องหมอลำหมู่ แต่จะใส่ชุดเดียวตลอดจนการแสดงจบ การร้องเพลง และการเดินโชว์ปกติจะใช้เวลาในการแสดงแต่ละครั้งประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพผู้ว่าจ้างว่าจะให้มีการแสดงการร้องและการเดินโชว์นี้ มากน้อยเพียงใด เพราะเจ้าภาพบางงานจะให้แสดงเพียง 30 นาที เท่านั้น เพื่อต้องการให้มีเวลาการแสดงการเซ็ดหุ่นมากที่สุด แต่บางงานก็ให้แสดงการร้องเพลงและการเดินโชว์เป็นเวลานานประมาณ 2 ชั่วโมง 30 นาที

4. เพลงบรรเลงประกอบ

ดนตรีประเภทขับร้องหรือลำที่คณะหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ นำมาประกอบการแสดงหุ่นคือการนำเอาเพลงลูกทุ่งมาประยุกต์เข้ากับการลำของภาคอีสาน เป็นเพลงลูกทุ่ง “เพลงลูกทุ่ง” คือเพลงไทยสากลที่ปรับแต่งแบบพื้นบ้านหรือเพลงลูกทุ่ง คือ เพลงพื้นบ้านที่ปรุงแต่งแบบไทยสากลเพลงที่นำมาร้องประกอบการแสดงส่วนมากเป็นเพลงลูกทุ่งอีสาน คือ เพลงประเภทนี้จะมีเนื้อร้องและทำนองปะปนกันระหว่างการลำของอีสาน กับเพลงลูกทุ่งไทยภาคกลางโดยใช้การลำ

ขึ้นต้นเพลงแล้วจบด้วยการใช้เพลงลูกทุ่งไทยภาคกลาง หรือ ขึ้นต้นเพลงด้วยเพลงลูกทุ่งไทยภาคกลางแล้วจบด้วยการลำสลับกันไปอย่างนี้ เพลงประเภทนี้กำลังเป็นที่นิยมร้องของนักร้องลูกทุ่งหมอลำอีสานในปัจจุบัน การลำคือการขับร้องแบบพื้นบ้านอีสานอย่างหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมายาวนานเป็นของเก่าแก่และเป็นสมบัติของชาวอีสานที่บรรพชนได้มอบไว้เป็นมรดกสืบทอดมาจนกระทั่งปัจจุบันบทขับร้องหรือลำชาวอีสานเรียกว่า“กลอนลำ”กลอนลำมีลักษณะเป็นร้อยกรองประเภทกาพย์และร่ายมีหลายประเภท เช่น กลอนเกี่ยว กลอนนิทาน กลอนศีลธรรม และกลอนพรรณนาธรรมชาติ เป็นต้น การลำในภาคอีสานมีหลายทำนอง แต่ที่เป็นทำนองหลักมีอยู่ 4 ทำนอง คือ ทำนองลำทางสั้น ทำนองลำทางยาว ทำนองลำเตี้ย และทำนองลำเพลิน คณะหุ่นกระบอกอีสานได้ใช้ทำนองลำเตี้ยและทำนองลำเพลินลำประกอบการแสดงหุ่นเป็นสำคัญเพราะเป็นทำนองที่มีจังหวะครึกครื้น สนุกสนานและเร้าใจเพลงที่คณะหุ่นกระบอกอีสานนำมาบรรเลงประกอบการแสดงประจํานั้นเป็นเพลงไทยลูกทุ่งมีอยู่ 8 เพลง เป็นเพลงร้องประกอบระหว่างการดำเนินเรื่องได้แก่

1. เพลงคิดฮอดอ้ายแม่เต๋อ
2. เพลงโบว์รักสีดำ
3. เพลงกล่อมนางนอน
4. เพลงมอเตอริไซด์ฮ้าง
5. เพลงสายเปลสายใจ
6. เพลงคนขายเลือด
7. เพลงแม่
8. เพลงก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

เนื้อเพลง คิดฮอดอ้ายแน่เด้อ (ยกมือขึ้นบ้ายบาย)

ศิลปิน เทพพร เพชรอุบล

ยกมือขึ้นบ้ายบาย	เป็นความหมายว่าอ้ายลาก่อน ลาก่อนลาก่อน
บ่แนดอกบั้งอร	อ้ายลีย้อนกลับคืนมา
อ้ายห่างเจ้าเพียงแต่กาย	ส่วนหัวใจยังอยู่ดอกหนา
ขวัญใจของหนุ่มบ้านนา	อย่าได้ไศกาเลยหนาคนดี
คำมั่นสัญญา บ่ลืมหรอกหนา	บ่ลืบบ่ลืม บ่ลืม บ่ลืม บ่ลืม บ่ลืม
รสรักที่แสนบ่ลืม	ยังดูดีในดวงฤดี
กลิ่นปรางค์นางหอม	เหมือนดอกพยอม
กลางเดือนสี่ ยังจำได้ดี	ร้อยวันพันปีบ่ได้ลืมนาง
หากคิดฮอดอ้ายคืนเดือนหงาย	ให้น้องแนมเบ็ง แนมเบ็ง แนมเบ็ง
เดือนอีเก็ง อยู่เทิงฟ้าสีสองทาง	อ้ายกะสิเฝ้า แนมเบ็งดาวดอกบ่ห่าง
ดวงเดือนเหมือนตั้งหน้านาง	สองเราต่างสงใจหากัน
ก่อนจากเจ้าไกล ขอสิ่งไว้แนจ๊กหน้อย	แนจ๊กหน้อย แนแนจ๊กหน้อย
คิดฮอดอ้ายเพียงน้อย	ให้นานๆหน้อยเด้อจอมขวัญ
อย่าฟ้าเวเปลี่ยใจ มีแฟนใหม่ไปจากกัน	คงอีกไม่นาน หรอกตาหวานอ้ายสิมา จบ..

เนื้อเพลง : โบว์รักสีดำ
ศิลปิน ศิริพร อำไพพงษ์

วันงานเทศกาลผ่านมา	แค่ปีกว่า ๆ ไม่น่าลืมกัน
ในงานวันออกพรรษา	สัญญาว่าจะรักมัน
จุดธูปเวียนเทียนร่วมกัน	อธิษฐานจะรักมันนิรันดร์
พี่มีของขวัญให้มา	เป็นผ้าเช็ดหน้ากับโบว์ผูกผม
พี่ผูกโบว์ให้น้อง	ตามองว่าสวยค่าชม
น้องอายหน้าแดงน้ิ่งก้ม	หลบสายตาคน เมื่อพี่จ้องมอง
จากงานวันออกพรรษา	ผ่านมาสีหน้าไม่ฝ่อง
สัญญาไม่เป็นสัญญา	พบดอกฟ้าเลยลืมดอกฟักทอง
ไม่หันมาเหลียวเกี่ยวข้องกับ	โบว์ผูกใจน้องเป็นโบว์รักสีดำ
ลืมคำหมั่นละสัญญาบอกว่า	ลืมคำหมั่นละสัญญาบอกว่า
ออกพรรษานั้นแล้วซิทอละน้องแต่งงาน	คืนสู่บ้านสิขอแต่งเป็นเอา
บทสำเนาสำนวนม่วนหูฟังแล้ว	เสียงยังแว่วละติดหูน้องอยู่
เสียงยังแว่วละติดหูน้องอยู่	คันพี่บอกให้รู้เป็นวันน้องชื่นใจ
ผูกไว้ด้วยโบว์รักสีดำ	เลยบ่จดจำเอาละใส่ใจชายนั่น
ถึงวันนัดหมายชายนมา	เลยไม่เห็นหน้าเหมือนว่าความฝัน
จะมองหนุ่มไหน	ก็ไม่เหมือนหนุ่มคนนั้น
มีหนุ่มเข้ามาติดพัน	แต่ว่าฉันไม่พลันสายตา
ว่าน้องหญิงที่จริงไม่ใช่ดอกหนา	ด้วยใจฉันรักมันไม่เสื่อมศรัทธา
ยังจำละคำมั่นสัญญา	ตราบชีวิตนี้ยังจดจำ
มองดูโบว์ผูกผม	เป็นปมโบว์สีชมพู
แต่โบว์ผูกใจหนู	ทำไมละเป็นโบว์สีดำ
ผูกไม่มีทางแก้	รักแท้แต่เขาไม่จำ
เพียงครึ่งซอกครึ่งคำ	ของสัญญายังหาไม่เจอ
คนคอยแก้ละเมอหาหว่าเหว่	คนคอยแก้ละเมอหาหว่าเหว่
อุกใจเด็บบัดยามคิดสอดหน้า	ซีไปละท่าอยู่ใส
นอนบ่ได้ใช้รักมันกิน	น้ำตารินตกหมอนบ่อนนอนเป็นเปื้อน

จากเดือนเลื่อนไปเป็นปี
 อักษรรักปักผ้าเช็ดหน้าก็ยิ่ง
 หัวใจคู่ดูซ้ำทุกคืน
 ให้เราว่ารักหมดใจ
 โบว์ผูกผม ผ้าเช็ดหน้าน้องขอส่งคืน
 ..รักปนนี้ความเจ็บความซ้ำ
 โบว์รักสีดำทำนองหมองหม่น
 เสียงเว้าบ่จื่อจ้าน้องมันซ้ำคนโชโตจ่อย

สิ้นปีก็ไม่มีความหวัง
 รูปหัวใจปักกลาง
 ของฝากจากเขา
 แต่ทำไมใจเขาไปรักคนอื่น
 เขาไปให้หญิงคนอื่น สำหรับน้องไม่ต้องมาสน
 รักปนนี้ความเจ็บความซ้ำ
 ส่งคืนคนบอกลบให้เกลี้ยง
 รักเขาหลงคอยหัวใจลุ่ม....จบ

เพลงกล่อมนางนอน

นักร้อง ไหวพจน์ เพชรสุพรรณ

นอนเสียเถิดน้องนอนอย่ามัวอวารถ์ อาลัยใจหวน มองฟ้าคืนนี้ไม่มีดวงจันทร์
 จะกล่อมจอมขวัญด้วยเพลงชาวนา จะกล่อมจอมขวัญด้วยเพลงชาวนาฮา ฮ่า ฮา ไฮ
 กระท่อมชาวนาหลังคามุงจาก ฟันปูด้วยฟากไม้ไผ่ มันเป็นที่รักของเราชาวนาไร่
 นอนเสียเถิดดวงใจจะกล่อมให้น้อง นอนเฮ เฮ เฮเฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ
 นอนเสียเถิดเอวกลมเยือกเย็นสายลมโชยมาพลิ้วอ่อน
 หลับเสียเถิดหนา อย่ามัวอวารถ์แขนพี่แทนหมอนหนุนนอนนิทราแขนพี่แทน
 หมอนหนุนนอนนิทราฮา ฮ่า ฮา ไฮ
 เจ้าเป็นเทวีพี่เป็นทเวา วิมานคือนากว้างใหญ่ มีดนตรีคือเสียงสำเนียงกาไก่
 ดาวสวดยเด่นอำไพต่างโคมไฟทุกคืน
 เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮเฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ
 นอนเสียเถิดเอวกลม เยือกเย็นสายลมโชยมาพลิ้วอ่อน
 หลับเสียเถิดหนาอย่ามัวอวารถ์ แขนพี่แทนหมอนหนุนนอนนิทรา
 แขนพี่แทนหมอนหนุนนอนนิทรา ฮา ฮ่า ฮา ไฮ
 เจ้าเป็นเทวีพี่เป็นทเวา วิมานคือนากว้างใหญ่
 มีดนตรีคือเสียงสำเนียงกาไก่อดาวสวดยเด่นอำไพต่างโคมไฟทุกคืน
 เฮ เฮ เฮเฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ **จบ..**

เพลงมอเตอร์ไซด์ฮ้าง

นักร้อง ร็อค แสง

อ้ายเป็นครุ่่น้อย อ้ายเป็นครุ่่น้อยบรรจใหม่
ปีคั้พคั้นไก้โตโยต้ามางามแท้

มาเทียวมมาแวงส่งเจ้าทุกเช้าแลง

มอเตอร์ไซด์ฮ้างมอเตอร์ไซด์ฮ้างทางลูกรัง

ปีคั้พคั้นไก้โตโยต้ามาขับแซง

ผู้สาวแก้มแดงเคียงคู่ไปกับเขา..

ดนตรี.....

เขามีรถรับส่ง

เขามีศมาอวด

จบนายร้อยหมาดๆมาดไม่เบา

น้ำตาครุ่่น้อยน้ำตาครุ่่น้อยย้อยโยหดหยด

มอเตอร์ไซด์ฮ้างมอเตอร์ไซด์ฮ้างเขาหมางเมิน

สหกรณ์ผ่อนรถยนต์..

ดนตรี.....

เขามีรถรับส่งโคมยงลื้มซั้อนท้ายเรา

จบนายร้อยหมาดๆมาดไม่เบา

น้ำตาครุ่่น้อยน้ำตาครุ่่น้อยย้อยโยหดหยด

มอเตอร์ไซด์ฮ้างมอเตอร์ไซด์ฮ้างเขาหมางเมิน

สหกรณ์ผ่อนรถยนต์ จบ..

ขี่มอเตอร์ไซด์คั้นเก๋าเขาไม่แล

มาเทียวมมาแวงส่งเจ้าทุกเช้าแลง

ฝุ่นเกาะเกรอะกรังจับตัวจนหัวแดง

ผู้สาวแก้มแดงเคียงคู่ไปกับเขา

โคมยงลื้มซั้อนท้ายเรา

เป็นตำรวจร้อยตรีมีดาว

ส่วนตัวเราราชาฎุพอกระเทิน

อยากจะมีรถปีคั้พขั้บเหลือเกิน

อยากจะมีเงินสหกรณ์ผ่อนรถยนต์อยากจะมีเงิน

เขามีศมาอวดเป็นตำรวจร้อยตรีมีดาว

ส่วนตัวเราราชาฎุพอกระเทิน

อยากจะมีรถปีคั้พขั้บเหลือเกิน

อยากจะมีเงินสหกรณ์ผ่อนรถยนต์อยากจะมีเงิน

เพลงสายเปลสายใจ
นักร้อง ไวพจน์ เพชรสุพรรณ

นี่ก็ดีแล้วคนดียังหนุนตักพี่ไม่ยอมหลับนอน
สบาย

เจ้าอย่าหวาดคิดกังวล

ได้แอบซ่อนกายสัญญาไม่หน่าย

นอนเสียเถิดน้องนอน

พี่ไม่มีเปลญวนที่จะมาแกว่งไกว

อย่าโศกอาลัย

*พี่จะเอาสายเปลใจ

สวดมนต์ให้พรพี่ขอ (คุ่มครอง 2)

ไอ้โอบังอรพี่สุดอาวรณ์เพราะกลัวขวัญอ่อนไม่

ยังรักน้ามดไม่มีเคลือบคลาย

ไม่ทำลายเนื้อนวล

น้องอย่าอ่อนอย่าครวญ

ตัวก็โตเท่ากันไอ้จอมขวัญให้กล่อมไปโย

ขอเพียงขวัญใจเจ้าอย่าได้อาวรณ์

มาสานเปลให้กล่อมขวัญใจเจ้านอน

ขวัญอ่อนให้เธอนอนฝันดี (ซ้ำ*)จบ.

เพลงคนขายเลือด

นักร้อง ไวพจน์ เพชรสุพรรณ

อนาถจิตคิดมองตรองไม่ตก
 ช่างอัปเนาเคล้ากลุ้มทุกระทม
 เพราะความจนข้นแค้นดูแสนเข็ญ
 ต้องเลี้ยงลูกห้าคนทนกล้ำกลืน
 ทำงานก็เงินเดือนน้อยสิริ้อยกว่า
 แต่มองเห็นดวงหน้าลูกห้าคน
 ไม่มีทรัพย์สิ้นเหมือนคนทั้งหลาย
 สละขายเลือดเลี้ยงลูกมา
 ลูกจำลูกถูกใจพ่อทั้งชายหญิง
 ถึงแม่ทิ้งพ่อจนใจไม่ซัดซิ้น
 พ่อสะอื้นในอกเข้าดวงชีวิติน
 ต้องยื่นหยิบขายไปไม่ถวิล
 ลูกมีกินอิ่มหนาพ่อสำราญ
 เพราะเกี่ยวแกชี่วังเรื่องสังขาร
 ต้องพิการชานชบแทบจบไป
 น้ำตารินก็ไม่มีเลือดพ่อขาย
 ถึงจะขายมากเท่าไรไม่ต้องการ จบ..

ในหัวอกของชายใจอย่างผม
 เหมือนไม้ล้มถอนยากสุดยากเย็น
 ทั้งกรรมเวรตามมาจนจนเหลือพื้น
 เพราะงามขึ้นเมียรักตีจากตน
 คิดขึ้นมาแล้วอยากตายตั้งหลายหน
 จะขัดสนถ้าขาดพ่อห่อซื่อว่า
 มีแต่เลือดในกายก็นี่หนา
 อีกน้ำตาก็ผสมขนมกลืน
 (สองครั้ง)
 แม่เจ้าเขาไปไม่กลับคืน
 หยาดหยดเลือดพ่อหลังเพื่อหยั่งชีพ
 เพื่อให้ลูกขายหมดทุกเข็ญเป็นอาจิน
 แต่คราวนี้พ่ออัปอาพับแยะ (สองครั้ง)
 เลือดพ่อน้อยซำร้ายโรคภัยพาล
 หมดโอกาสขายเลือดแห่งเหือดสิ้น
 แต่ลูกของพ่อที่ก่อกำเนิดกาย

เพลง แม่

นักร้อง ไหวพจน์ เพชรสุพรรณ

แม่จำแม่แม่	คิดมาน้ำตาไหลรินร่วง
ถ้าแม่อยู่คงยับยั้งทุกทั้งปวง	ให้หายห่วงหัวใจไม่หม่นหมาง
แม่เลี้ยงลูกก็คนก็เลี้ยงได้	ลูกคนไหนเลี้ยงแม่ตอบกาบ้าง
เมื่อมีเมียเลี้ยงเมียเสียทุกทาง	เป็นแบบอย่างกันมาน่าแปลกใจ
แม่อดอยากปากแห้งจนซีดเซียว	กินแต่เปรี้ยวควาวหวานทานไม่ได้
แม่ถนอมกลม่อมเลี้ยงลูกไว้	ตั้งแต่ในท้องแม่ตั้งเก้าเดือน
ดั่งสายเปลสายใจเหมือนสายเลือด	แม่ยอมเชือดให้ลูกได้ไม่พินเพื่อน
หยดน้ำนมหยาดน้ำตาแม่ย่ำเดือน	แม่เป็นเหมือนแม่พรผู้อารี
พอเติบโตโตลูกมาลืมแม่	บางคนแย่ตีด่าน่าบัดสี
แม่ของฉันแม่ท่านจะชั่วดี	ก็ยังมีชื่อแม่แม่นิรันดร์
กว่าจะรู้ว่าแม่รักประจักษ์จิต	จะได้คิดเมื่อมีลูกผูกรักมั่น
เรารักลูกอย่างไรแม่เหมือนกัน	กงกรรมกงเกวียนหมุนเวียนไป
พระคุณแม่ล้นฟ้ามหาสมุทร	บริสุทธิเกินกว่าคำปราศรัย
แม่อุทิศร่างกายขายหัวใจ	ที่แม่ให้ลูกนี้มีสังเวช
ลูกขอบวชแทนพระคุณให้แม่แล้ว	ร่วมโพธิ์แก้วโพธิ์ทองของลูกเอ๋ย
ไถ่กุศลผลบุญที่คุ่นเคยขอชดเชยให้แม่นั้นกตัญญู จบ....	

เพลงก่องข้าวน้อยฆ่าแม่
นักร้อง เทพพร เพชรอุบล

ณ ลุ่มน้ำชีถิ่นนี้พี่น้อง
มีองค์พระธาตุที่คนบูชา
ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่โตตาย
โมโหหุ่นหันจนตะวันสูงลอย
ส่วนแม่ผู้เฒ่าเฝ้าเฝ้าวิงช้า
กลัวลูกจะหิวรีบลิ่วแล่นมา
ห้าทองเอ๋ย ห้าทองเอ๋ย
มากินสาอย่ามัวแงงอน
ทองโมโหลูกไฟขึ้นมา
ภูหิวแทบตายไถนาหลายแปลง
ข้าวกะเอามาก่องน้อยๆ
แม่บอกก่องน้อยก็ยึดจนแน่นใน
ทองคำไว้ไล่ตีแม่
เลือดแม่หยดเต็มพื้นพระสุธา
ก่อนมันตายให้ไถค่าน้ำนม
พวกเราจึงเห็นอยู่ทุกวันนี้

หมู่บ้านตาตทองก่อตั้งมานาน
ขนานนามว่า ว่า ก่องข้าวน้อย น้อย น้อย น้อย น้อย
หิวจนตาตายไถนาเหงื่ออ้อย
อึดอัดรอคอยแม่ไปเอาข้าวมา
จนหิวขมำตกคันแทนนา
จนจะถึงปลายนาที่ท้ายปลายดอน
แม่มาแล้วข้าวกับแจ่วบั้งไถยังฮ่อน
กินข้าวก่อนแดดสายพอแสง
งุ่นง่านชีหน้าสองตามันแดง
หิวแทบลงแดงมึงมัวทำอะไร
สิพอน้ำย่อยกูดี้จั่งได้
กินเกิดดวงใจอย่าโกรธาหล้าเอ๋ย
ชีวิตแม่แก่ก็มรณา
ทุกทิวหน้าว่าบักทองทรีพี
ให้มันก่อดินถมเป็นองค์เจดีย์
นั่นแหละเจดีย์บักทองฆ่าแม่ (ซ้ำ) จบ..

2.6 การเชิดดำเนินเรื่อง

การดำเนินเรื่องจะใช้การลำ และเจรจาเป็นหลัก การลำจะมีการใช้มากเมื่อเวลาตัวละครแต่ละตัว เข้าหรือออกจากโรง ยกเว้นแต่ตัวฤๅษีจะไม่มีการลำเลยสักตลอดการแสดงเพราะถือว่าฤๅษีอยู่ในเพศ บรรพชิต ไม่สมควรจะร้องลำทำเพลง ส่วนการเจรจานั้นตัวละครจะใช้สนทนาโต้ตอบกันเพื่อให้เรื่อง ดำเนินไป และทำให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องราวที่แสดงได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นการตลกโปกฮาแบบ ชาวบ้านก็นับว่ามีความสำคัญไม่น้อย เพราะการแสดงตลกทำให้การดำเนินเรื่องไม่จืดชืดจนเกินไป แม้ว่าบางครั้งการแสดงตลกจะหยาบโหลน ไม่ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีเช่น ตัวตลกอาจพูดตลก ล้อเลียนสนุกสนานกับตัวละครที่เป็นกษัตริย์ ก็ไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ผิดและยังเป็นที่ยอมรับของผู้ชมอีกด้วย

ตัวตลกคือ ตัวที่สร้างความขบขันให้เกิดแก่คนดูคนฟังในการแสดงมหรสพต่างๆ จากการศึกษา พบว่า ตัวตลกของคณะหุ่นกระบอกอีสานได้สร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้ชมเป็นอย่างมาก และทำให้ ผู้ชมอยากติดตามชมการแสดงไปจนจบ ดังนั้นการแสดงหุ่นกระบอกของคณะเพชรหนองเรือ จึงให้ ความสำคัญกับตัวตลกมากโดยให้เป็นตัวดำเนินเรื่องที่สำคัญ ตัวตลกประจำคณะหุ่นกระบอกอีสานมี 2 ตัวคือ อ้ายนียบและอ้ายหน้อยซึ่งนับว่ามีบทบาทอย่างสูงในการดำเนินเรื่องจนทำให้ผู้ชมจำชื่อของ ทั้ง 2 นี้ได้อย่างแม่นยำฉะนั้นเมื่อเวลาแสดงไม่ว่าจะแสดงเรื่องใดทางคณะหุ่นกระบอกอีสานก็จะไม่ เปลี่ยนชื่อนียบกับชื่อหน้อยไปเป็นชื่ออื่นตามเรื่องที่แสดงเป็นอันขาด

ผู้เชิด

การแสดงหุ่นกระบอกจะให้อารมณ์สะเทือนใจมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถของ คนเชิดเพราะปกติหุ่นกระบอกจะมีท่าทางเคลื่อนไหวจำกัดฉะนั้นคนเชิดจึงต้องมีความเข้าใจใน ศิลปะการรำรำและต้องทราบลักษณะท่าทางของหุ่นแต่ละตัวเป็นอย่างดี เช่นตัวพระ ตัวนาง จึง จะสามารถใส่ชีวิตให้แก่ตัวหุ่น และถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกให้แก่คนดูได้ไม่แพ้การแสดง ประเภทที่ใช้คนจริงๆแสดงนอกจากนั้นผู้เชิดจะต้องสามารถประเมินค่าและตอบสนองปฏิกิริยา ของคนดูได้ด้วยและต้องพยายามสร้างความถึงพอใจแก่คนดูทั้งกลุ่ม ตอนใดที่เห็นว่าคนดูมี ความรู้สึกว่ารำจะน่าเบื่อจะต้องผ่านตอนนั้นไปโดยเร็ว การประเมินค่าและปรับตัวให้เหมาะสม กับสถานการณ์มีความสำคัญยิ่ง

ผู้เชิดหุ่นของคณะเพชรหนองเรือ มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ผู้เชิดแต่ละคนสามารถเชิดหุ่นได้แทบ ทุกตัว ยกเว้นหุ่นตัวฤๅษีและตัวตลกเท่านั้นที่ไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเชิด ผู้เชิดหุ่นส่วนใหญ่เคยผ่าน การเชิดแสดงหนังตะลุงมาก่อนแล้วแต่ละคนจึงมีความชำนาญในการเชิดหุ่นเป็นอย่างดี แม้ว่า การเชิดหุ่นกระบอกจะไม่เหมือนกับการเชิดหนังตะลุงเลยทีเดียว แต่ก็มีความใกล้เคียงกันมาก เพียงแต่ปรับประยุกต์เล็กน้อยก็สามารถเชิดได้แล้ว

ส่วนผู้cheidจำนวนหนึ่งที่ไม่เคยcheidหนังสือมาาก่อน ก็จะได้รับการฝึกสอน โดยให้ติดตามคณะหุ่นกระบอกไปแสดงตามสถานที่ต่างๆ เพราะส่วนมากผู้cheidฝึกหัดเหล่านี้จะเป็นเครือญาติหรือลูกหลานของผู้แสดงร่วมคณะหุ่นกระบอกนั่นเอง แรกๆ คนเหล่านี้จะให้ช่วยงานในคณะหุ่นก่อน เช่น ตีฉิ่ง ปรบมือ ตีกลอง จับหุ่นส่งให้ผู้cheidและงานอื่นๆ ที่พอทำได้หรือบางทีก็ให้นั่งดูอย่างเดียวต่อมาถึงให้ช่วยจับหุ่นบางตัวระหว่างcheidเข้าออกหลังเวทีจนกระทั่งให้ทดลองcheidหุ่นตัวที่ไม่สำคัญ เช่น ตัวประกอบชาย,หญิงจนคล่องแคล่วแล้วจึงให้cheidแสดงหุ่นตัวอื่น ๆ ต่อไป

ผู้cheidหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ มีประมาณ 9-10 คน ผู้cheidแต่ละคนก็มีความสามารถแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในการcheidหุ่นมาก่อนจึงแบ่งผู้cheidหุ่นตามความสามารถออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เป็นผู้cheidอย่างเดียว
2. เป็นทั้งผู้cheidและพากย์

1. เป็นผู้cheidอย่างเดียว

ผู้cheidประเภทนี้ทำหน้าที่cheidหุ่นเพียงอย่างเดียวไม่สามารถพากย์ได้จึงให้คนอื่นพากย์แทน ฉะนั้นผู้cheidเหล่านี้จึงสามารถcheidหุ่นได้แทบทุกตัวเว้นแต่ตัวฤๅษีที่ไม่ให้ผู้หญิงcheidแต่อย่างไรก็ตาม การที่จะcheidหุ่นตัวเดียวได้ดีและสมบทบาทผู้cheidจะต้องรู้และเข้าใจในบทบาทของหุ่นตัวนั้นๆ เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพื่อจะcheidให้หุ่นแสดงออกกับกิริยาต่างๆ ให้สอดคล้องกับบทบาทนั้นได้อย่างกลมกลืนและเป็นธรรมชาติ ผู้cheidหุ่นประเภทนี้ได้แก่

นายทวน ผ่องแผ้ว	เป็นผู้cheidหุ่นตัวยักษ์
นายสมบุรณ์ พรหมมาตย์	เป็นผู้cheidหุ่นตัวตลก
นายอุทัย ผ่องแผ้ว	เป็นผู้cheidหุ่นตัวนาง
นายศักดิ์สิทธิ์ ผ่องแผ้ว	เป็นผู้cheidหุ่นตัวประกอบชาย
นายสมาส คำสระแก้ว	เป็นผู้cheidหุ่นตัวประกอบชาย

2. เป็นทั้งผู้ขีดและพากษ์

ผู้ขีดประเภทนี้จะทำหน้าที่ทั้งขีดและพากษ์หุ่นในขณะเดียวกันซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถสูงและต้องมีสำเนียงพากษ์เข้ากับบุคลิกของตัวหุ่นที่กำลังขีดอยู่ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ขีดประเภทนี้ก็มีข้อจำกัดในการขีดหุ่นบางตัวเหมือนกันคือผู้ขีดที่เป็นชายจะขีดและพากษ์หุ่นตัวผู้หญิงไม่ได้ในทำนองเดียวกันผู้ขีดที่เป็นหญิงก็ไม่สามารถขีดและพากษ์หุ่นตัวผู้ชายได้ทั้งนี้เพราะเสียงที่พากษ์ไม่ตรงกับเพศของตัวหุ่นที่กำลังขีดอยู่ทำให้ขาดความสมจริงของเรื่องราวที่แสดงและขัดกับนโยบายของคณะหุ่นกระบอกลีसानที่ต้องการให้ผู้พากษ์เป็นชายจริงหญิงแท้ตามเพศของตัวหุ่นที่ตนเองพากษ์นอกจากนี้ผู้ขีดเหล่านี้ยังทำหน้าที่พากษ์แทนผู้ขีดคนอื่นอีกด้วย ผู้ขีดและพากษ์ประเภทนี้ได้แก่

นายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว	เป็นผู้ขีดและพากษ์หุ่นตัวตลก
นางสำภา ผ่องแผ้ว	เป็นผู้ขีดและพากษ์หุ่นตัวประกอบหญิง
นางอินตา สอนอัน	เป็นผู้ขีดและพากษ์หุ่นตัวนางพระยา
นายลำดวน ผ่องแผ้ว	เป็นผู้ขีดและพากษ์หุ่นตัวพระเอก

การขีดหุ่นของคณะเพชรหนองเรือ นั้น ผู้ขีดจะยื่นขีดโดยถอดแบบมาจากการขีดหนังตะลุง เพราะผู้ขีดหุ่นแต่ละคนเคยขีดหนังตะลุงมาก่อน และดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงหุ่นก็เป็นดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการขีดแสดงหนังตะลุงมาก่อนเช่นกันจึงทำให้ผู้ขีดรู้ทำนองเพลง รู้จังหวะของเพลงได้ดี ทำให้การขีดหุ่นให้ร้ายรำเคลื่อนไหวเข้ากับจังหวะและทำนองเพลงได้เป็นอย่างดี แม้แต่การขีดตามบทเจรจาที่เข้ากับบทนั้นๆ ได้อย่างเหมาะสมและการขีดหุ่นแต่ละตัวผู้ขีดจะสร้างอารมณ์ และนิสัยให้เหมือนนิสัยตัวหุ่นนั้นๆ ด้วยฉะนั้นเวลาขีดหุ่นผู้ขีดไม่ได้เคลื่อนไหวเฉพาะมือหรือแขนที่ใช้บังคับหุ่นเท่านั้น แต่จะใช้ทั้งตัวหน้าตาและอารมณ์ไปพร้อมๆ กันหมดจึงดูเหมือนว่าหุ่นตัวนั้นมีชีวิตจิตใจอย่างแท้จริง

สำหรับองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ในการแสดงการขีดหุ่นกระบอกลีसान คือ ตัวหุ่นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการแสดงหุ่นกระบอกลีसान เพราะถ้าหากไม่มีตัวหุ่นการแสดงจะเกิดขึ้นไม่ได้ ตัวหุ่นกระบอกลีसानของคณะเพชรหนองเรือมีทั้งหมด 36 ตัว ประกอบด้วย หุ่นตัวฤๅษี, ตัวตลก, ตัวพระ, ตัวนาง, ตัวท้าวพระยา, นางพระยา, โจร, ยักษ์, ผี และตัวประกอบอื่นๆ หุ่นแต่ละตัวสูงประมาณ 50-60 เซนติเมตร หนักประมาณ 1-2 กิโลกรัม ส่วนประกอบที่สำคัญของตัวหุ่นมี 6 ส่วน คือ

1.1.1 ศีรษะ

1.1.2 ลำตัว

- 1.1.3 แขน
- 1.1.4 มือ
- 1.1.5 เครื่องแต่งกาย
- 1.1.6 ไม้ตะเกียบ

ศีรษะ

ศีรษะของตัวหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือทำจากไม้เนื้ออ่อนจำพวกก้ามปู, กระจิน, ขนุน, และยอบ้าน โดยนำไม้ท่อนขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5-6 นิ้ว ความยาวประมาณ 8 นิ้ว มาแกะสลักเป็นรูปศีรษะใบหน้าและลำคอใบหน้ายาวประมาณ 5 นิ้ว ลำคอยาวประมาณ 2 นิ้ว ตรงกลางลำคอเจาะรูสำหรับเสียบแกนเหล็กสำหรับสอดใส่กระบอกไม้ไผ่ที่เป็นส่วนประกอบของลำตัวเพื่อจับยึดส่วนศีรษะของหุ่นหลังจากแกะสลักรูปศีรษะเสร็จแล้วจึงใช้กระดาษทรายขัดให้เรียบทาดด้วยสีน้ำมันส่วนที่เป็นใบหน้าลงพื้นด้วยสีชมพูส่วนที่เป็นผมระบายด้วยสีดำแต่มีหุ่นบางตัวใช้ดำยสีดำหรือเส้นใยสีดำประเภทอื่นทำผมแทนการระบายสี ส่วนที่เป็น คิ้ว ดวงตา หนวด และเคราวาดด้วยสีดำ ส่วนปากทาดด้วยสีแดง ศีรษะของหุ่นแต่ละตัวมีความแตกต่างกันออกไปทั้งขนาดและลักษณะท่าทางของใบหน้า เช่น บางตัวศีรษะล้าน ศีรษะใหญ่ไม่สมดุลกับลำตัว ปากกว้าง จมูกใหญ่ผิดปกติ ทำให้ดูขบขัน ส่วนมากจะเป็นหุ่นตัวตลก แต่บางตัวก็มีใบหน้าน่าเกลียดน่ากลัว เช่น ตัวหุ่นที่เป็นโจร ยักษ์ และผี เป็นไปตามบทบาทของหุ่นแต่ละตัวที่ถูกสร้างขึ้นมาให้แสดงบทบาทตามเนื้อเรื่อง และที่ลำคอของหุ่นแต่ละตัวจะมีแกนเหล็กขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ยาวประมาณ 50 เซนติเมตร เสียบอยู่เพื่อเชื่อมส่วนศีรษะหุ่นเข้ากับส่วนลำตัวโดยสอดเข้าไปในรูของกระบอกไม้ไผ่ที่เป็นลำตัวของหุ่นทะลุเลยกระบอกไม้ไผ่ออกไปประมาณ 10-15 เซนติเมตร ส่วนที่เลยออกไปนี้ใช้เป็นที่จับยึดศีรษะของหุ่นเวลาขีดแสดง

ลำตัว

โครงสร้างภายในลำตัวของหุ่นเป็นกระบอกไม้ไผ่ตั้งปล้องขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 นิ้ว ยาวประมาณ 12 นิ้ว มีรูกลวงตรงกลางขนาดพอเหมาะที่จะสอดแกนเหล็กเสียบศีรษะลงได้ ที่ปลายของกระบอกไม้ไผ่ด้านบนใช้ไม้ไผ่ขนาด 1/2" x 1 นิ้ว ยาวประมาณ 6 นิ้ว ตีทาบเป็นรูปไม้กางเขน เพื่อทำเป็นบ่าของหุ่น ใช้ผ้าเย็บเป็นถุงทรงกระบอกห่อหุ้มเอาไว้โดยให้ทางกันถุงอยู่ด้านบนปากถุงอยู่ด้านล่าง ทางกันถุงเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6 นิ้ว ยาวจากกันถุงถึงปากถุงประมาณ 10 นิ้ว ด้านปากถุงจะเรียวกเล็กกว่าทางกันถุงเล็กน้อย ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 นิ้ว ยาวลงมาคลุมกระบอกไม้ไผ่ ข้างในยึดด้วยนุ่นจนกลมรอบปากถุงมัดติดกับกระบอกไม้ไผ่

โดยจะเหลือปลายกระบอกไม้ไผ่ไว้ประมาณ 5 นิ้ว เพื่อใช้จับเวลาขีดแสดง กันถุงจะเจาะรูตรงกับ
รูของกระบอกไม้ไผ่เพื่อสอดแกนเหล็กที่เสียบศีรษะเชื่อมต่อกับลำตัวหุ่น

แขน

แขนของหุ่นกระบอกอีสานแต่ละข้างจะมี 2 ท่อน คือแขนท่อนบนจากไหล่ถึงข้อศอกและแขน
ท่อนล่างจากข้อศอกลงมาถึงข้อมือ แขนแต่ละท่อนทำจากผ้าที่เย็บเป็นรูปทรงกระบอก ขนาด
เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 นิ้ว ยาวประมาณท่อนละ 4 นิ้ว ยัดด้วยนุ่นพอกลมตึง เย็บปิดปาก
กระบอกทั้งสองด้าน นำแต่ละท่อนมาเย็บต่อเข้าด้วยกัน แล้วนำปลายด้านหนึ่งเย็บติดกับไหล่ของ
ตัวหุ่นส่วนอีกด้านเย็บติดกับมือหุ่น แขนของหุ่นแต่ละข้างสามารถงอพับได้อย่างคล่องแคล่ว

มือ

มือของหุ่นทั้งสองข้างทำด้วยแผ่นหนังหรือฟองน้ำ(สำหรับทำรองเท้าฟองน้ำ) ตัดเป็นรูปฝ่า
มือและนิ้วมือในลักษณะเหยียดตรงทั้งสองข้างเว้นแต่มีข้อข้างซ้ายของฤๅษีเท่านั้นที่ทำอยู่ใน
ลักษณะกำมือโดยทำเป็นรูปในกำมือเพื่อสอดไม้เท้าถือ และใช้เป็นไม้ตะเกียบสำหรับจับขีดด้วย
มือที่ทำด้วยแผ่นหนังจะแบนราบไม่เหมือนมือคนจริงๆ แต่มือที่ทำด้วยฟองน้ำ ด้านหลังมือจะอวบ
นูนเหมือนของจริงมากกว่ามือแต่ละข้างทำด้วยสีชมพูหรือขาว ที่ข้อมือใช้ด้ายในล่อนหรือเอ็นเย็บ
ติดปลายแขนท่อนล่าง

เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ

เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเครื่องแต่งกายหุ่นเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของตัวหุ่น
เพราะไม่เพียงแต่ปิดบังโครงสร้างภายในของหุ่นที่ไม่น่าดู ทำให้มองดูสวยงามขึ้นเท่านั้น แต่จะ
เป็นสื่อที่ช่วยบอกบุคลิกลักษณะ หรือสถานภาพที่แตกต่างกันของตัวหุ่นแต่ละตัวได้ด้วยเครื่อง
แต่งกายหุ่นกระบอกอีสานทำจากเศษผ้าที่มีลวดลายและสีสันสะดุดตามาด้วยเย็บเป็นตัวเสื้อแขน
ยาวติดไว้กับตัวหุ่นไม่สามารถถอดออกได้เว้นแต่จะแก้ตะเข็บออกเท่านั้นตัวเสื้อจะปล่อยชายยาว
เลยกระบอกไม้ไผ่ลงไปทีลำตัวหุ่นตรงระดับข้อศอกจะใช้ผ้าหรือเข็มขัดผูกรัดตัวเสื้อเข้าไปให้ดู
คล้ายๆ ตัวหุ่นมีเอวสะโพกและขาถ้าหากเป็นตัวหุ่นผู้หญิงก็จะทำเป็นกระโปรงต่อลงไปจากส่วน
เอวนี้ โดยใช้ผ้าสีเดียวกับกับเสื้อหรือต่างกันก็มีที่ปลายแขนเสื้อของหุ่นบางตัวจะมีแถบผ้าสีที่
แตกต่างจากสีตัวเสื้อกว้างประมาณ 1 นิ้ว ทำเป็นสาบ และหุ่นบางตัวก็ใส่เสื้ออีกหรือเสื้อกล้าม
สวมทับเสื้อแขนยาวอีกชั้นหนึ่งที่คอหุ่นทุกตัวจะมีผ้าพันรอบเพื่อปิดบังข้อต่อ ระหว่างลำคอกับ
ลำตัวของหุ่น สำหรับเสื้อหุ่นตัวฤๅษีจะห่มด้วยผ้าสีเหลืองเหมือนพระภิกษุแล้วใช้ผ้าลายเหลือง,ดำ

คล้ายลายหนังเสือหมัดอีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้เสื้อผ้าที่ใช้ปกปิดโครงสร้างของตัวหุ่นให้ดูสวยงามแล้วยังมีเครื่องประดับประเภทอื่นที่ผู้สร้างหุ่นนำมาประดับตกแต่งให้ดูสวยงามยิ่งขึ้น เช่น สร้อยคอ ผ้าพันคอ ที่คาดศีรษะ ผ้าโพกศีรษะ พู่ประดับศีรษะ เข็มขัดเงิน ผ้าสไบเฉียง ผ้าคลุมไหล่ และเหรียญพลาติกสีต่างๆ สำหรับห้อยบริเวณอกเสื้อเมื่อพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่าการแต่งกายของตัวหุ่นกระบอกลีसान คณะเพชรหนองเรือ คล้ายกับการแต่งกายของผู้แสดงหมอลำหมู่ของภาคอีสานโดยทั่วไป จะแตกต่างกันก็เฉพาะความประณีตเท่านั้น เครื่องแต่งกายของหุ่นแต่ละตัวนี้นานๆ จึงจะมีการเปลี่ยนครั้งหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นปีหรือสองปีก็ได้

ไม้ตะเกียบ

ไม้ตะเกียบหรือบางที่เรียกไม้ค้ำเป็นไม้ที่ผูกติดกับมือหุ่นทั้งสองเพื่อจับเชิดส่วนมือและแขนของหุ่นตัวหุ่นกระบอกลีसानจะมีไม้ตะเกียบผูกติดบริเวณโคนนิ้วหัวแม่มือหุ่นทั้งสองข้างยกเว้นตัวฤๅษีจะมีเพียงไม้เท้าที่ถือในมือซ้ายเท่านั้น

ภาพประกอบ 14 ไม้ตะเกียบ

ภาพประกอบ 18 แกนใช้สำหรับหมุนศีรษะหุ่น

2.7 การจบ

การจบเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการแสดงหุ่นกระบอกอีสานเมื่อดำเนินเรื่องมาถึงช่วงระยะเวลาหนึ่ง การจบการแสดงของคณะหุ่นกระบอกอีสานมี 2 ลักษณะคือ

1. การจบตามเนื้อเรื่องที่แสดง
2. การจบตามเวลาที่กำหนด

1. การจบตามเนื้อเรื่องที่แสดง

การจบการแสดงในลักษณะนี้ เป็นการจบเพราะเนื้อหาของเรื่องที่ใช้แสดงนั้นจบบริบูรณ์ซึ่งอาจจะแสดงเรื่องนั้น ๆ ตั้งแต่ต้นจนจบ หรือ อาจตัดเอาตอนใดตอนหนึ่งของเรื่องมาแสดงจนกระทั่งจบเรื่อง การจบในลักษณะนี้จะไม่กำหนดเวลาแน่นอนตายตัว แต่ถือเอาเนื้อหาของเรื่องเป็นตัวกำหนด คือ เมื่อเรื่องที่ใช้แสดงจบการแสดงก็จะยุติทันที

2. การจบตามเวลาที่กำหนด

การจบการแสดงในลักษณะนี้เป็นการจบตามข้อสัญญาที่ทำกันไว้ระหว่างเจ้าภาพผู้ว่าจ้างกับคณะหุ่นกระบอกอีสานโดยใช้เวลาเป็นตัวกำหนด กล่าวคือเจ้าภาพผู้ว่าจ้างจะกำหนดเวลาให้คณะหุ่นกระบอกอีสานแสดงเช่นให้เริ่มแสดงตั้งแต่เวลา 21.00 ถึง 01.00 น. ของวันใหม่ ดังนี้เป็นต้นและเมื่อการแสดงดำเนินไปจนถึงเวลาที่กำหนด คือ 01.00 น. การแสดงก็สิ้นสุดลงทันที โดยไม่คำนึงถึงเนื้อหาของเรื่องที่ใช้แสดงนั้นว่า จบบริบูรณ์หรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะการแสดงจะจบลงในลักษณะใดคณะหุ่นกระบอกอีสานก็มีวิธีการจบอย่างหนึ่งที่ถือปฏิบัติกันมาตลอด คือ การให้ตัวตลกตัวหนึ่งคืออายนาบออกมากล่าวจบกับผู้ชมว่า “สวัสดิ์ครับ พ่อ แม่ พี่น้องท่านผู้ชม นิทานเรื่องวิญญานรักนางผีดิบ ก็ได้จบสมบูรณ์แล้วบัดนี้ชาวคณะเพชรหนองเรือ กะสิขอลาพี่น้องลงไว้แต่ทอนี้ขอให้พ่อ แม่ พี่น้อง ท่านผู้ชมจงนอนหลับฝันดี ราตรีสวัสดิ์ สวัสดิ์ครับ” เมื่อกล่าวจบแล้วการแสดงทุกอย่างก็สิ้นสุดลง แต่มีบางงานที่เจ้าภาพมาขอแถม คือ ขอให้ชาวคณะหุ่นกระบอกอีสานลำหรือร้องเพลงเป็นของแถม เพื่อเป็นการอำลาอาลังอีกด้วย ซึ่งชาวคณะหุ่นก็ตอบสนองเป็นอย่างดี

3. บทบาทในประเพณีสำคัญของชุมชนงานว่าจ้างทั่วไปในวัฒนธรรมของชาวอีสาน

ชาวอีสาน ศาสนาถือว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดของชาวอีสานมากที่สุด ศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจเป็นหลักแห่งความเชื่อความศรัทธา ไม่ว่าจะเป็ความเชื่อส่วนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยเฉพาะศาสนาพุทธมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานมาก ถือเป็นเนื่อานุญของผู้หวังสวรค์นิพพานกิจกรรมตามประเพณีทางศาสนาจึงถือว่าการทำบุญ ดนตรีและการแสดงก็เป็นส่วนที่สำคัญในการประกอบการทำบุญ เป็นสิ่งที่ทำให้การทำบุญมีสีสันและเป็นการถวายเป็นพุทธบูชาในพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งของชาวอีสาน

บทบาทของการแสดงหุ่นกระบอกอีสานมีส่วนสำคัญในทุกๆด้านของประเพณีชาวอีสาน ขึ้นอยู่กับว่าจะจัดหาการแสดงประเภทใดเข้าร่วมกับงานประเพณีและงานบุญนั้นๆ ดังประเพณีที่สำคัญคือ

การทำบุญของชาวอีสานถือเอาฮีตสิบสองซึ่งเป็นประเพณีการทำบุญในเดือนต่างๆ ทั้ง 12 เดือน ดังนี้

เดือนอ้าย	ทำบุญเข้ากรรม
เดือนยี่	ทำบุญคุณลาน
เดือนสาม	ทำบุญข้าวจี

เดือนสี่	ทำบุญเผาผี หรือทำบุญมหาชาติ
เดือนห้า	ทำบุญสงกรานต์
เดือนหก	ทำบุญบั้งไฟ
เดือนเจ็ด	ทำบุญซำฮะ
เดือนแปด	ทำบุญเข้าพรรษา
เดือนเก้า	ทำบุญข้าวประดับดิน
เดือนสิบ	ทำบุญข้าวสาก
เดือนสิบเอ็ด	ทำบุญออกพรรษา
เดือนสิบสอง	ทำบุญกฐิน

4. หน้าทีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ เรื่อง วรรณกรรมรักนางผีดิบ

หน้าทีประกอบการแสดง

เป็นหน้าที่หลักของการแสดงหุ่นกระบอกอีสานในวัฒนธรรมของชาวอีสาน ซึ่งคณะหุ่นกระบอกอีสานจะมีการแสดง เรื่องวรรณกรรมรักนางผีดิบ

รูปแบบการแสดง

เริ่มต้นคณะหุ่นกระบอกอีสานบรรเลงโหมโรงเพลงไทยลูกทุ่งมีอยู่ 3 เพลงหงส์ทองคะนองลำ เพลงคันสนีย์หนีข้า และฉันทนาที่รัก การบรรเลงจะเริ่มด้วยเพลงหงษ์ทองคะนองลำ เพลงคันสนีย์หนีข้าและฉันทนาที่รักเป็นเพลงสุดท้าย ซึ่งใช้เวลาบรรเลงอยู่ประมาณ 15-20 นาที เมื่อบรรเลงจบการโหมโรงก็สิ้นสุดลง

จากนั้นเริ่มการออกรูปทักทายผู้ชมว่า “กู๊ดมอร์นิง”(Good Morning) อันนี้เป็นภาษาอังกฤษ ไอ้ะ! ภาษาอังกฤษแปลเป็นภาษาไทย แปลว่า “สวัสดี” สวัสดีพ่อแม่พี่น้องที่เคารพ ผมมีนามอยู่ แล้วว่าอ้ายนาบ ซึ่งมือนี่ผมออกมาประกาศให้พ่อแม่พี่น้องพี่น้องรู้จักว่ามือนี่นี้แสดงเรื่องอียัง อันนี้จะเอ็นว่าละครหุ่นกระบอก บ่แมน่หนังตะลุง ศิลปะชิ้นนี้มีมาประมาณหนึ่งร้อยกับหกปีแล้ว แต่หากไปมีอยู่ภาคอื่นๆ สำหรับภาคอีสานเฮานี้โนเวย์ (No Way) เลย หากก้อสิมีคณะเพชรหนองเรือ คณะเดียวทอนี้ในภาคอีสาน ซึ่งไปแสดงกลางบ้าน พ่อแม่พี่น้องอายุเจ็ดสิบแปดสิบยังบ่รู้จักชื่อว่า หุ่นกระบอกเป็นจั่งได้ นี้ละพ่อใหญ่แม่ใหญ่ หุ่นกระบอกเป็นผู้งามๆคือผมนี่ละมือนี่กะสิแสดงเรื่อง เป็นต่ายานต่ายานให้ฟังให้เบิ่งคือ วรรณกรรมรักนางผีดิบไ้ตั้งแต่เว้าสี่อๆ กะขนคิงลูกแล้วนางผีสุก กะไคไหน พ่อได้แก้มเกล้าเอาละครับผมบ่เว้าโดน เรื่องนี้เริ่มขึ้นที่นครพาราณสีนคร มีพระยา

พรหมทัตครอบครองเมืองนั้นและมีพระราชโอรสอยู่องค์หนึ่งชื่อว่า ไกรโลกา และมีภรรยาชื่อว่า พระนางพิมพา พระองค์มีพระโอรสองค์เดียวจึงดำรัสตรัสสั่งให้ลูกชายไกรโลกาออกเรียนวิชากับ พระฤๅษีเรื่องมันสิเป็นจึงได้ขอเชิญพี่น้องรับชมได้เลยครับ

เริ่มการแสดง ระหว่างการแสดงมีการบรรเลงเพลงลูกทุ่งขึ้นระหว่างการเปลี่ยนตัวละครและ ดำเนินเรื่องไปจนจบ

การแต่งกาย

เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเครื่องแต่งกายหุ่นเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของตัวหุ่น เพราะไม่เพียงแต่ปิดบังโครงสร้างภายในของหุ่นที่ไม่น่าดู ทำให้มองดูสวยงามขึ้นเท่านั้น แต่จะเป็นสื่อที่ช่วยบอกบุคลิกลักษณะ หรือสถานภาพที่แตกต่างกันของตัวหุ่นแต่ละตัวได้ด้วยเครื่อง แต่งกายหุ่นกระบอกอีสานทำจากเศษผ้าที่มีลวดลายและสีสันสะดุดตามาด้วยเย็บเป็นตัวเสื้อแขน ยาวติดไว้กับตัวหุ่นไม่สามารถถอดออกได้เว้นแต่จะแกะตะเข็บออกเท่านั้นตัวเสื้อจะปล่อยชายยาว เลยกระบอกไม้ไผ่ลงไปทีลำตัวหุ่นตรงระดับข้อศอกจะใช้ผ้าหรือเข็มขัดผูกรัดตัวเสื้อเข้าไปให้ดู คล้ายๆตัวหุ่นมีเอวสะโพกและขาถ้าหากเป็นตัวหุ่นผู้หญิงก็จะทำเป็นกระโปรงต่อลงไปจากส่วน เอนนี้ โดยใช้ผ้าสีเดียวกับกับเสื้อหรือต่างกันก็มีที่ปลายแขนเสื้อของหุ่นบางตัวจะมีแถบผ้าสีที่ แตกต่างจากสีตัวเสื้อกว้างประมาณ 1 นิ้ว ทำเป็นساب และหุ่นบางตัวก็ใส่เสื้อกั๊กหรือเสื้อกล้าม สวมทับเสื้อแขนยาวอีกชั้นหนึ่งที่คอหุ่นทุกตัวจะมีผ้าพันรอบเพื่อปิดบังข้อต่อ ระหว่างลำคอกับ ลำตัวของหุ่น สำหรับเสื้อหุ่นตัวฤๅษีจะห่มด้วยผ้าสีเหลืองเหมือนพระภิกษุแล้วใช้ผ้าลายเหลือง,ดำ คล้ายลายหนังเสือห่มทับอีกชั้นหนึ่ง นอกจากเสื้อผ้าที่ใช้ปกปิดโครงสร้างของตัวหุ่นให้ดูสวยงาม แล้วยังมีเครื่องประดับประเภทอื่นที่ผู้สร้างหุ่นนำมาประดับตกแต่งให้ดูสวยงามยิ่งขึ้น เช่น สร้อยคอ ผ้าพันคอ ที่คาดศีรษะ ผ้าโพกศีรษะ พู่ประดับศีรษะ เข็มขัดเงิน ผ้าสไบเฉียง ผ้าคลุมไหล่ และเหรียญพลาสติคสีต่างๆ สำหรับห้อยบริเวณอกเสื้อเมื่อพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่าการแต่ง กายของตัวหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ คล้ายกับการแต่งกายของผู้แสดงหมอลำหมู่ ของภาคอีสานโดยทั่วไป จะแตกต่างกันก็เฉพาะความประณีตเท่านั้น เครื่องแต่งกายของหุ่นแต่ละ ตัวนี้นานๆ จึงจะมีการเปลี่ยนครั้งหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นปีหรือสองปีก็ได้

โอกาสที่ใช้แสดง

การแสดงของชาวคณะหุ่นกระบอกอีสาน แสดงในงานประเพณีต่างๆ งานว่าจ้างและงานรับเชิญ มี จุดประสงค์เพื่อการประกอบอาชีพ เพื่อความบันเทิง และอนุรักษ์วัฒนธรรม ตามโอกาสที่ผู้ว่าจ้างและ ผู้รับเชิญจากหน่วยงานต่างๆ จะต้องการ การแสดงคณะหุ่นกระบอกอีสาน

ดนตรีที่ใช้ประกอบ

ดนตรีเป็นส่วนประกอบสำคัญของการแสดงหุ่นกระบอกเพราะสร้างความครึกครื้นสนุกสนานให้แก่ผู้ชมตลอดเวลาการแสดงคณะหุ่นกระบอกอีสานได้นำเครื่องดนตรี ดนตรีพื้นบ้านและดนตรีสากลมาบรรเลงรวมกัน เช่น แคน พิณ กีตาร์ กีตาร์เบส ซอด้วง ฉิ่ง ฉาบเล็ก กลองชุด และกลองทอม เครื่องดนตรีทุกชิ้นจะต้องนำเข้าร่วมพิธีไหว้ครูของชาวคณะหุ่นด้วยนอกจากนี้ยังมีข้อห้ามสำหรับเครื่องดนตรีแต่ละชนิดไว้ เช่น ห้ามขำกรายเครื่องดนตรีทุกชนิดห้ามเป่าแคน สีซอ ดีดพิณและตีกลองเล่นๆ เด็ดขาดเว้นแต่การทดสอบความพร้อมของเครื่องดนตรีก่อนการแสดงเท่านั้นมิฉะนั้นจะทำให้ผิดครูเมื่อเวลาแสดงการบรรเลงดนตรีก็จะไม่เข้ากับเสียงร้องหรือลำผู้ร้องหรือลำก็จะหลงๆ ลืมๆ กลอนร้องกลอนลำ ทำให้การแสดงติดขัด

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

หุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ เป็นหุ่นกระบอกอีสานซึ่งมีศิลปินที่มีผลงานเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะการแสดง เป็นคณะ หุ่นกระบอกอีสานที่ได้รับความนิยมในท้องถิ่นอีสาน ทั้งด้านการแสดงและการบรรเลงดนตรีมีการถ่ายทอดการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านและการแสดงหุ่นกระบอกอีสานให้กับลูกหลาน และยังคงพัฒนาการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกและกลวิธีการแสดงหุ่นกระบอกให้การแสดงหุ่นกระบอกอีสานมีความสัมพันธ์กันกับเครื่องดนตรีและบทเพลงต่างๆ และสามารถคงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วการศึกษาวิจัย เรื่องหุ่นกระบอกอีสาน ผู้วิจัยมุ่งศึกษาตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้ 2 ข้อ คือ

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาดนตรีประกอบการแสดง“หุ่นกระบอกอีสาน”คณะเพชรหนองเรือ
อำเภอหนองเรือจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของดนตรีประกอบการแสดง “หุ่นกระบอกอีสาน”
คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ในวัฒนธรรมของชาวอีสาน

2. ความสำคัญของการวิจัย

วัฒนธรรมการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน ได้รับความนิยมในท้องถิ่นอีสาน ทั้งด้านการแสดงและการบรรเลงดนตรี มีการถ่ายทอดการบรรเลงดนตรีพื้นบ้าน กลวิธีการแสดงหุ่นกระบอก ให้การแสดงหุ่นกระบอกอีสานมีความสัมพันธ์กันกับเครื่องดนตรีและบทเพลงต่างๆ และสามารถคงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงควรศึกษาดนตรีประกอบการแสดง“หุ่นกระบอกอีสาน”คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบของดนตรี ในการบรรเลงประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน และเพื่อศึกษาบทบาท และหน้าที่ของดนตรีประกอบการแสดง ”หุ่นกระบอกอีสาน” คณะเพชรหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ในวัฒนธรรมอีสาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาทางด้านมานุษยดุริยางควิทยา(Ethnomusicology) และเป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งทางด้านเอกสารจากตำราวิชาการและการศึกษารวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนามโดย การศึกษานี้ได้มีการวางแผนงานและกำหนดหัวข้อที่ต้องศึกษาค้นคว้าเพื่อทำการวิจัยทำการศึกษา สภาพปัญหาในด้านต่างๆ ของสังคมวัฒนธรรมอีสาน จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมมาวิเคราะห์เรียงเรียงเป็นรายงานการวิจัยในรูปแบบของการบรรยาย ซึ่งได้ข้อมูลจากการศึกษาต่อไปนี้

4. สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาอำเภอหนองเรือ

อำเภอหนองเรือ เดิมมีฐานะเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีการเรียกขานชื่อตำบลหนองเรือ ซึ่งเรียกชื่อตามข้อสันนิษฐานคือมีหนองน้ำใหญ่ลักษณะคล้ายเรืออยู่ติดกับหมู่บ้านและเป็นแหล่งน้ำที่มีคนมาทำการซักล้างไม้มาขุดเจาะเป็นเรือพายมากกว่าท้องถิ่นใดๆ มีการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอเมื่อ พ.ศ. 2502 โดยรวมหมู่บ้าน ตำบลต่างๆ จากอำเภอเมืองขอนแก่น และตำบลในเขตอำเภอภูเวียงเข้าด้วยกันเป็น 7 ตำบล ต่อมาได้รับมายกฐานะเป็นอำเภอหนองเรือ เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2506 ปัจจุบันมี 10 ตำบล 146 หมู่บ้าน ที่ตั้ง เนื้อที่ และอาณาเขตติดต่อ

อำเภอหนองเรือ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดขอนแก่น โดยมีระยะห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่น ประมาณ 45 กิโลเมตร บนถนนสายมะลิวัลย์และห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 494 กิโลเมตร พื้นที่อำเภอหนองเรือ มีประมาณ 673 ตารางกิโลเมตร หรือ 420.624 ไร่ และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป

มี 3 ฤดู ฤดูร้อน (กุมภาพันธ์-เมษายน) ฤดูฝน (พฤษภาคม-ตุลาคม) ฤดูหนาว (พฤศจิกายน-มกราคม)

ข้อมูลการปกครอง

ตำบล 10 แห่ง หมู่บ้าน 146 แห่ง เทศบาล 3 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 10 แห่ง มีเขตการปกครอง 10 ตำบล 146 หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล 10 แห่ง เทศบาล 3 แห่ง

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม

อาชีพหลัก ได้แก่ เกษตรกรรม อาชีพเสริม ได้แก่ รับจ้าง จำนวนประชากรทั้งสิ้น 82,369 คน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอ

ทรัพยากรดิน มีพื้นที่ทั้งหมด 420,625 ไร่ โดยแยกเป็นพื้นที่ทำนาพื้นที่ทำไร่พื้นที่เลี้ยงสัตว์ พื้นที่พักอาศัย พื้นที่ป่าไม้ และพื้นที่ประกอบการอื่น ๆ ทรัพยากรน้ำ อำเภอหนองเรือมีพื้นที่ลำห้วย หนอง คลอง บึง รวมประมาณ 12,618.75 ไร่ ได้แก่ เขื่อนอุบลรัตน์ ลำน้ำเชิญ ห้วยเลิง ห้วยบุนา ห้วยยาง หนองแปน ทรัพยากรป่าไม้ มีพื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ป่าโคกหลวง ป่าหนองนกเขียน ป่าภูเม็ง ป่าไผ่ แต่ ป่าโคกตลาดใหญ่

ประวัติความเป็นมาของหุ่นกระบอกอีสาน

หุ่นกระบอกเกิดขึ้นครั้งแรกในภาคอีสานเมื่อปี พ.ศ.2528 ที่บ้านหนองเรือหมู่ที่ 2 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่นโดยนายสวน ผ่องแผ้ว ปัจจุบันได้เสียชีวิตไปแล้วนายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว อายุ 59 ปี ซึ่งเป็นน้องชายจึงรับการสืบทอดแทนโดยเป็นหัวหน้าคณะและทำการแสดง หุ่นกระบอกอีสานในปัจจุบัน

หนังตะลุงคณะเพชรหนองเรือได้รับการว่าจ้างให้ไปแสดงในงานสวนสนุกวันลอยกระทงที่สวนอัมพร กรุงเทพฯ ในงานเดียวกันนี้ก็ยังมีมหรสพหลายประเภทจากทุกภาคของไทยเข้าร่วมแสดง การแสดงหนังตะลุงของคณะเพชรหนองเรือในครั้งนั้นได้รับความสนใจจากผู้ชมมากเพราะเป็นหนังตะลุงของภาคอีสานคณะเดียวที่ร่วมแสดงในงาน และการเชิด การพากย์และดนตรีประกอบก็แตกต่างจากหนังตะลุงของภาคอื่นโดยสิ้นเชิงเมื่อคณะหนังตะลุงของคณะเพชรหนองเรือหยุดพักระหว่างการแสดง นายสวน และนายสังวาลย์ ผ่องแผ้วได้เดินชมมหรสพจากภาคอื่นๆ จนทั่วบริเวณงาน และได้พบเห็นการแสดงหุ่นกระบอกของภาคกลางคณะของ นายบุญรอด ประกอบนิลทำให้เกิดความคิดว่าถ้านำหุ่นกระบอกไปแสดงที่ภาคอีสานคงจะน่าชมเพราะหุ่น มีเครื่องแต่งกาย และอาภักิริยาต่างๆ ที่แสดงออกซึ่งใกล้เคียงกับการเคลื่อนไหวของคนจริง ๆ มากที่สุดจึงสื่อความรู้สึกได้ดีกว่าเมื่อกลับถึงบ้านที่อำเภอหนองเรือ นายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว ซึ่งมีฝีมือใน

การแกะสลักอยู่ก่อนแล้วเพราะเคยเป็นผู้แกะสลักตัวหนังสือตะลุงของคณะเพชรหนองเรือ จึงทดลองประดิษฐ์ตัวหุ่นขึ้นมาตามจินตนาการของตนเอง

หุ่นกระบอกอีสานนำแสดงออกครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2528 ในนามหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือ

หุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักของคนอีสานโดยทั่วไปเมื่อปีพ.ศ.2533 และได้รับความนิยมสูงสุดในปี พ.ศ.2535 จนได้รับเกียรติให้ไปแสดงต่อหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี เนื่องในงานวันอนุรักษ์มรดกไทย ระหว่างวันที่ 24-31 มีนาคม 2535 ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ ปัจจุบันหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 2 บ้านหนองเรือ ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

พิธีกรรมและขั้นตอนในการไหว้ครู

การไหว้ครู เป็นพิธีกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะละเว้นไม่ได้ก่อนจะทำการแสดงหุ่นต้องมี การไหว้ครูทุกครั้งการไหว้ครูของคณะหุ่นกระบอกอีสานมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 อย่าง คือ อุปกรณ์ การไหว้ครู ผู้นำและผู้ร่วมพิธีและคำไหว้ครู

อุปกรณ์การไหว้ครูแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คืออุปกรณ์ที่ใช้เป็นครูได้แก่หุ่นตัวฤๅษีแคนซอคู่ และอุปกรณ์ที่ใช้เป็นเครื่องสักการบูชาครู เรียกว่า “ค้าย้อ” ได้แก่ ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ไข่ไก่สด 1 ฟอง น้ำมันทามม 1 ตลับ (ขาด) แป้งฝุ่นทาหน้า 1 กระป๋อง ผ້าด 1 ผืน เหล้าขาว 1 ขวด และเงิน 25 สตางค์ ผู้นำและผู้ร่วมพิธีการไหว้ครูแต่ละครั้งจะมี นายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว หัวหน้าคณะหุ่นกระบอกอีสาน เป็นผู้นำกระทำพิธีไหว้ครู สำหรับผู้เข้าร่วมพิธีไหว้ครู ก็คือ ผู้แสดงหุ่นทุกคน

คำไหว้ครู ของคณะหุ่นกระบอกอีสานเป็นคาถาที่ใช้ทั้งภาษาถิ่นอีสานและภาษาบาลีปะปนกันคำไหว้ครูนี้เรียกว่า “คาถาอ้อปอง” เพราะเชื่อว่าคาถานี้ทำให้คนที่เขียนและอ่านหนังสือไม่ได้เมื่อสวดคาถาอ้อปองนี้แล้วจะอ่านและเขียนได้ คาถาอ้อปองนี้ผู้นำกระทำพิธีจะสวดคนเดียว การเริ่มพิธีไหว้ครูหัวหน้าคณะหุ่นกระบอกอีสานจะตรวจดูค้าย้อมว่ามีเครื่องไหว้ครูครบตามที่กำหนดหรือไม่หลังจากนั้นก็เรียกลูกวงทุกคนมานั่งคุกเข่าต่อหน้าหุ่นตัวฤๅษีซึ่งใช้เป็นครูแล้วกราบลง 3 ครั้ง หัวหน้าจะเอาแป้งทาหน้าและน้ำมันทามมที่อยู่ในค้าย้อมให้ลูกวงทุกคนทาหน้าและผมเพื่อความ เป็นสิริมงคลและเป็นเสน่ห์ห่มหานิยมพิธีไหว้ครูก็เสร็จสิ้นลง

เครื่องดนตรีประเภทต่างๆ

ดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสานได้นำเครื่องดนตรีมาประกอบการแสดงทั้งเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเครื่องดนตรีสากลมาบรรเลงรวมกัน และบทเพลงที่ใช้เป็นเพลงลูกทุ่งสลับกับการลำทำนองขอนแก่น เครื่องดนตรีได้แก่ แคน พิณ กีตาร์ ซอคู่ ฉิ่ง ฉาบเล็ก กลองชุด กลองทอม และกีตาร์เบส

เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงหุ่น

เพลงที่คณะหุ่นกระบอกอีสานใช้บรรเลงใหม่โรงเป็นเพลงไทยลูกทุ่ง 3 เพลง คือ เพลงหงษ์ทองคะนองลำ เพลงคันสนีย์หนี่ซำ และเพลงฉันทนาที่รัก

เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการเชิดหุ่นมี 8 เพลงคือ

1. เพลงคิดฮอดอ้ายแม่ได้อ
2. เพลงโบว์รักสีดำ
3. เพลงกล่อมนางนอน
4. เพลงมอเตอริไซด์ฮ้าง
5. เพลงสายเปลสายใจ
6. เพลงคนขายเลือด
7. เพลงแม่
8. เพลงก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

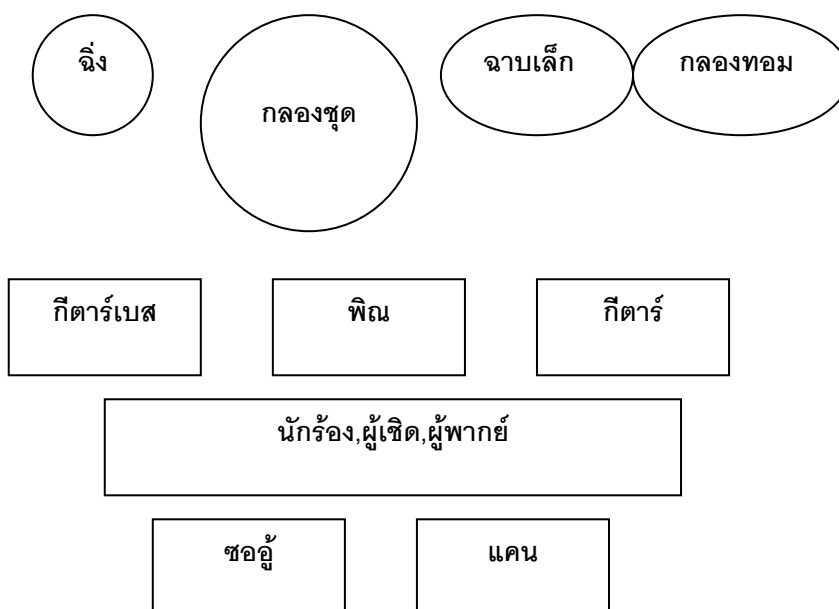
วิธีการบรรเลงดนตรี

การบรรเลงดนตรีของคณะเพชรหนองเรือเป็นการนำเอาเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเครื่องดนตรีสากลมาบรรเลงรวมกัน การบรรเลงจะเริ่มต้นด้วยการใช้ซอคู่และแคน จะให้บรรเลงอยู่ที่หน้าเวทีที่จะทำการบรรเลงเพลงใหม่โรงไปเรื่อยๆประมาณ 5-10 นาที เครื่องดนตรีทุกชิ้นในวงจะบรรเลงสอดแทรกไปพร้อมกับการบรรเลงซอคู่และแคน เครื่องดนตรีในวงนั้น ใช้วิธีการบรรเลงด้วยวิธีการ ดีด สี และตี ตามลักษณะของเครื่องดนตรี ระเบียบและขั้นตอนของการบรรเลงมีความยากง่ายแตกต่างกันตามแต่ละเครื่องมือ และความเชี่ยวชาญของแต่ละคน

การประสมวง

รูปแบบของวงจะมีลักษณะที่ไม่ตายตัวการจัดวางเครื่องดนตรีแล้วแต่สถานที่ว่ามีพื้นที่กว้างหรือแคบถ้าพื้นที่มากก็จะขยายให้เป็นวงใหญ่ แต่ถ้าพื้นที่แคบก็จะจัดวงให้พอกับสถานที่แต่เครื่องดนตรีที่ต้องอยู่ด้านหน้าเวทีเสมอคือ ซอดู้้และแคน

แผนผังวงดนตรีหุ่นกระบอกอีสาน

บทบาทในประเพณีสำคัญ

บทบาทของการแสดงหุ่นกระบอกอีสานมีส่วนสำคัญในทุกๆ ด้านของประเพณีชาวอีสาน ขึ้นอยู่กับว่าจะจัดการแสดงประเภทใดเข้าร่วมกับงานประเพณีและงานบุญนั้นๆ ดัง โอกาสที่คณะหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือไปแสดงในปัจจุบัน

การแสดงหุ่นกระบอกอีสานเป็นการแสดงในงานที่ได้รับเชิญจากหน่วยงานหรือองค์กรทั้งของ รัฐและเอกชน อาทิ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย, ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด, องค์การบริหารส่วน จังหวัด, และบริษัท ห้างร้านต่างๆ เป็นต้น และงานที่ไปแสดงส่วนใหญ่จะเป็นที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยอยู่ด้วยเสมอ ที่จัดขึ้นเป็นงานประจำปี หรือ ตามโอกาสต่างๆ เช่น งานประจำปี ของจังหวัดงานวันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย งานปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย งานเนื่องในวโรกาสต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ และอื่นๆ

การแสดงในงานรับจ้างในงานประเพณีนี้ เป็นการแสดงในงานที่จัดขึ้นตามประเพณีหรือเทศกาลต่าง ๆ ทั้งที่เป็นงานส่วนบุคคลและงานส่วนร่วม ซึ่งผู้ที่เป็นเจ้าภาพหรือผู้จัดงานมาว่าจ้างให้ไปแสดง เพื่อเป็นมหรสพให้ความบันเทิงแก่แขกที่ไปร่วมงานแต่เพียงอย่างเดียว มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะอนุรักษ์หรือส่งเสริมศิลปะการแสดงประเพณีนี้แต่อย่างใดงานประเพณีนี้ได้แก่ งานขึ้นบ้านใหม่, งานบวช, งานวันเกิด, งานสู่ขวัญ, งานศพ, งานทำบุญอุทิศส่วนกุศล, งานเทศกาลประจำปีและงานบุญต่าง ๆ

หน้าที่ประกอบการแสดงหุ่นกระบอกอีสาน คณะเพชรหนองเรือ เรื่องวิญญานรักนางผีดิบ

หน้าที่ประกอบการแสดง

เป็นหน้าที่หลักของการแสดงหุ่นกระบอกอีสานในวัฒนธรรมของชาวอีสาน ซึ่งคณะหุ่นกระบอกอีสานจะมีการแสดง เรื่องวิญญานรักนางผีดิบ

หน้าที่บรรเลงในโอกาสงานรับเชิญ และ รับจ้าง

เป็นลักษณะการแสดงเพื่อเป็นการสมโภชให้กับเจ้าของงานสถานที่ราชการเพื่อตอบสนองกับค่าจ้าง หรือ เพื่อการศึกษาของนักเรียนนักศึกษาของหน่วยงานที่ทำการว่าจ้าง

งานรับเชิญเป็นงานที่หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนเชิญไปแสดงในโอกาสต่าง ๆ เช่นงานวันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย งานปีรณรงค์วัฒนธรรม และงานใหม่เป็นต้น การแสดงจะใช้เวลาประมาณ 1-4 ชั่วโมง ค่าตอบแทนการแสดงฝ่ายผู้เชิญจะพิจารณาให้ตามความเหมาะสม

งานรับจ้าง เป็นงานที่เจ้าภาพผู้จัดงานมาว่าจ้างให้ไปแสดงเช่นงานบวช ทำบุญอุทิศส่วนกุศลงานศพงานประจำปี งานสูชวัญ งานวันเกิด และงานบุญต่างๆ เป็นต้น ใช้เวลาแสดงคืนละประมาณ 4-5 ชั่วโมง ค่าตอบแทนการแสดงหรือค่าจ้างขึ้นอยู่กับระยะทางที่จะเดินทางไปแสดงคือ ตั้งแต่ 4,000-15,000บาท การเดินทางไปแสดงจะใช้รถบรรทุก 6 ล้อจำนวน 2 คัน เป็นพาหนะไปขนส่งอุปกรณ์การแสดงหุ่นและคณะผู้แสดงหุ่น โดยไปถึงบริเวณงานก่อนเวลาทำการแสดงประมาณ 5-6 ชั่วโมง

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องหุ่นกระบอกอีสานพบว่าการแสดงหุ่นกระบอกเป็นศิลปะการแสดงของภาคอื่นมาก่อนการแสดงหุ่นกระบอกในภาคอีสานเริ่มมีขึ้นเมื่อประมาณ 25 ปีที่ผ่านมาโดยคณะหุ่นกระบอกอีสานเพชรหนองเรือได้นำเอาแบบอย่างการแสดงหุ่นกระบอกของภาคกลางมาปรับเปลี่ยนองค์ประกอบและขั้นตอนการแสดงให้มีลักษณะเฉพาะตัวของอีสานอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังปรับปรุงยุคให้เข้ากับยุคสมัยที่ต้องการความรวดเร็วในการแสดงเพื่อใช้แสดงแทนการแสดงหมอลำหมู่และหนังตะลุง(หนังประโมทัย)ที่คณะเพชรหนองเรือแสดงอยู่ก่อนแล้วซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวอีสานคุ้นเคยมานาน

การแสดงหุ่นกระบอกอีสานนับว่าเป็นศิลปะการแสดงรูปแบบใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในภาคอีสานการแสดงในช่วงแรกๆ จึงไม่ได้รับความสนใจจากผู้ชมเท่าที่ควรการแสดงหุ่นกระบอกอีสานรูปแบบใหม่เป็นการนำเอารูปแบบการแสดงหมอลำหมู่กับการแสดงหนังตะลุง (หนังประโมทัยภาคอีสาน) มาประยุกต์เข้าด้วยกันโดยมีตัวหุ่นแสดงแทนคนลำและตัวหนังตะลุงอีสานจะพบว่าได้นำเอาองค์ประกอบและขั้นตอนการแสดงหุ่นกระบอกอีสานของภาคอีสานมาผสมกัน ซึ่งแตกต่างจากการแสดงหุ่นกระบอกของภาคกลางที่ดัดแปลงมาจากการแสดงละครจำแบบละครนอกทุกประการ

ดนตรีประเภทขับร้องหรือลำ ที่นำมาประกอบการแสดงหุ่นคือเพลงลูกทุ่งมาประยุกต์เข้ากับการลำของภาคอีสาน เพลงประเภทนี้จะมีเนื้อร้องและทำนองปะปนกันระหว่างการลำของอีสานกับเพลงลูกทุ่งไทยภาคกลางโดยใช้การลำขึ้นต้นเพลงแล้วจบด้วยการใช้เพลงลูกทุ่งไทยภาคกลางหรือ ขึ้นต้นเพลงด้วยเพลงลูกทุ่งไทยภาคกลางแล้วจบด้วยการลำกลับกัน

การลำมีหลายทำนอง แต่ที่เป็นทำนองหลักมีอยู่ 4 ทำนอง คือ ทำนองลำทางสั้น ทำนองลำทางยาว ทำนองลำเตี้ย และทำนองลำเพลิน คณะหุ่นกระบอกอีสานได้ใช้ทำนองลำเตี้ยและทำนองลำเพลินมาใช้ประกอบการแสดงหุ่นเป็นลำคัญเพราะเป็นทำนองที่มีจังหวะครึกครื้น สนุกสนาน

และเร้าใจเพลงที่คณะหุ่นกระบอกลีसानนำมาบรรเลงประกอบการแสดงประจำนั้นเป็นเพลงไทย ลูกทุ่งมีอยู่ 8 เพลง เป็นเพลงร้องประกอบระหว่างการดำเนินเรื่องได้แก่

1. เพลงคิดฮอดอ้ายแม่ได้อ
2. เพลงโบว์รักสีดำ
3. เพลงกล่อมนางนอน
4. เพลงมอเตอร์ไซด์ฮ้าง
5. เพลงสายเป็ดสายใจ
6. เพลงคนขายเลือด
7. เพลงแม่
8. เพลงก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

การเปิดวง ดนตรีก็สำคัญในการบรรเลงประกอบเป็นขั้นตอนหนึ่งที่จะขาดเสียไม่ได้การแสดง มหรสพประเภทต่างๆก่อนการแสดงจะต้องมีดนตรีบรรเลงใหม่โรงทุกครั้งการใหม่โรงนี้บางทีก็ เรียกว่า“ออกแขก”ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประกาศให้ผู้ชมทราบว่าการแสดงมหรสพนั้นได้เริ่ม ขึ้นแล้ว

การใหม่โรงของการแสดงหุ่นกระบอกลีसानคณะเพชรหนองเรือเริ่มขึ้น โดยผู้ที่มีหน้าที่ เกี่ยวข้องทุกคนก็จะเข้าประจำหน้าที่ของตนเองนักดนตรีก็จะเข้าประจำเครื่องดนตรีที่ตนเองถนัด ส่วนผู้ที่ไม่ได้เล่นดนตรีก็จะคอยปรับมือประกอบจังหวะไปกับเสียงดนตรีชนิดอื่นๆ โดยไม่อยู่นิ่ง เฉยเครื่องดนตรีที่เป็นตัวนำสำคัญในการบรรเลงเพลงใหม่โรง คือ แคน ซอคู่ และพิณ, กีตาร์ มี กลองชุด ฉิ่ง ฉาบ เป็นตัวนำทำจังหวะและมีกีตาร์เบสเป็นตัวเน้นจังหวะให้หนักแน่นยิ่งขึ้น การ บรรเลงดนตรีโดยเฉพาะพิณ แคนและซอ นั้น จะเปลี่ยนแปลงสถานที่บรรเลงอยู่เป็นประจำ คือ บางครั้งจะบรรเลงอยู่หลังเวที แต่บางครั้งก็บรรเลงที่หน้าเวทีสำหรับกลองชุดและกลองทอมจะตั้ง บรรเลงอยู่ที่หน้าเวทีเสมอเพลงที่คณะหุ่นกระบอกลีसानนำมาบรรเลงใหม่โรงประจำนั้นเป็นเพลง ไทยลูกทุ่งมีอยู่ 3 เพลงหงษ์ทองคะนองลำ เพลงคันสนีย์หนีข้า และฉันทนาที่รัก การบรรเลงจะเริ่ม ด้วยเพลงหงษ์ทองคะนองลำ เพลงคันสนีย์หนีข้าและฉันทนาที่รักเป็นเพลงสุดท้าย ซึ่งใช้เวลา บรรเลงอยู่ประมาณ 15-20 นาที เมื่อบรรเลงจบ การใหม่โรงก็สิ้นสุดลง

องค์ประกอบของการแสดงหุ่นกระบอกลีसानเหมือนกับการแสดงหมอลำหมู่ได้แก่การแต่ง กายของตัวหุ่นเวทีเรื่องที่ให้แสดงและดนตรีประกอบการแสดง

สำหรับเวทีการแสดงนั้นก็ยังมีลักษณะเช่นเดียวกันเวทีแสดงหมอลำหมู่ทุกประการจะแตกต่างกัน ไปบ้างก็เฉพาะความกว้างยาวและฉากใช้กันแบ่งพื้นเวทีออกเป็นสองส่วนเท่านั้นเพราะฉากที่ใช้

แสดงหุ่นกระบอกอีสานเป็นสองชั้นและเปลี่ยนฉากไม่ได้แต่ฉากของหมอลำหมูมีชั้นเดียวและเปลี่ยนฉากได้หลายฉากซึ่งขึ้นอยู่กับบรรยากาศแต่ละตอนของเรื่องที่ใช้แสดง

เรื่องที่น่าสนใจแสดงหุ่นกระบอกเป็นเรื่องประเภทเดียวกันกับที่ใช้แสดงหมอลำหมูคือเป็นนิทานพื้นบ้านหรือเรื่องราวจากวรรณกรรมท้องถิ่นส่วนดนตรีประกอบการแสดงนั้นก็เชิดเดี่ยวกันกับที่เคยใช้แสดงหมอลำหมู คือ มีเครื่องดนตรีพื้นบ้านและสากลผสมกัน บทร้องก็ใช้กลอนลำและเพลงไทยลูกทุ่ง

ขั้นตอนการแสดงหุ่นกระบอกอีสานที่เหมือนขั้นตอนการแสดงหมอลำหมูได้แก่การร้องเพลงและการเดินโชว์ที่หน้าเวทีจะแตกต่างกันก็เฉพาะจำนวนทางเครื่องของหมอลำหมูที่มีมากกว่าทางเครื่องของหุ่นกระบอกอีสานเท่านั้น

สำหรับองค์ประกอบของการแสดงหุ่นกระบอกอีสานที่เหมือนกับองค์ประกอบของการแสดงหนังตะลุง(หนังประโมทัย)ได้แก่ผู้เชิดและผู้พากย์ซึ่งใช้รูปแบบเดียวกับการพากย์หนังตะลุงเพราะหุ่นไม่สามารถพูดและเคลื่อนไหวด้วยตนเองได้จึงต้องอาศัยผู้เชิดและผู้พากย์ทำหน้าที่แทนจะแตกต่างกันก็เฉพาะคำร้องและทำนองการพากย์เท่านั้นซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยเรื่องหนังประโมทัยในจังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับวิธีการแสดงหนังประโมทัยที่ว่า การเชิดหนังประโมทัยผู้เชิดจะยืนเชิดเมื่อผู้เชิดจับตัวหนังตัวใดได้ก็จะพากย์และเจรจาโน้มนำไปด้วยการเชิดและการพากย์หนังประโมทัยภาคอีสานต้องใช้คนหลายคนส่วนขั้นตอนการแสดงหุ่นกระบอกอีสานที่เหมือนขั้นตอนแสดงหนังตะลุง ได้แก่การออกรูปนอกจากนี้แล้วยังมีองค์ประกอบและขั้นตอนการแสดงทั้งหมดลำหมูและหนังตะลุงใช้ร่วมกันคือโอกาสที่แสดงการเตรียมพร้อม การไหว้ครู การโหมโรง การดำเนินเรื่อง และการจบ เพราะคณะผู้แสดงหุ่นกระบอกอีสานส่วนใหญ่เคยแสดงหมอลำหมูและหนังตะลุงมาก่อน

การแสดงหุ่นกระบอกอีสานคณะเพชรหนองเรือได้สอดแทรกความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่และขั้นตอนการแสดงที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวอีสานไว้มากมาย จากการศึกษาพบว่าความเชื่อเหล่านี้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวอีสานในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านสังคม ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เช่น การบวช การทำบุญ การต้อนรับแขกผู้มาเยือน การปลูกสร้างที่อยู่อาศัย สถานภาพทางสังคมของบุคคลการยอมรับนับถือความอาวุโส ความกตัญญูต่อบุพการี ข้อชะล่าต่างๆ ความเป็นญาติพี่น้อง

ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่การประกอบอาชีพต่างๆ ของชาวอีสานและความขยันหมั่นเพียรของชาวอีสานในการทำงานละเอียดอ่อนได้อย่างประณีต

ด้านการศึกษา ได้แก่ การศึกษาหาความรู้ของคนอีสานสมัยก่อนวิชาที่เรียนส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับเวทมนตร์ก่อนจะเรียนต้องมีการยกครูเสียก่อนเมื่อเรียนจบไปแล้วก็จะมีไหว้ครูเป็นประจำเพื่อระลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์

ด้านศาสนาและความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับโลก, โขคลาภ, ฤกษ์ยาม, ขวัญ, สิ่งเหนือธรรมชาติ, เวทมนตร์คาถา, เสน่ห์มหานิยม, บาป บุญ และนรก สวรรค์

จากการศึกษาการแสดงหุ่นกระบอกอีสานของคณะเพชรหนองเรือ พบว่าการแสดงที่ได้รับความนิยมชมชอบจากผู้ชมมากที่สุดคือ เรื่องวิญญูณรักนางผีดิบ ดนตรีบรรเลงประกอบการเล่นเพลงและเต้นโซว การแสดงของตัวตลกคือ อ้ายนาบ อ้ายหน้อยและการแสดงของตัวฤๅษี จะสร้างความสนุกสนานครื้นเครงให้ผู้ชมตลอดเวลาการแสดงและผู้ชมที่ชอบการแสดงของตัวตลกมากที่สุดอยู่ในวัยเด็กและวัยหนุ่มสาว ส่วนผู้ชมที่สูงอายุจะชอบการลำและบทบาทของฤๅษี

6. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอก ในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงลักษณะของ ดนตรีประกอบการแสดงหุ่นกระบอกในวัฒนธรรมของชาวอีสานที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งได้มีบทบาทสำคัญในประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ในวัฒนธรรมของชาวอีสานที่สำคัญมากที่สุดคือ อาชีพ การหาเลี้ยงครอบครัว และการสืบทอดเป็นมรดกของตระกูล เพื่อให้ลูกหลานได้สืบทอดเผยแพร่ให้แก่คนรุ่นหลังได้รักษาดำรงสืบไป

อย่างไรก็ดีในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการอนุรักษ์ สืบทอดการแสดงที่มีอยู่ในวัฒนธรรมของชาวอีสาน ซึ่งได้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการที่จะศึกษาเจาะลึกลงไปในแต่ละด้านต่างๆ ในอนาคต ดังนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมและหน่วยงานการศึกษาต่างๆ ควรมีการส่งเสริมให้นักเรียนนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากขึ้น

2. การศึกษาเทคนิค และวิธีการการบรรเลงของเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ เครื่องแต่งกาย ฉาก ตัวหุ่นปรับปรุงให้มีความหลากหลายทันสมัย และมีความน่าสนใจ เพื่อเป็นจุดสนใจดึงดูดผู้ชม ให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- เกศินี โชติกเสถียร. (2524). *หุ่นเชิดมือ*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น,
- แก้วกร เมืองแก้ว. (2544). *มังค - กรณีศึกษาดนตรีพื้นบ้านของนายพรต คชนิล*. ปริญญาานิพนธ์ ศป. ม. (มานุษยดุริยางควิทยา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร
- แก้วตา จันทรานุสรณ์. (2545). *สรภัญญ์: ภูมิปัญญาชาวบ้านกับบทบาทในสังคมอีสาน*. วิทยานิพนธ์. คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2520). *วิวัฒนาการของการละเล่นพื้นเมืองอีสาน*. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสมบุญ ทวีวัฒน์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (ม.ป.ป.). *คติชาวบ้าน*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
- จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. (2535). *วัดพระสิงห์ ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในล้านนาไทย, ศึกษาจากโบราณวัตถุสถาน*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยศิลปากร,
- จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร. (2528). *สถานภาพการศึกษาเรื่องความเชื่อของไทย*. โครงการไทยศึกษา ฝ่าย วิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เจริญ ไวรวิจกุล. (2544). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในชุมชนเลี้ยงช้างลุ่มแม่น้ำมูล*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ถ่ายเอกสาร
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2526). *เอกสารประกอบการสอนวิชา ดุริยะ 362 ดนตรีพื้นบ้านอีสาน*. ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ฉัตรชัย สุนทรส. (2546). *เพลงกล่อมลูกอดีตกาลอันคลาสสิค*. ข่าวสด 10 สิงหาคม
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพรพิไล เลิศวิชา. (2537). *วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์
- ชนิตร์ ภูกาญจน์. (2544). *แก่นแท้ดนตรีไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์บรรณิก(1991)จำกัด
- ชุมเดช เดชภิมล. (2531). *การศึกษาเรื่องหนังประโมทัยในจังหวัดร้อยเอ็ด*. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. (ดนตรีศึกษา) มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ตุ้ย สมศรี. (2525). *การสวดสารภัญญ์*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2537). *ประวัติศาสตร์อีสาน*. ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิณเสศ

- ธนิต อยู่โพธิ์. (2508). *ไซน. พระนคร : องค์การคำคุณสุภา*
- ธนิตร ภูกาญจน์. (2543). *ตำนานเพลงพื้นบ้านของไทย รากเหง้าแห่งศิลปะทางดนตรี. แนวหน้า น.7*
- ธวัช ปุณโณธก. (2522). *วรรณกรรมอีสาน* กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,
- ธาดา สุทธิธรรม. (2542). *สถาปัตยกรรมไทย. ขอนแก่น : ขอนแก่นพิมพ์พัฒนา*
- ธิดา สารยา (2539). *อารยธรรมไทย* กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ
- บุรานันท์ โรมรัน. (2531). *ก๊ับแก๊บดนตรีพื้นบ้านอีสาน .* ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
- พรทิพย์ ชังธาดา. (2529). *วรรณกรรมท้องถิ่น. ครั้งที่3* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น
- พวงผกา ประเสริฐศิลป์. (2541). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ฝ่ายเอกสารและตำรา สถาบัน
ราชภัฏสวนดุสิต*
- พิทยวัฒน์ พันระศรี. (2546). *การศึกษายบทเพลงของวงมโหรีอีสานหมู่บ้านเทียมแจ้ จังหวัด ร้อยเอ็ด*
ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยคุริยางควิทยา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ ถ่ายเอกสาร
- มานิต มานิตเจริญ.(2543). *พจนานุกรมไทย. ครั้งที่17* กรุงเทพฯ : รวมสาส์น
- รัตพร ชังธาดา. (2526) *หนังสือพิมพ์ : หนังสือตะลุงอีสาน. กรุงเทพฯ : สักดิ์โสภการพิมพ์*
- ศักดิ์ ปั้นหน่งเพชร. (2523). *การศึกษาวิวัฒนาการหุ่นกระบอกไทย : สื่อพื้นบ้านในภูมิภาค ตะวันตก*
ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. (ดนตรีศึกษา) มหาสารคาม : บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ ถ่ายเอกสาร
- สุจิต วงษ์เทศ. (2532). *ร้องรำทำเพลง ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม* กรุงเทพฯ : พิมพ์เศ
- สุนันทา ไสร์จัจ. (2526). *ไซนละคร ฟ้อนรำ และการละเล่นพื้นเมือง. กรุงเทพฯ: พิมพ์เศ*
- สุพรรณณี เหลือบุญชู. (2546,มกราคม-มิถุนายน). *คีตลักษณ์และการวิเคราะห์ดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้.*
วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 22(1): 77
- อรวรรณ บรรจงศิลป์. (2534). *ความคิดและภูมิปัญญาไทย ชุดดุริยางศิลป์. กรุงเทพฯ :*
- อุดม บัวศรี. (2521). *หมอลำ ลายแคน ในมรดกอีสาน .* กรุงเทพฯ : บพิตรการพิมพ์

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รูปภาพประกอบ

ภาพที่ 1 ผนังบริเวณบ้าน

ภาพที่ 2 ผนังบริเวณบ้าน

ภาพที่ 3 ทางเข้าตัวบ้าน

ภาพที่ 4 ตัวบ้าน

ภาพที่ 5 ใต้ถุนบ้าน

ภาพที่ 6 ทางขึ้นบนบ้านเจ้าของคณะ

ภาพที่ 7 ตัวหุ่นกระบอกพระเอก ไกรโลกา

ภาพที่ 8 ท่าทางการเชิด

ภาพที่ 9 ตัวหมอนสำหรับขยับหุ่น

ภาพที่ 10 หุ่นกระบอก

ภาพที่11 ตัวหุ่นยักษ์กุมภินท์

ภาพที่12 ตัวตลกไอ้หน้อย

ภาพที่ 13 ตัวตลกไฉ่ ناب

ภาพที่ 14 ตัวนางเอกกาญจนา

ภาพที่ 15 นางยักษ์หรือนางผีดิบ (แปลงร่างเป็นมนุษย์)

ภาพที่ 16 โจรหลวงหรือหมอดู

ภาพที่ 17 พญาพรหมทัต

ภาพที่ 18 พระฤๅษี

ภาพที่ 19 ขาดั้งหุ่น

ภาพที่ 20 ขาดั้งหุ่นรวม

ภาพที่ 21 ฉากหลัง

ภาพที่ 22 ฉากหลังเต็ม

ภาพที่ 23 สถานที่เก็บเวทีกุปกรรม

ภาพที่ 24 เวทีกุปกรรม

ภาพที่ 25 พื้นเวที

ภาพที่ 26 ขาน้ำรื้อน บ้านไผ่ เวที อุดรธานี

ภาพที่ 27 คาน เหวที่

ภาพที่ 28 กล่องเก็บตัวหูน

ภาพที่ 29 รูปแบบวง

ภาพที่ 30 การเชิดหุ่นหลังเวที

ภาพที่ 31 ผู้ทำพิธีไหว้ครู

ภาพที่ 32 อุปกรณ์การไหว้ครู

ภาพที่ 33 เครื่องดนตรีประกอบการไหว้ครู

ภาพที่ 34 ซอู้ ซออีสาน

ภาพที่ 35 แคน

ภาพที่ 36 กลองชุด

ภาพที่ 37 นายสวน ผ่องแผ้ว รับช่อดอกไม้จาก พระองค์โสมสวลี พระวรราชินีตามาตุ
ปี 2540

ภาพที่ 38 นายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว รับโล่เชิดชูเกียรติจาก พลเอกเปรม ติณสูลานนท์

ภาพที่ 39 รางวัลดีเด่นด้านวัฒนธรรม ปี 2540

ภาพที่ 40 มหาวิทยาลัยขอนแก่น มอบรางวัลเชิดชูเกียรติแก่นายสังวาลย์ ผ่องแผ้ว

ภาคผนวก ข
โน้ตไทยและเนื้อเพลง

โน้ตเพลงที่ใช้บรรเลงไหมโรง

เพลงหงษ์ทองคะนองลำ (ลายลำเพลิน)

- ม - ล	-- ม ม	ว ด ท ล	- ม ช ม	ร ม ช ล	-- ท ด	- ร - ม	----
- ล - ช	-- ม ร	ม ด ร ม	ช ม ร ม	ร ม ช ด	ร ม ร ด	ว ด ท ล	- ล ล ล
- ล - ช	-- ม ช	ล ท ล ช	- ฟ --	ฟ ม - ร	- ด - ร	- ม - ร	- ท - ล
- ช - ม	-- ร ม	-- ช ล	-- ร ม	-- ช ล	- ช - ฟ	- ม - ร	----
- ม - ล	-- ด ร	-- ด ร	----	- ม - ฟ	-- ม ล	-- ม ฟ	-- ม ร
- ม ฟ	-- ช ล	ช ล ด ร	- ร ร ร				

เพลงคันสนีย์หนีข้า

- ด ท ล	- ท - ล	----	- ล - ท	ล ช ล ท	- ด - ร	ม ร ช ม	- ด ร ม
- ม ม ม	- ม - ล	-- ม ช	-- ม ร	- ช ล ท	- ด - ร	ม ร ล ท	ด ม ร ด
- ร ล ท	ด ม ร ด	- ช ล ท	ช ล ล ล	ท ล ช ม	- ช - ล	- ด ร ม	ว ด ท ล
- ด ท ล	- ท - ล	----	- ล - ท	ล ช ท ล	- ด - ร	ม ร ช ม	-- ม ม
----	- ม - ล	-- ม ช	-- ม ร	- ช ล ท	- ด - ร	ม ร ล ท	ด ม ร ด
- ร ล ท	ด ม ร ด	- ช ล ท	ช ล ล ล	ท ล ช ม	- ช - ล	- ด ร ม	ว ด ท ล
--- ล	-- ช ล	-- ท ล	ช ม ช ล	--- ล	-- ช ล	-- ท ล	ช ม ร ม
--- ล	-- ช ล	-- ท ล	ช ม ช ล	--- ล	-- ช ล	-- ท ล	ช ม ร ม
- ฟ ฟ ฟ	ล ฟ ม ร	ม ร ด ร	- ม - ช	-- ท ล	- ช - ม	ช ม ช ล	ช ม ช ร
- ช ล ท	- ด - ร	ด ร ล ท	ด ม ร ด	- ร ล ท	ด ม ร ด	- ช ล ท	ช ล ล ล
ท ล ช ม	- ช - ล	- ด ร ม	ว ด ท ล	- ด ท ล	- ท - ล	----	- ล - ท
ล ช ล ท	- ด - ร	ม ร ช ม	-- ม ม	----	- ม - ล	-- ม ช	-- ม ร
- ช ล ท	- ด - ร	ม ร ล ท	ร ม ร ด	- ร ล ท	ด ม ร ด	- ช ล ท	ช ล ล ล
ท ล ช ม	- ช - ล	- ด ร ม	ว ด ท ล				

เพลงฉันทนาที่รัก

- ด - ล	ร ม - ร	-----	- ด - ท	- ล - ล	ร ท ล ษ	- ษ ล ท	ร ท ล ษ
- ด - ล	- ษ - ฟ	-----	- ฟ ษ ล	- ร - ฟ	- ม - ร	- ล ล ด	ด ม ม ร
- ร - ฟ	- ษ - ล	-- ล ษ	- ด - ล	-- ด ล	- ษ - ฟ	- ฟ ษ ล	ด ล ษ ฟ
- ร - ฟ	- ษ - ล	-- ล ษ	- ด - ล	-- ด ล	- ษ - ฟ	-----	- ล - ษ
-- ฟ ษ	- ษ - ษ	-- ษ ษ	- ล - ท	-- ล ท	ล ษ ษ ล	-- ด ร	ด ฟ ษ ล
- ร - ฟ	- ษ - ล	-- ด ษ	- ล - ล	-- ด ล	ร ษ - ฟ	- ฟ ษ ล	ด ล ษ ฟ
- ร - ฟ	- ษ - ล	-- ด ษ	- ด - ล	-- ด ล	- ษ - ฟ	-----	- ล - ษ
-- ฟ ษ	- ล - ษ	-- ษ ษ	- ล - ท	-- ล ท	ล ษ ษ ล	-- ด ร	ด ฟ ษ ล
- ด - ด	ร ม - ร	-----	- ด - ท	- ล - ท	ร ท ล ษ	- ษ ล ท	ร ท ล ษ
- ด - ล	- ษ - ท	-----	- ฟ ษ ล	- ร - ฟ	- ม - ร	- ล ล ด	ด ม ม ร

เนื้อเพลง : โบว์รักสีดำ
ศิลปิน ศิริพร อำไพพงษ์

วันงานเทศกาลผ่านมา	แค่ปีกว่า ๆ ไม่น่าลืมกัน
ในงานวันออกพรรษา	สัญญาว่าจะรักมัน
จุดธูปเวียนเทียนร่วมกัน	อธิฐานจะรักมันภิรมย์
พี่มีของขวัญให้มา	เป็นผ้าเช็ดหน้ากับโบว์ผูกผม
พี่ผูกโบว์ให้น้อง	ตามองว่าสวยค่าชม
น้องอายหน้าแดงน้ําก้ม	หลบสายตากม เมื่อพี่จ้องมอง
จากงานวันออกพรรษา	ผ่านมาสีหน้าไม่ฝอง
สัญญาไม่เป็นสัญญา	พบดอกฟ้าเลยลืมดอกฟักทอง
ไม่หันมาเหลียวเกี่ยวข้อ	โบว์ผูกใจน้องเป็นโบว์รักสีดำ
ลืมคำหมั่นละสัญญาบอกว่า	ลืมคำหมั่นละสัญญาบอกว่า
ออกพรรษานั้นแล้วซึขอละน้องแต่งงาน	คืนสู่บ้านสิขอแต่งเป็นเอา
บทสำเนาสำนวนม่วนหูฟังแล้ว	เสียงยังแว่วละติดหูน้องอยู่
เสียงยังแว่วละติดหูน้องอยู่	คันพี่บอกให้รู้เป็นวันน้องชื่นใจ
ผูกรักไว้ด้วยโบว์รักสีดำ	เลยบ่จดจำเอาละใส่ใจชายนั่น
ถึงวันนัดหมายชายมา	เลยไม่เห็นหน้าเหมือนว่าความฝัน
จะมองหนุ่มไหน	ก็ไม่เหมือนหนุ่มคนนั้น
มีหนุ่มเข้ามาติดพัน	แต่ว่าฉันไม่ปลิ้นสายตา
ว่าน้องหญิงที่จริงไม่ใช่ดอกหนา	ด้วยใจฉันรักมันไม่เสื่อมศรัทธา
ยังจำละคำมั่นสัญญา	ตราบชีวิตนี้ยังจดจำ
มองดูโบว์ผูกผม	เป็นปมโบว์สีชมพู
แต่โบว์ผูกใจหนู	ทำไมละเป็นโบว์สีดำ
ผูกไม่มีทางแก้	รักแท้แต่เขาไม่จำ
เพียงครึ่งซอกครึ่งคำ	ของสัญญายังหาไม่เจอ
คนคอยแก้ลละเมอหาหัวแห้ว	คนคอยแก้ลละเมอหาหัวแห้ว
อุกใจเดັบดยามคิดฮอดหน้า	ซีไปละทำอยู่ใส
นอนบ่ได้ใช้รักมันกิน	น้ำตารินตกหมอนบ่อนนอนเป็นเป็อน
จากเดือนเลื่อนไปเป็นปี	สิ้นปีก็ไม่มีควมหวัง
อักษรรักปักผ้าเช็ดหน้าก็ยัง	รูปหัวใจปักกลาง

หัวใจคู่ดูซ้ำทุกคืน
 ให้เราว่ารักหมดใจ
 โบว์ผูกผม ผ่าเช็ดหน้าน้องขอส่งคืน
 ..รักปณนี้ความเจ็บความซ้ำ
 โบว์รักสีดำทำน้องหมองหม่น
 เสี่ยงเว้าบ่จื่อจ้าน้องมันซ้ำคนไซ้โตจ่อย

ของฝากจากเขา
 แต่ทำไมใจเขาไปรักคนอื่น
 เอาไปให้หญิงคนอื่น สำหรับน้องไม่ต้องมาสน
 รักปณนี้ความเจ็บความซ้ำ
 ส่งคืนคนบอกดบให้เกลี้ยง
 รักเขาหลงคอยหัวใจกลุ่ม....จบ

เพลงกล่อมนางนอน

นักร้อง ไวพจน์ เพชรสุพรรณ

นอนเสียเถิดน้องนอนอย่ามัวอวารถ์ อาลัยใจหวน มองฟ้าคืนนี้ไม่มีดวงจันทร์
 จะกล่อมจอมขวัญด้วยเพลงชานา จะกล่อมจอมขวัญด้วยเพลงชานาฮา เอ้า ฮา ไฮ
 กระท่อมชานาหลังคามุงจาก ฟั้นปู้ด้วยฟากไม้ไผ่ มันเป็นรั้งรักของเราชานาไว้
 นอนเสียเถิดดวงใจจะกล่อมให้ห้อง นอนเฮ เฮ เฮเฮ เฮ เฮ เฮ เฮเฮ เฮ เฮ เฮ เฮ
 นอนเสียเถิดเอวกลมเยือกเย็นสายลมโชนมาพลิวอ่อน
 หลับเสียเถิดหนา อย่ามัวอวารถ์แขนพี่แทนหมอนหนุนนอนนิทราแขนพี่แทน
 หมอนหนุนนอนนิทราฮา เอ้า ฮา ไฮ
 เจ้าเป็นเทวีพี่เป็นเทวา วิมานคือนากกว้างใหญ่ มีดนตรีคือเสียงสำเนียงกาไก่
 ดาวสวดยเด่นอำไพต่างโคมไฟทุกคืน
 เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮเฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ
 นอนเสียเถิดเอวกลม เยือกเย็นสายลมโชนมาพลิวอ่อน
 หลับเสียเถิดหนาอย่ามัวอวารถ์ แขนพี่แทนหมอนหนุนนอนนิทรา
 แขนพี่แทนหมอนหนุนนอนนิทรา ฮา เอ้า ฮา ไฮ
 เจ้าเป็นเทวีพี่เป็นเทวา วิมานคือนากกว้างใหญ่
 มีดนตรีคือเสียงสำเนียงกาไก่อดาวสวดยเด่นอำไพต่างโคมไฟทุกคืน
 เฮ เฮ เฮเฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ เฮ **จบ..**

เพลงมอเตอร์ไซด์ฮ้าง

นักร้อง ร็อค แสง

อ้ายเป็นครูน้อย อ้ายเป็นครูน้อยบรรจุนใหม่
ปีค้อพคั้นไก่โตโยต้ามางามแท้
มาเที่ยวมาแวงส่งเจ้าทุกเช้าแลง

มอเตอร์ไซด์ฮ้างมอเตอร์ไซด์ฮ้างทางลูกรัง ฝุ่นเกาะเกรอะกรังจับตัวจนหัวแดง

ปีค้อพคั้นไก่โตโยต้ามาจับแซง

ผู้สาวแก้มแดงเคียงคู่ไปกับเขา..

ดนตรี.....

เขามีรถรับส่ง

เขามีศมาอวด

จบนายร้อยหมาดๆมาดไม่เบา

น้ำตาครูน้อยน้ำตาครูน้อยย้อยหยดหยด

มอเตอร์ไซด์ฮ้างมอเตอร์ไซด์ฮ้างเขาหมางเมิน

เงินสหกรณ์ผ่อนรถยนต์..

ดนตรี.....

เขามีรถรับส่ง โคมยงลื้มซ้อนท้ายเรา

จบนายร้อยหมาดๆมาดไม่เบา

น้ำตาครูน้อยน้ำตาครูน้อยย้อยหยดหยด

มอเตอร์ไซด์ฮ้างมอเตอร์ไซด์ฮ้างเขาหมางเมิน

เงินสหกรณ์ผ่อนรถยนต์ จบ..

ขี่มอเตอร์ไซด์คันเก่าเขาไม่แล

มาเที่ยวมาแวงส่งเจ้าทุกเช้าแลง

ผู้สาวแก้มแดงเคียงคู่ไปกับเขา

โคมยงลื้มซ้อนท้ายเรา

เป็นตำรวจร้อยตรีมีดาว

ส่วนตัวเราวิชาชีพพอกระเทิน

อยากจะมีรถปีค้อพขับเหลือเกิน

อยากจะมีเงินสหกรณ์ผ่อนรถยนต์อยากจะมี

เขามีศมาอวดเป็นตำรวจร้อยตรีมีดาว

ส่วนตัวเราวิชาชีพพอกระเทิน

อยากจะมีรถปีค้อพขับเหลือเกิน

อยากจะมีเงินสหกรณ์ผ่อนรถยนต์อยากจะมี

เพลงสายเปลงสายใจ
นักร้อง ไหวพจน์ เพชรสุพรรณ

นี่ก็ดีแล้วคนดียังหนุนตังพี่ไมยอมหลับนอน
ไม่สบาย

เจ้าอย่าหวาดคิดกังวล

ได้แอบอุ้มกายสัญญาไม่หน่าย

นอนเสียเถิดน้องนอน

พี่ไม่มีเปลญวนที่จะมาแกว่งไกว

อย่าโศกอาลัย

*พี่จะเอาสายเปลงใจ

สวดมนต์ให้พรพี่ขอ (คุ่มครอง 2)

ไอ้โอบังอรพี่สุดอาวรณ์เพราะกลัวขวัญอ่อน

ยังรักน้ามลไม่มีเค็ลื่อนคลาย

ไม่ทำลายเนื่อนวล

น้องอย่าอ่อนอย่าครวญ

ตัวก็โตเท่ากันไอ้จอมขวัญให้กล่อมไปโย

ขอเพียงขวัญใจเจ้าอย่าได้อาวรณ์

มาสานเปลงให้กล่อมขวัญใจเจ้านอน

ขวัญอ่อนให้เธอนอนฝันดี (ซ้ำ*)จบ.

เพลงคนชายเลือด

นักร้อง ไหวพจน์ เพชรสุพรรณ

อนาถจิตคิดมองตรองไม่ตก	ในหัวอกของชายใจอย่างผม
ช่างอัปเนาเคล้ากลุ้มทุกระทม	เหมือนไม้ล้มถอนยากสุดยากเย็น
เพราะความจนข้นแค้นดูแสนเข็ญ	ทั้งกรรมเวรตามมาจนจนเหลือพัน
ต้องเลี้ยงลูกห้าคนทนกล้ำกลืน	เพราะงามชื่นเมียรักดีจากตน
ทำงานก็เงินเดือนน้อยสู้ร้อยกว่า	คิดขึ้นมาแล้วอยากตายตั้งหลายหน
แต่มองเห็นดวงหน้าลูกห้าคน	จะขัดสนถ้าขาดพ่อห่อชีว่า
ไม่มีทรัพย์สินเหมือนคนทั้งหลาย	มีแต่เลือดในกายก็นี่หนา
สละชายเลือดเลี้ยงลูกมา	อีกน้ำตาก็ผสมขนมกลืน
ลูกจำลูกถูกใจพ่อทั้งชายหญิง (สองครั้ง)	
ถึงแม่ทิ้งพ่อจนใจไม่ขาดชื่น	แม่เจ้าเขาไปไม่กลับคืน
พ่อสะอื้นในอกเข้าดวงชีวิตร	หยาดหยดเลือดพ่อหลังเพื่อหยั่งชีพ
ต้องยื่นหยิบขายไปไม่ถวิล	เพื่อให้ลูกชายหมดทุกเข็ญเป็นอาจณ
ลูกมีกินอ้อมหน้าพ่อสำราญ	แต่คราวนี้พ่ออับอาพับแยะ (สองครั้ง)
เพราะเกี่ยวแก่วังเรือสงสาร	เลือดพ่อน้อยซำร้ายโรคภัยพาล
ต้องพิการชานซบแทบจบไป	หมดโอกาสชายเลือดแห้งเหือดสิ้น
น้ำตารินก็ไม่มีเลือดพ่อชาย	แต่ลูกของพ่อที่ก่อกำเนิดกาย
ถึงจะขายมากเท่าไรไม่ต้องการ จบ..	

เพลง แม่

นักร้อง ไวพจน์ เพชรสุพรรณ

แม่จ๋าแม่แม่

ถ้าแม่อยู่คงยับยั้งทุกทั้งปวง

แม่เลี้ยงลูกก็คนก็เลี้ยงได้

เมื่อมีเมียเลี้ยงเมียเสียทุกทาง

แม่อดอยากปากแห้งจนซีดเขียว

แม่ถนอมกลม่อมเลี้ยงลูกไว้

ดั่งสายเปลสายใจเหมือนสายเลือด

หยดน้ำนมหยาดน้ำตาแม่ย่าเตือน

พอเติบโตโตไกลลูกมาลืมแม่

แม่ของฉันแม่ท่านจะชั่วดี

กว่าจะรู้ว่าแม่รักประจักษ์จิต

เรารักลูกอย่างไรแม่เหมือนกัน

พระคุณแม่ล้นฟ้ามหาสมุทร

แม่อุทิศร่างกายขายหัวใจ

ลูกขอบวชแทนพระคุณให้แม่แล้ว

ไ้กุศลผลบุญที่คุ่นเคยขอชดเชยให้แม่นั้นกตัญญู จบ....

คิดมาน้ำตาไหลรินร่วง

ให้หายห่วงหัวใจไม่หม่นหมอง

ลูกคนไหนเลี้ยงแม่ตอบกาบ่าง

เป็นแบบอย่างกันมาน่าแปลกใจ

กินแต่เปรี้ยวควาวหวานทานไม่ได้

ตั้งแต่ในท้องแม่ตั้งเก้าเดือน

แม่ยอมเชือดให้ลูกได้ไม่พินเพื่อน

แม่เป็นเหมือนแม่พรผู้อารี

บางคนแยตีदान่าบัดสี

ก็ยังมีชื่อว่าแม่แม่นิรันดร

จะได้คิดเมื่อมีลูกผูกรักมัน

กกรรมกงเกวียนหมุนเวียนไป

บริสุทธิ์เกินกว่าคำปราศรัย

ที่แม่ให้ลูกนี้มีสังเวย

ร่วมโพธิ์แก้วโพธิ์ทองของลูกเอ๋ย

เพลงก่องข้าวน้อยฆ่าแม่
นักร้อง เทพพร เพชรอุบล

ณ ลุ่มน้ำชีถิ่นนี้พี่น้อง
เมืองศักระธาตุที่คนบูชา
ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่โตตาย
โมโหหนหันจนตะวันสูงลอย
ส่วนแม่ผู้เฒ่าเฝ้าเฝ้าวิงย้าย
กลัวลูกจะหิวรีบลิ่วแล่นมา
ห้าทองเอ๋ย ห้าทองเอ๋ย
มากินสาอย่ามัวแงงอน
ทองโมโหลูกเฒ่าขึ้นมา
กูหิวแทบตายไถนาหลายแปลง
ข้าวกะเอามาก่องน้อยๆ
แม่บอกก่องน้อยก็ยึดจนแน่นใน
ทองคำไว้ไล่ไล่ตีแม่
เลือดแม่หยดเต็มพื้นพระสุธา
ก่อนมันตายให้ไถค่าน้ำนม
พวกเราจึงเห็นอยู่ทุกวันนี้

หมู่บ้านตาดทองก่อตั้งมานาน
ขนานนามว่า ว่า ก่องข้าวน้อย น้อย น้อย น้อย น้อย
หิวจนตาตายไถนาเหงื่ออ้อย
อืดอืดรอคอยแม่ไปเอาข้าวมา
จนหัวขมำตคั่นแทนนา
จนจะถึงปลายนาที่ท้ายปลายดอน
แม่มาแล้วข้าวกับแจ่วปิ้งไก่อยงฮ่อน
กินข้าวก่อนแดดสายพอสาย
งุ่นง่านชีหน้าสองตามันแดง
หิวแทบลงแดงมึงมัวทำอะไร
ลืมน้ำอ้อยกูได้จ้งได้
กินเกิดดวงใจอย่าโกรธาหล้าเอ๋ย
ชีวิตแม่แก่ก็มรณา
ทุกทิวหน้าว่าบักทองทรพี
ให้มันก่อดินถมเป็นองค์เจดีย์
นั่นแหละเจดีย์บักทองฆ่าแม่ (ข้า) จบ..

ภาคผนวก ค

ไม้สากล

ฉันทนาที่รัก

MR.KO SAXMAN

1

5

9

13

17

21

25

29

33

37

กันสนีย์หนีข้า

MR. KO SAXONAN

The musical score is written in 2/4 time and consists of 53 measures across 11 staves. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, as well as rests and slurs. The score begins with a treble clef and a 2/4 time signature. The first staff contains measures 1-4, the second staff measures 5-8, the third staff measures 9-12, the fourth staff measures 13-16, the fifth staff measures 17-20, the sixth staff measures 21-24, the seventh staff measures 25-28, the eighth staff measures 29-32, the ninth staff measures 33-36, the tenth staff measures 37-40, the eleventh staff measures 41-44, the twelfth staff measures 45-48, and the thirteenth staff measures 49-53. The score concludes with a double bar line.

หงษ์ทองคะนองลำ(สายลำเพลิน)

MR.KO SANMAN

The musical score is written in treble clef with a 2/4 time signature. It consists of six staves of music, each starting with a measure number:

- Staff 1: Measure 1. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4.
- Staff 2: Measure 5. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4.
- Staff 3: Measure 9. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4.
- Staff 4: Measure 13. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4.
- Staff 5: Measure 17. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4.
- Staff 6: Measure 21. Notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4.

ภาคผนวก ง

บทพากย์เจรจา

บทพากย์-เจรจา เรื่อง วิญญาณรักนางผีดิบ

พระฤๅษีออกมาแนะนำตนเอง

พระฤๅษีพูด เจริญพรมายังญาติโยมที่มาเบิ่งละครหุ่นกระบอกละเลื่อมแมบๆ อาตมาเองมีนามอยู่แล้วว่า พระฤๅษีโคบุตรจำศีลภาวนาอยู่ป่าอัมพรแห่งนี้เป็นเวลาโกฏิปีปลายแล้ว และมีสานุศิษย์อยู่น่ากัน 3 คน คนแรกมีนามว่าไกรโลกาคนที่สองมีนามว่าบั๊กนาศ คนที่สามมีนามว่าบั๊กหน้อย นับแต่สานุศิษย์มาเรียนวิชานำอาตมาก็เป็นเวลาช้านานแล้วและอาตมาก็มีลูกสาวอยู่คนหนึ่งชื่อกาญจนา ท่านผู้ฟังอาจจะสงสัยว่าเป็นพระจิ้งใต้จิ้งมีลูก คือ มือหนึ่งอาตมาไปอาบน้ำในแม่น้ำธารกะเลยเห็นดอกบัวดอกหนึ่งลอยมาแต่ดอกบัวนั้นปคือดอกบัวบ้านเฮาใหญ่ทอโกล้งโกล้งเกวียนอาตมานึกว่าไทยกรุงเทพฯลดยกกระทงมา พอดีได้ยินเสียงเด็กน้อยให้อยู่ในดอกบัวอาตมาก็เลยลงไปเบิ่ง เลยเห็นเด็กผู้หญิงนอนอยู่ในดอกบัว อาตมาสงสารเลยเอาเลี้ยงไว้ นิมิตนี้ชี้ให้นางดูคแทนนมนนิ้วมืออาตมาก็จ้งจ้งขณะนี้อายุได้ 18 ปีแล้ว แต่อาตมาได้ยกให้ไกรโลกาไปเป็นเมียเสียแล้ว ทุกมือทุกวันไกรโลกาและกาญจนา บั๊กนาศ บั๊กหน้อย เคยขึ้นมาดื่มน้ำฮ่อนน้ำซาให้ฉันแต่มีมือนี้บ่ทันเห็นไผ่ขึ้นมา อาตมาจะนั่งภาวนารอลูกศิษย์สักก่อน (พระฤๅษีเข้าไปภาวนาในหลังเวที) ไกรโลกาออกมาพร้อมกับแนะนำตนเอง

ไกรโลกาพูด

สวัสดีครับ พ่อแม่พี่น้องที่เคารพ กระผมเองมีนามอยู่แล้วว่า เจ้าชายไกรโลกา ภูมิลำเนาอยู่พาราณสีนคร พระราชบิดามีนามว่าพรหมทัต พระมารดามีนามว่าพระนางพิมพา นับแต่กระผมไกรโลกามาเรียนวิชาอยู่กับพระเจ้ตากก็เป็นเวลาช้านานแล้ว และได้ลูกสาวพระเจ้ตากมาเป็นเมียอีกด้วย คือพระนางกาญจนาแต่กระผมมาเรียนวิชาก็เป็นเวลา 7 ปี 8 ปี แล้วบ่เคยไปยามพ่อและแม่จักทีเลย มือนี้จะต้องชวนกาญจนาไปลาพระเจ้ตากกลับบ้านจัก 9 วัน 10 วัน แล้วจึงจะกลับมาอยู่หน้าพระเจ้ตากคือเก่า กาญจนาออกมาหาพี่แน่อน้อง

กาญจนาลำออกมาแล้วพูดกับไกรโลกา

กาญจนาพูด

สวัสดีคุณพี่ไกรโลกา เอ็นน้องมาหยังแต่เข้าแท่พี่

ไกรโลกาพูด

นี่ละกาญจนาน้องรักนับตั้งแต่พี่มาอยู่กับกาญจนาหรือกับพระเจ้ตากก็เป็น เวลาช้านานแล้ว แต่พี่บ่เคยไปยามบ้านยามพ่อยามแม่เลยบ่รู้ว่า 2 พระองค์จะเป็นตายร้ายดีอย่างไรพี่ว่าจะชวนกาญจนาไปยามบ้านหรือยามปู่ ยามย่า กาญจนาจะว่าจ้งได้

- กาญจนาพูด** พี่เอ๋ย กาญจนาคือคนยากไร้ พ่อแม่วงศ์ตระกูลกะปมี ปู่ย่าจะยอมรับกาญจนาคือ เป็นลูกสะใภ้
- ไกรโลกาพูด** กาญจนาคือ ถึงน้องจะทุกข์จนเห็นใจ ไกรโลการักน้องเหมือนดวงตาดวงใจ กาญจนาคือต้องห่วง เสาขึ้นมาขึ้นไปลาพระเจ้าตา
- ไกรโลกาและกาญจนาลำเต้ยเข้าไป พระฤๅษีออกมาไม่มีการลำ ดนตรีบรรเลงเท่านั้น**
- พระฤๅษีพูด** เอ...มือนี่แปลกปลาหลด บ่เห็นไผ่ขึ้นมาหาจักคนหรือมันพากันนอนบ่ทันตื่นนอน
- ไกรโลกากับกาญจนาลำออกมา**
- ไกรโลกาพูด** กาญจนามาถึงพระเจ้าตาแล้วเสามาเข้าไปไหว้พระเจ้าตาเถิดน้อง (ทั้งสองเดินเข้าไปหาพระฤๅษีที่กำลังรออยู่) พระเจ้าตากระผมและกาญจนาคือไหว้พระเจ้าตา
- พระฤๅษีพูด** เจริญพรเกิดลูก ไกรโลกาเอ๋ย ทุกมือทุกวันเคยขึ้นมาเฝ้าตาบ่เคยเอามาเฝ้ามา น้า มือนี่มาทั้ง 2 คนมีจิตประสงค์คือยังลูก
- ไกรโลกาพูด** พระเจ้าตาครับ นับแต่ผมมาเรียนวิชาหรืออยู่น้าพระเจ้าตาก็เป็นเวลาเจ็ดแปดปี เข้ามาแล้ว ผมบ่เคยกลับบ้านไปยามพ่อแม่จักเพื่อผมมามือนี่ สีมาลาตาไปยาม บ้านจักแก้ววันสิบวัน แล้วพระเจ้าตาจะอนุญาตหรือบ่
- พระฤๅษีพูด** ไกรโลกาเอ๋ยการเดินทางกลับบ้านพ่อบ่ห้าม แต่กาญจนาคือไปน้า พ่อว่ามันบ่สมควร อันตรายรอบด้านผีป่าผีดงมันฮ้ายไป 2 คน บ่บ่ได้แท้ๆ พ่อจะให้ฮ้ายไปส่ง คือบักนบ ส่วนบักหน้อยให้มันอยู่เป็นหมู่ตา ต้มน้ำฮ้อนน้ำชาให้ตาฉัน
- ไกรโลกาพูด** เป็นบุญของลูกที่พระเจ้าตาจะให้ฮ้ายนาบไปส่ง เอ็นฮ้ายนาบออกมาตามเบิ่งตู่พระเจ้าตา
- พระฤๅษีพูด** นาบเอ๋ย ออกมาหาตาเร็วที่สุด ล้มอย่าลูก คลานมาเลยเร็ว
- ฮ้ายนาบลำออกมา**
- ฮ้ายนาบลำ** เอ้อ พ่อแม่เอ๋ย นาบขอยกมือไหว้คุณบคุณเขียดพร้อมทั้งคุณขี้เกี่ยมอยู่ข้างฝาฮ้านแผ่นตอง ยามข้าล่าและร้องให้เสียงม่วนนวลหู คือเสียงหอนให้เป็นตา ออนซอนม่วนใจผู้ฟังบ้าง แต่ก่อนก็ผมเคยมีเมียฮ้อนเอากับนางได้ลูกสี่ เอากับนาคุ่มหลี่สามมือได้ไซสอง มือหนึ่งนั้นผมกะลงหนองน้ำฝนตกฮ้า ฮวยแผ่น เอากับเมียกบกันฮ้องเพ้าพ่อได้ม่มเที่ยงคืน ตื่นมือเข้ากะมีไซเต็มหนองพีน้องดองกันกิน ล้วนแล้วแต่เมียผมทั้งนั้น...(ลำเต้ยกลอนเขิน) โมกโก๊กขึ้น ทะละโมกโก๊กนำ จ้าทางไว้เขาเง้าทางหน้า สารุสาพญาคนคาก อ้าปากขึ้นฝนตั้งแรงลง ฝนตกแล้วหากินแมงเม่า สะแตกอิมแล้ว คลานไถ่เข้าใส่ซอน จัตนาบเข้าไปทำความเคารพพระฤๅษี

- อ้ายนาบพูด** ถวายบังคมพระเจ้าตาครบวันแล้วแต่ลิดังไฟใส่พระเจ้าตาครบเอ็นผมมาหยังพระเจ้าตาครบ
- พระฤๅษีพูด** นาบเอ๋ย นับแต่ไกรโลกามาอยู่หน้าเฮากะเป็นเวลาเจ็ดแปดปีแล้วเขาสิมาลาตาไปยามพ่อยามแม่เขา ตาว่าสิให้มึงไปส่งน้องมึงสิวาจั่งได้
- อ้ายนาบพูด** ไช้บ่อไปดอกพระเจ้าตาซี้ค้ำอย่าง โน โน (No, No) บ่อไป
- พระฤๅษีพูด** ฎบอกมึงดีๆ มึงเป็นหยังจั่งว่าโน หัวมึงไซ้ดี
- อ้ายนาบพูด** โน โน นี่มันบ่อแม่หัวไซ้ มันเป็นภาษาอังกฤษ แปลเป็นบ้านเฮาเขาว่า“บ่อไป”
- พระฤๅษีพูด** บ่อไปบ่อได้ทางไปบ้านน้องมันเป็นทางทุรกันดารมึงต้องไป
- อ้ายนาบพูด** บักหน้อยไปบ่อพระเจ้าตา
- พระฤๅษีพูด** บักหน้อยบ่อให้ไป ไปได้แต่มึง บักหน้อยให้มันอยู่เป็นหมู่ตา ต้มน้ำฮ้อน น้ำชาให้ตาฉัน
- อ้ายนาบพูด** เอ็นมันมาถามเบ็งก่อนพระเจ้าตาเพราะผมกับมันเป็นเสียวกันตั้งแต่ออก โรงเรียนไปกะไปนำกันนอนกะนอนนำกัน โส่งกระนุงผืนเดียวกัน ผมไปมันต้องไปนำแนนอน
- พระฤๅษีพูด** ถ้าจั้งชั้นเอ็นมันมาถามเบ็งดู
- อ้ายนาบพูด** บ่บอกกะสิถามได้เดี๋ยวนี้ เพราะผมเป็นเสียวกับพ่อมันซ้าแหลมพอดีพ่อมันไปเที่ยวงานใหม่ขอนแก่นไปกินบักถั่วดินซึ้งตดหักคาคากตายผมเลยมาเป็นเสียวกับลูกมัน ยานเสียวหน่อเสียวแนวมัน หน้อย..ออกมาหาพ่อมึงแนเสียว
- อ้ายหน้อยตัวตลกอีกตัวหนึ่งออกมาพร้อมทั้งร้องเพลงเสียดสีหัวล้านของอ้ายนาบอ้ายหน้อยร้องเพลงนั้นอะไรนั้นอะไรเอะนั่นอะไรหัวใครไม่มีผมเสียเลย เวลาแต่งตัวไม่ต้องยุ่งเกี่ยวน้ำมันขวดเดียวทาได้สิบสองปีอ้ายนาบใช้มือตบหัวอ้ายหน้อย พร้อมกับพูดขึ้นว่า*
- อ้ายนาบพูด** มึงอย่ามาร้องเพลงด่าแบบนี้ กลางชุมชนเสียวเกียรติ
- อ้ายหน้อยพูด** มันบ่อแม่กุตำมึง ฎร้องเพลงส่งเสริมมึง
- อ้ายนาบพูด** ส่งเสริมเป็นหยังว่าจั่งสิ
- อ้ายหน้อยพูด** หมายความว่า ถ้าผู้ใดมีกมึง ผู้นั้นสิประหยัดเงิน เพราะมันทาคนเดียว มึงหัวล้านบ่อต้องทา เพราะมันมีผมสามเส้นทอนั้น
- อ้ายนาบพูด** แม่่นความมึง
- อ้ายหน้อยพูด** มึงเอ็นกูมาหยังเสียว
- อ้ายนาบพูด** ฎเอ็นมึงมาเพราะว่าไกลโลกากับกาญจนนาเขาสักลับบ้านพระเจ้าตาสิให้ ฎไปส่งน้อง มึงอยู่เป็นหมู่พระเจ้าตา

- อ้ายหน้อยพูด** จ้างซี้ห้าห่อ ห่อหกกินน้ำกัน ภูกะบ่ออยู่ มึงไปกูต้องไป
- อ้ายนาบพูด** มึงไปไผลืออยู่เป็นหมู่พระเจ้าตากบักบ้า
- อ้ายหน้อยพูด** ออยากมีหมู่สิมาอยู่หยั่งในภูในถ้ำเป็นหยั่งบ่อเข้าไปอยู่ บ.ช.ส พุ้นจนลายตาพุ้น
ตัวคน
- อ้ายนาบพูด** พระจ้งได้สิไปอยู่ บ.ช.ส.มึงมาเว้าคือหมาแท้
- อ้ายหน้อยพูด** หมาบ้านมึงเว้าเป็นที่ จ้งว่าจ้งซัน ซัวหมาเว้าเป็นหมู่สิบ่อเดินดิสโก้พุ้นรี
- อ้ายนาบพูด** ไปไปได้ ไปไปได้
- อ้ายหน้อยพูด** บอกพระเจ้าตากว่า ภูบ่ออยู่
- อ้ายนาบพูด** มันบ่ออยู่ดอกพระเจ้าตาก
- พระฤๅษีพูด** มันบ่ออยู่ กะให้มันไป ตาอยู่คนเดียวกะได้ สูไปสองคนถ้าน้องมีอันตราย
กูต้องสาบสูสองคนแท้ ๆ ไกรโลกาเฮ้ย ตาให้บักนาบ บักหน้อยไปส่งสองคน
เลย ไปแล้วฟ้าวกกลับมาหาตาเด้อ
- ไกรโลกาพูด** พระเจ้าตากครับ ผมและกาญจนาขอลาพระเจ้าตากไปเดี๋ยวนี้ละ ขอให้พระเจ้า
ตากจงมีอายุมั่นขวัญยืน ลูกไปฮอดแล้วก็จะกลับมาอยู่หน้าพระเจ้าตากคือเก่าครับ
- พระฤๅษีพูด** ไปดีลูก ตาจะดูแลคุ้มครองตลอดเวลาไปไม่ต้องห่วง
- พระฤๅษีเข้าโรงก่อน แล้วไกรโลกา กาญจนา อ้ายนาบ และอ้ายหน้อย ออกเดินทางด้วย
การลำและร้องเพลงเข้าโรงไป*
- กล่าวถึงยักษ์กุมภภัณฑ์ออกเดินป่าหาเหยื่อ แล้วแนะนำตัวเอง**
- ยักษ์พูด** ข้าเองมีนามอยู่แล้วว่ายักษ์กุมภภัณฑ์ทุกมือทุกวันเคยออกจับสัตว์กินเป็นอาหาร
มือนี้ได้เวลา จะต้องออกไปกากินสาก่อน (ยักษ์ลำหรือร้องเพลงเข้าโรงไป)
- กล่าวถึงไกรโลกา กาญจนา อ้ายนาบ และอ้ายหน้อย ได้เดินทางมาถึงกลางป่า**
- อ้ายนาบพูด** นี่ละหน้อย ตะเวนกำลังลิตกดิน ขึ้นย่างไปต้องมีดกลางป่าแท้ๆคันตาลายตีบ
ตั้งตอคอคตายคัก ๆ
- อ้ายหน้อยพูด** ตอดไสกะช่างแม่มั่นอย่าไปเว้าฮอดมันไกรโลกาเฮ้ยมันค้ำแล้วพวกเขาต้อง
นอนกลางป่าได้ฮ่มไม้ใหญ่นี้จักหนึ่งคืนสาก่อนตื่นมือเข้าเฮาจังอย่างต่อเนื่อง
- ไกรโลกาพูด** ดีคือกันหละพีนาบผมย่านกาญจนาเมื่อยล้าคือกันพีนาบและพีน้อยต้องเบิ่ง
ตัวเองให้ดีเด้อพี้เด้อ
- อ้ายนาบพูด** พี้สิเบิ่งดอกห้ำบ่อต้องหวังพากันนอนเลย
- กาญจนาพูด** นีนาบพีน้อยร้อยเพลงกล่อมน้องแห่นเด้อพี้
- อ้ายนาบพูด** พี้สิกล่อมดอกห้ำ นอนโลด

(นาร้องเพลงสายเปล สายใจส่วนน้อยร้องเพลงกล่อมนางนอน)

ย่อนกล่าวถึงยักษ์กุมภภัณฑ์ เมื่อเดินทางมาถึงกลางป่าพบกับกลุ่มของไกรโลกากำลังนอนหลับอยู่ จึงพูดกับตัวเองว่า

ยักษ์พูด ข้า ฯเองยักษ์กุมภภัณฑ์มาถึงฮ่มโพธิ์ไทรแล้วทุกมือเคยเข้าพักมือนี่มีคนมานอนอยู่หลายคนหญิง 1 ชาย 3 ข้า ฯ เองเบิ่งผู้หญิงผู้นั้นสวยงามถึสะเป็กของยักษ์กุมภภัณฑ์ ต้องเอานางไปเป็นเมียให้ได้ แต่ผู้ชายสามคนนั้นบักหนึ่งต้องเป็นผัวมันแน่นอนเพราะเบิ่งเครื่องแต่งตัวมันแตกต่างกันกับสองอ้ายนี้ส่วนบักนี้หัวล้านขาดหงอนสงสัยบักนี้ต้องเป็นมนุษย์กะทิ ส่วนผัวมันข้า ฯ เองจะเปาลมวาโยทะลายโลกพัดมันหนี แล้วสองคนนี้ข้าเองเอานางไปไว้แล้วจะกลับมากินมัน (ยักษ์กุมภภัณฑ์ได้เปาไกลโลกาปลิวไปที่อื่น ปล่อยให้อ้ายนาบและอ้ายน้อยหลับต่อไป แล้วอ้อมเอากาญจนนำไปยังที่อยู่ของตนเอง)

อ้ายน้อยตื่นขึ้นมาเห็นแต่อ้ายนาบนอนอยู่ข้างๆ แต่ไม่เป็นไกรโลกาและกาญจนาคึงตกใจและแปลกใจมากจึงปลุกอ้ายนาบให้ตื่นขึ้นมา

อ้ายน้อยพูด แจ้งแล้ว ฯ ละเสี้ยวลูกสวยแล้ว ฮ้วยมันบ่มีคนมีแต่่มองนอนน้องไปไสนอหรือแม่่นไปล้างหน้าม่งน้ำตักพุ่นเบ็งแล้วคือบ่อมีนาบลูกเสี้ยวลูก น่องเสี้ยว น่องเสี้ยว (อ้ายนาบตื่นขึ้นมาและพูดขณะกำลังงัวเงียอยู่)

อ้ายนาบพูด น่องใหญ่ปานไต ทอน้องงัวบ้อ

อ้ายน้อยพูด มันบ่แม่่นน้องงัวน่องเสือน้องข้างดอก ไกรโลกากับกาญจนาบ่อเห็น

อ้ายนาบพูด เขาสิไปไส นอนตื่นแล้วเขากะสิไปล้างหน้าล้างตาทอนั้นตัว

อ้ายน้อยพูด ไปล้างหน้าไสภูเขาเบ็งแล้วมันบ่มี (ทั้งสองร้องเรียกหาไกรโลกาและกาญจนาค)

อ้ายนาบพูด น้อย : น่องบ่อเห็นจั้งสิ ฎักบ่มึงกลับไปหาพระเจ้าตาบ่อได้เด็ดขาด พระเจ้าตาบ่อเห็นน่องกลับเมียน่า พระเจ้าตาต้องสาปฎักบ่มึงเป็นหมากับหมัดแท้ ฯ เขาต้องนำหาน้องบ่อเห็นหนีเตลิดเลยเฮาบ่ต้องกลับ (อ้ายนาบลำยาวโศกหาน้อง)

อ้ายนาบลำ โอ้ย แม่ใหญ่เอ้ย..นาบกับน้อยพากันให้นำทางอยู่ยาวยียาว สองกะให้จ้าว ฯ ซี้ตาฟังไปทั่วทาง...

อ้ายน้อยพูด ให้ตาซี้เดียดปานนี้ อย่าสิให้เกาะกูซี้เดียด มาเต้ยให้คนพ้องกันดีกว่า (อ้ายน้อยลำเต้ยเข้าโรงไปพร้อมกับอ้ายนาบ)

กล่าวถึงนางผีดิบลำออกมาพร้อมทั้งแนะนำตัวเอง

นางผีดิบ ข้าเองมีนามอยู่แล้วว่านางผีดิบ เป็นน้องสาวของยักษ์กุมภภัณฑ์ฉันเองเป็นผีดิบแม่หม้ายลูกผัวบ่อมี ถ้ามีผัวเบือแล้วกะกินเขาขณะนี่จั้งบ่อมีผัว มือนี่ได้เวลา

ออกหากินแล้ว จึงต้องออกจับสัตว์กินเป็นอาหารถ้าพ่อผู้ชายจะเอามาเป็น
 ตัวถ้าพ่อผู้หญิงต้องกินเป็นอาหารว่าแล้วจะต้องไปสัก่อน (นางผีดิบลำหรือ
 ร้องเพลงเข้าหลังโรงไป)

กล่าวถึงอายนามกับอายน้อย ออกเดินตามหาไกรโลกากับกาญจนามาถึงป่าดิบและ
 ที่ป่าแห่งนี้เองมีป้ายประกาศติดไว้ให้คนที่เดินทางผ่านทราบว่าห้ามเรียกชื่อกัน อายนาม
 จึงบอกอายน้อยไม่ให้เรียกชื่อกัน

อายนามพูด น้อยเอ๋ย เขาป่านี้ห้ามบอให้เอ็นชื่อกัน

อายน้อยพูด บัดมึงคือเอ็นน้อยอยู่สั้น มึงคือบ่อเอ็นแนวนอื่น

อายนามพูด มึงสิให้กูเอ็นชื่อใหม่มึงว่าจ้งได้ มึงชื่ออายน้อยกูจะเอ็นน้อยชั้นตัว

อายน้อยพูด กูจะสิเอ็นมึงนามคือเก่านั้นแหล่นาม

ขณะนั้นนางผีดิบได้แอบฟังทั้งสองคนพูดคุยกันอยู่ก็รู้ชื่อทั้งสองคนนางผีดิบจึงแปลงร่าง
 เป็นหญิงสาวสวยแล้วเรียกชื่อบุคคลทั้งสองด้วยคำอ่อนหวานแต่เสียงเย็นเยือกผิดปกติ

นางผีดิบพูด ที่นามเจ้า....

อายนามพูด ผู้ใดเอ็นกู...น้อย

อายน้อยพูด เอ็นอยู่ใส่กูคือบ่อได้ยิน

นางผีดิบพูด พี่น้อยเจ้า....(อายน้อยเกิดความกลัวเสียงเรียกชื่อตัวเองที่เย็นเยือก จึง
 ปฏิเสธชื่อของตนเอง)

อายน้อยพูด กูบ่ได้ชื่ออาย บักนามพุ่นชื่ออาย

อายนามพูด นามชื่ออาย บ้ามึงตี กูชื่อนาม มึงนั้นละชื่ออาย

นางผีดิบพูด ที่นามเจ้า...หันหน้ามาทางพี่ พี่นาม (อายนามหันไปมองทางที่เสียงมา จึงเห็น
 หญิงสาวสวยยืนอยู่)

อายนามพูด ปาดไร...ผู้สาวงามกะหยอนมันเสียงเย็นจ้อย ๆ น้อย..น้อย...มึงเห็นนำกูบ่อ
 เดียวนี้

อายน้อยพูด เห็นอีหยัง

อายนามพูด ของ...ของ

อายน้อยพูด ของไผตกรด

อายนามพูด มึงอย่าปึกหลาย มันบ่แมนของตกรด ผู้สาวบ่ท่ามึง

อายน้อยพูด ผู้สาวอยู่ใส่สิมาอยู่กลางดงกลางป่าแบบนี้

อายนามพูด ผู้สาวหลงป่ามาแต่ใสนุ

อายน้อยพูด เอ้ามันคืออยู่ในป่าอยู่คั่นว่ามันหลงป่าบ่แมนหลงบ้านมารื้อ

อายนามพูด แมนความมัน

- นางผีดิบพูด พี่นางพี่หน้อยสิไปใส่คือมาอยู่กลางป่าแบบนี้
- อ้ายนาบพูด พี่ชื่อนาบ บักอันนั้นชื่อหน้อยเดียวกันพี่ว่าสิไปส่งน้องที่เมืองพาราณสีนครพอดี
มาฮอดกลางป่ามันเลยมีดกะเลยหลงบ้านทางไปเมืองอันนั้นจักอยู่ทางใด เจ้า
สิไปใส่คือมาอยู่กลางป่าแบบนี้บ่ย่านยักษ์ยานผีกินดีหล้าจ้งมาอยู่ผู้เดียวจ้งดี
- นางผีดิบพูด น้องบ่อแม่นคนธรรมดาน้องเป็นเทพธิดาซึ่งรักษาป่าแห่งนี้พระอินทร์อยู่บน
สวรรค์เห็นพี่ทั้งสองกำลังหลงป่าจึงบอกเทพธิดามาช้อยพี่นางพี่หน้อย แล้วพี่
นาบจะให้ช้อยหรือบ่อถ้าสิให้น้องไปส่ง ต้องมีข้อแม่เด้อพี่นาง
- อ้ายนาบพูด ข้อแม่ ของผู้งามบอกมาเลยหล้า บ่ต้องเกรงใจ อยากรได้พาหวานควาบอกมา
เลยหล้า อ้ายสิหามาให้
- นางผีดิบพูด ข้อแม่ของน้องบ่อต้องการหวานควา น้องต้องการแต่งงานกับพี่นาง เมื่อถึง
พระนครพี่นางสิว่าจ้งได้
- อ้ายนาบพูด บ่อแม่นตดล้อหมา ให้หมางวกล้อ ๗ หรือหล้า (นาบหันมาพูดกับหน้อย)
หน้อย...ผู้สาวถามกูแล้ว
- อ้ายหน้อยพูด ผู้สาวได้ถามมักมึง
- อ้ายนาบพูด อีนี่แหล่ว ถามมักกู (พร้อมกับชี้มือไปทางนางผีดิบ)
- อ้ายหน้อยพูด หัวล้านปานนกกกระชึม ผู้ใดสิกล้าเอามึงบักนี้
- อ้ายนาบพูด มึงบ่อเชื่อกูสิถามใหม่ให้ฟัง (นาบหันไปถามนางผีดิบ แปลงร่าง) แม่นอิหลิบ
หล้าอันเว้าหวังอัน
- นางผีดิบ แม่นคักยิ่งกว่าแม่น พี่นางต้องแต่งงานกับน้อง เมื่อฮอดบ้านแล้ว
- อ้ายนาบพูด มึงเชื่อบ่ทำว มึงเตรียมตัวเอ็นพี่นางโลด
- อ้ายหน้อยพูด พี่นางบ้ำมึงจ้งได้ กูกะเอ็นเจ็ม้วยชันตัว มันจ้งสิแม่น
- อ้ายนาบพูด เอ็นจ้งได้กะจ้งเอ็น
- นางผีดิบพูด ไปเลยพี่หน้อยอย่างก่อนพี่นางกับน้องสิตามหลัง
- ตอนนี้ นางผีดิบแปลงร่างรู้สึกหิวมากทนหิวต่อไปไม่ได้จึงแกล้งบอกอ้ายนาบให้จูบมันแต่
ร่างมันกลายเป็นผีดิบเสียแล้วพระควบคุมสมาธิไม่อยู่ร่างกายจึงกลับเป็นผีเหมือนเดิม
เมื่ออ้ายนาบและอ้ายหน้อยเห็นดังนั้น ด้วยความตกใจกลัวจึงพากันวิ่งหนีอย่างสุดชีวิต
จนกระทั่งมาถึงปากถ้ำแห่งหนึ่งด้วยความเมื่อยล้าทั้งสองจึงหลับอยู่ที่หน้าถ้ำนั่นเอง
บังเอิญถ้ำแห่งนั้นเป็นถ้ำของยักษ์กุมภภัณฑ์พี่ชายของนางผีดิบนั่นเองเมื่อยักษ์กุมภภัณฑ์อุ้ม
นางกาญจนา มาไว้ในถ้ำแล้ว ก็จะกลับออกไปกินอ้ายนาบกับอ้ายหน้อยที่ยังหลับอยู่ที่ที่
ตัวเองลักเอานางกาญจนาพ้อออกมาถึงปากถ้ำก็เลยเห็นอ้ายนาบอ้ายหน้อยกำลังนอน

หลับอยู่ยักษ์กุมภภัณฑ์จำได้ว่าคนทั้งสองที่กำลังหลับอยู่ที่ปากถ้ำ คืออายนาบอายหน้อยก็ตีใจมากที่ไม่ต้องออกแรงเดินไปไกล

ยักษ์พูด โชคดีมหาศาล มันมานอนอยู่กับปากถ้ำแล้วมันรู้ใจของกูดีจริง ๆ ก็กูแห่งซี้คร้านไปอยู่พอดีอันนี้มันมาส่งฮอดมองบ่กินกะหมาละไว้ว (ขณะเดียวกันยักษ์ก็ปลุกทั้งสองให้ลุกขึ้น) เฮ้ย.! ตื่นแล้วตื่นกว่าสิไปหาหมิงอยู่พอดี สุมานอนกับม่ง กูชอบคุณอย่างซี้แตกซี้แตก ลุก ๆ น้ำลายกูออกสองหาบแล้ว (อายหน้อยตื่นก่อน แล้วไปปลุกอายนาบให้ลุกขึ้นมาด้วย)

อายหน้อยพูด โฮ ! เสียว ลุกมาเบิ่งโตอีหยัง

ยักษ์พูด กูคือยักษ์กุมภภัณฑ์สุมานอนอยู่ปากถ้ำกู คือสิอยากให้กูกินแสงแท้ มา...มะย่างเข้าปากกูท้าว เร็ว

อายหน้อยพูด อย่าฟ่าวกินให้กูบอกเสียววก่อนมันสิถามหาบัดมันลุกขึ้นบ่เห็นนูนาบเสียวลูกยักษ์..ยักษ์ (อายนาบฟังไม่ถนัดเพราะยังงัวเงียอยู่ นึกว่าเขาเล่นโฮ-โลกันอยู่)

อายนาบพูด ยักโลดมึง กูสิโตัดเอา มันจึงได้หลาย

อายหน้อยพูด มันบ่แหม่นยักษ์ไฮโล ยักษ์สิกินหัวล้านมึง มึงกะมีนตาเบิ่งแหม่นเป็นหยัง (อายนาบลุกขึ้นลืมตาเห็นยักษ์ก็ตกใจ)

อายนาบพูด ช่วย กินจังได้ แต่กูบ่ได้กินมาหลายมือแล้วกูกะยังบ่กินไผ มึงอย่ามาเว้าซันอยากอีหลีกินบักหน้อยโลดมันจังแซบกูบ่ได้อาบน้ำมาสองเดือนแล้ว

อายหน้อยพูด โอ้ย ! กูแห่ง 5 ปีแล้วบ่อาบน้ำ เหม็นปานซี้ห้าแดง กินบักนาบมันจังมัน ผมงะบ่ได้กินนยาก

ยักษ์พูด สูบ่ต้องหนึ่งกันกูสิกินสูทั้งสองคนนี่ละ(อายนาบหันไปพูดกับอายหน้อย)

อายนาบพูด อยู่กะตายหนีกะบ่รอดกูกับมึงต้องสู้ตาย ลุกศิษย์พระฤๅษีบ่ต้องย่าน (อายนาบและอายหน้อยต่อสู้กับยักษ์กุมภภัณฑ์ด้วยวิชาอาคมต่างๆ นานาเป็นเวลานานแต่ไม่มีฝ่ายใด แพ้หรือชนะ อายนาบจึงคิดอุบายหลอกยักษ์เพื่ออุ้มไปทิ้งลงน้ำ)

อายนาบพูด นียักษ์ มึงกะแก่งกูกะแก่ง เสมอกัน บัดนี้ต้องหาผู้แพ้ผู้ชนะให้ได้ มึงอยากให้กูตายบ่อยาก เอาจูไปทิ้งลงน้ำทะเล รับรองว่ากูตายแน่นอน

ยักษ์พูด มึงรักตัว แต่ฆ่าตัวเอง กูสิอุ้มมึงเหาะไปทะเลเดี๋ยวนี (ยักษ์อุ้มเอาอายนาบไปยังทะเล พอถึงทะเลยักษ์จึงโยนอายนาบลงทะเลแต่อายนาบกอดคอยักษ์เอาไว้ไม่ยอมปล่อยทำให้ยักษ์ตกลงไปในทะเลด้วย ยักษ์สำลักน้ำใจจะขาด)

ยักษ์พูด ปล่อยกู ใจกูสิขาด เร็ว !

อายนาบพูด แต่กูยังบ่ขาด มานำกันต้องขาดนำกัน

- ยักษ์พูด** มิ่งล้อกุมมาแบบได้มิ่งจ้งบ่อตาย
- อ้ายนาบพูด** ฎเรียนวิชามุดน้ำ เจ็ดมือจ้งขึ้นปะสามมิ่งมุดได้พอชั่วโมงบ่อท้าว (นาบคิดเป็น
 คาถาฟ้าผ่าแล้งที่เป็นคาถาทำให้ดำน้ำได้นาน แล้วท่องคาถานี้จึงไม่จมน้ำตาย
 ส่วนยักษ์จมน้ำตายอ้ายนาบจึงกลับมาหาอ้ายหน้อยที่ปากถ้ำและได้พบกับ
 กาญจนนาอยู่ในถ้ำ)
- การแสดงดำเนินเรื่องมาถึงตรงนี้ เวลาที่กำหนดไว้ก็หมดลงพอดี ชาวคณะหุ่นกระบอกจึง
 ยุติการแสดงเพียงเท่านี้ แม้ว่าเรื่องราวของวิญญานรักนางผีดิบยังไม่จบก็ตาม

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ สกุล	ว่าที่ร้อยตรีธีระศักดิ์ มาเพชร
วันเดือนปี	25 มกราคม 2523
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 4 ตำบลหนองเขียด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น 40290
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ครู
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาขอนแก่น, โรงเรียนมหาไถ่ศึกษาภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2545	ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านธาตุ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2539	ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนโนนหันวิทยายน อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2541	ระดับนาฏศิลป์ชั้นกลาง วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2543	ระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2545	ระดับปริญญาตรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร